

DISKURZUS

A Batthyány Lajos Szakkollégium tudományos folyóirata

Horváth Zsolt

A középérték jogintézményének szabályozása, avagy hol az arany középút a büntetéskiszabás térréimájában?

Hruby Réka

Beismerés vagy tagadás? A terhelti vallomás jelentősége

Jáger Eszter

„A borítékolt bűncselekmény” – A hálapénz kriminalizálása, erkölcsi és büntetőjogi megítélése

Kiss Napsugár Doroti

Hazai versus nemzetközi kriptoszabályozás: Merre tartunk?

Trombitás Veronika

Uniós és tagállami jogalkotások a munka és magánélet közötti egyensúly megteremtése érdekében

DISKURZUS

A SZÉCHENYI ISTVÁN EGYETEM DEÁK FERENC ÁLLAM- ÉS JOGTUDOMÁNYI KAR
BATTHYÁNY LAJOS SZAKKOLLÉGIUMÁNAK TUDOMÁNYOS FOLYÓIRATA | GYŐR

TIZENNEGYEDIK ÉVFOLYAM | 2024/1. SZÁM.

KÉZIRAT LEZÁRVA | 2024. JÚNIUS 26.

FŐSZERKESZTŐ | HORVÁTH ZSOLT

OLVASÓ SZERKESZTŐ | FÜLÖP RÉKA CSERGE, HORVÁTH ZSOLT, KÓNYI LAURA, SZABÓ JANA, VIGH
ESZTER ÉVA

A KIADÓ KÉPVISELŐJE | DR. ŐSZE ÁRON

A BORÍTÓ DR. KESERŰ BARNA ARNOLD MUNKÁJA.

MINDEN JOG FENNTARTVA. BÁRMILYEN MÁSOLÁS, SOKSZOROSÍTÁS, ILLETVE ADATFELDOLGOZÓ
RENDSZERBEN VALÓ TÁROLÁS A KIADÓ ELŐZETES ÍRÁSBELI HOZZÁJÁRULÁSÁHOZ VAN KÖTVE.

MEGJELENIK | FÉLÉVENTE

FELELŐS KIADÓ | SZÉCHENYI ISTVÁN EGYETEM DEÁK FERENC ÁLLAM- ÉS JOGTUDOMÁNYI KAR
BATTHYÁNY LAJOS SZAKKOLLÉGIUMA

Cím | 9026 GYŐR, ÁLDOZAT UTCA 12.

HONLAP | [HTTP://BLSZK.SZE.HU](http://BLSZK.SZE.HU)

ISSN | 2062 –5715 (NYOMTATOTT)

ISSN | 2064 –6992 (ONLINE)

© BATTHYÁNY LAJOS SZAKKOLLÉGIUM, 2024.

© A SZERZŐK, 2024.

E KÖTET AZ EMBERI ERŐFORRÁSOK MINISZTERIUMA MEGBÍZÁSÁBÓL A NEMZETI KULTURÁLIS
TÁMOGATÁSKEZELŐ ÁLTAL MEGHIRDETETT NEMZETI TEHETSÉG PROGRAM KERETÉBEN
AZ NTP-SZKOLL-24-0020 KÓDSZÁMÚ PÁLYÁZATI TÁMOGATÁSBÓL VALÓSULT MEG.

TARTALOM

HORVÁTH ZSOLT

*A középérték jogintézményének szabályozása, avagy hol az arany középut a büntetési szabás
terrénumában?3*

HRUBY RÉKA

Beismerés vagy tagadás? A terhelti vallomás jelentősége.....12

JÁGER ESZTER

*„A borítékolt bűncselekmény” – A hálapénz kriminalizálása, erkölcsi és büntetőjogi megítélése
.....20*

KISS NAPSUGÁR DOROTI

Hazai versus nemzetközi kriptoszabályozás: Merre tartunk?26

TROMBITÁS VERONIKA

*Unió és tagállami jogalkotások a munka és magánélet közötti egyensúly megteremtése
érdekében.....34*

A KÖZÉPMÉRTÉK JOGINTÉZMÉNYÉNEK SZABÁLYOZÁSA, AVAGY HOL AZ ARANY KÖZÉPÚT A BÜNTETÉSKISZABÁS TERRÉNUMÁBAN?

Absztrakt

Merrefelé billenjen a mérleg nyelve? A lényeges körülmények kusza kavalkádjában a bírának komoly körültekintésre, megfontoltságra és mérlegelésre van szükségük ahhoz, hogy megfelelő döntést hozzanak. Hogy a jogalkalmazók munkáját megkönnyítse és a jogegységesítést elősegítse a jogalkotó törvényi szabályozással hozakodott elő, nevezetesen a középértékkel, ami egyfajta mankóként szolgálhat az igazságos ítéletek meghozatalában. Az állam büntetőpolitikai igényei és az egyéni körülmények vizsgálata állítható szembe a középérték görcső alá vétele során – A középérték megléte, hiánya és szabályozása tükrében. Ekkor ismételten elhangzik a kérdés, hogy vajon büntetőpolitikai igény vagy tisztán igazságszolgáltatás, hol húzzuk meg a határokat, azaz: Merrefelé billenjen a mérleg nyelve?

Kulcsszavak: bírói mérlegelés; középérték; büntetéskiszabás; enyhítő vagy súlyosító körülmény; jogbiztonság; joggal való visszaélés; törvényi szabályozás; joggyakorlat; arany középút;

BEVEZETÉS

A középérték kötöttséget vagy kapaszkodót jelent a bírák számára? Alkotmányos keretek között a jogbiztonságot juttatja érvényre, vagy egy eszköz arra, hogy a bírói mérlegelést korlátozza? A középérték szabályozásának megfelelően járnak el vajon a bírák, és megindokolják döntéseiket az ítélethozatal során a középértékre hivatkozva? Sérül a bírói függetlenség elve a középérték törvénybe iktatásával és annak joggyakorlatban történő alkalmazásával?¹ Releváns megválaszolandó kérdés továbbá, hogy a középértéktől való nagyobb eltérések mennyiben sértik meg a jogbiztonság alkotmányos követelményét. A középérték mint büntetéskiszabási elv feltétlen és kötelezően alkalmazást igénylő alapelvként kell, hogy megvalósuljon a gyakorlatban vagy inkább a puha jog jellegéhez (soft law) hasonlatos normaként kell rá tekintenünk? Vagy inkább a joggyakorlatra kell bízunk a középérték alkalmazásának kialakítását és egységesen kell kezelnünk ezt a problémakört? Hogyan fogható meg a középérték elve, mint a büntetéskiszabás egyik meghatározó pillére?

1. A KÖZÉPMÉRTÉK EREDETE ÉS JELENTÉSE A NAGY GONDOLKODÓK FELFOGÁSA TÜKRÉBEN

Annak érdekében, hogy rálelhessünk a középérték gyökereire és kialakulását is figyelemmel kísérhessük, egészen az ókori Görögországba, Arisztotelész korába kell belecsöppennünk. Ugyanis az arisztotelészi szemléletmód szerint a középérték az ember egyik fő erényei közé sorolható. Az emberi természet egyik jellegzetessége, hogy a boldogság kivívására törekszik, ehhez pedig az arisztotelészi 5 erény lesz a meghatározó és célravezető: 1. okosság, 2. megfelelő lelki alkat, 3. helyes gondolkodás, 4. szabad akarat, 5. középérték (meszotész).² Arisztotelész tehát a középértéket, mint a mértéktartás erényét helyezte el az erények között. Nézőpontja szerint a meszotész nem más mint a gyávaság és a vakmerőség között elhelyezkedő tulajdonság, a bátorság. Ciceró és Horatius egy fokkal megengedőbben definiálták a középértéket. Szemléletmódjuk arra utal, hogy az egyéni nyugalom és a megalkuvás is belefér még ebbe a kategóriába, Arisztotelésszel ellentétben, aki az állhatatos küzdelmet helyezi a középpontba. Ciceró és Horatius a középértéket mediocritas-ként emlegették, ma is közismert arany középút megnevezés is tőlük eredeztethető. A középérték a vallásokban is fontos hatóerővel bír. Mind a kereszténység és mind a judaizmus kizárja a kicsapongó, polgárpukkasztó életmódot. Az iszlám vallás is előszeretettel alapoz a középérték elvére: a

¹ FÁZSI László, TOLDINÉ Kulcsár Mónika: A középérték értékének dilemmája, in *Jogtudományi Közlöny*, 2016/3. szám, 156-157.

² Ádám Antal: A középérték és az értékpluralitás elméletének íve (KJSZ, 2010/2., 1-6. o.) | Szakcikk Adatbázis (szakcikkadatbazis.hu), (letöltés dátuma: 2023.09.23.)

mulasztást és a tiltott cselekményeket büntetni rendeli, míg a közömbös, helytelenített vagy ajánlott magatartásokat a büntetési kategóriákon kívül kezeli.³

Az optimális középérték eszméjét Ádám Antal tanulmányában egy folyamatosan változó, a körülményekhez alkalmazkodó elvként nevesíti, melynek változékonysága, magam részéről helyt adva Ádám Antal megállapításának, a társadalmi viszonyok, történelmi változások és értékhierarchia szerint alakul, válik meghatározó jellegzetességgé. A meszotész, azaz középérték tehát nem a középest, közepszerűt jelenti, hanem az optimális állapotot hivatott szolgálni, melyet a körülményekhez mérten az ember megvalósítani képes a megfelelő erőfeszítésekkel.⁴ Francesco Soderini találó megállapítása a változékonyságot és a középérték rugalmasságát fejezi ki: „a politikai siker titka, hogy összhangban kell lenni az időkkel”. Ahogyan azt Machiavelli is vallotta.⁵ Tehát a középérték párosítása az idők változásaival hozhatja meg a kívánt eredményt.

A Montesquieu által felvázolt hármasság hatalommegosztás tekintetében a bírói hatalmi ág vonatkozásában így vélekedett a gondolkodó: „az ország bírái csupán a törvény szavait kimondó szájak; élettelen lények, akik a törvényeknek sem erejét sem szigorát nem képesek mérsékelni” Ez a felfogás az abszolút határozott szankciórendszer attribútuma, ami a bírói mérlegelést teljességgel kizárja. Vuchetich Mátyás magyar jogász megállapítása már a bírói mérlegelésnek is teret ad: „a bíró nem kénye-kedve szerint határozza meg a büntetést, hanem az ő véleménye bizonyos elvekhez van kötve. Az olyan rossznak a kirovása, amely pusztán a szabad véleményen alapul, ellentmond a jogbiztonság eszméjének, amelyet az államban meg kell őrizni és megvalósítani” Ez a nézőpont már a relatív határozott és határozatlan szankciórendszer ismérve is, tehát a bíró már nem csupán kizárólagosan a törvény szája, hanem mérlegelési jogosultsággal is rendelkezik. A bírói hatalom ugyan törvény által korlátozott, azonban törvényi keretek között szabadon mozoghat a jogalkalmazó.⁶ Montesquieu gondolatmenetét tekintve létre sem jöhetett volna a középérték, hiszen a szigorú törvényi kőgencia mellett a diszpozitivitásnak nem enged teret, tehát a bírói mérlegelést élből elutasítja, kizárja, ennek okán a mérce megállapítása is teljességgel felesleges lenne.

A középkor zivataros századaiban a partikularizmus és a nagyfokú szabályozatlanság volt jellemző, tehát a jogegységesítés hiánya, ami a bírói önkény és a joggal való visszaélés melegágya volt, ekkortájt a középérték jogi szabályozása korántsem láthatott napvilágot...

2. A KÖZÉPÉRTÉK A MAGYAR JOGFEJLŐDÉS MENTÉN

A középérték megállapítása koroktól függően jelenik meg történelmünkben és az ezzel kapcsolatos szabályozások sem mind újkeletűek. Éppen ezért fontos a középértéket nemcsak mai szemmel, hanem a jogfejlődés ívének vizsgálatával szemlélni. Jogtörténeti szempontból egészen a Curia által alkotott döntvények tárházába kell visszatekintenünk ahhoz, hogy a középérték alkalmazásának gyökereihez jussunk.

A Csemegi-kódex volt az első forrása a középérték szabályozásának. A Csemegi-kódex meghatározta a határozott büntetési tételeket és a büntetéskiszabás vezérfonalává tette, mintegy piedesztáljára emelte a középérték elvét is, anélkül, hogy a fogalmat ilyenén nevesítette volna a jogalkotó.⁷ A Curia értelmező rendelkezései a középérték pontos leírására adnak lehetőséget.⁸ „... a büntetési tétel legmagasabb és legalacsonyabb mértéke között közepső pontnak kell lennie...” „... kimondja a m. kir. Curia, hogy fegyházzal vagy börtönrel büntetendő cselekmények miatt, ha sem súlyosító, sem enyhítő körülmények nem forognak fenn, vagy ha a súlyosító és enyhítő körülmények egymást ellensúlyozzák s ez indokból a fenforgó cselekményre a törvény által megállapított büntetés minimuma és maximuma közötti középtartam állapítandó meg: a büntetés középtartama oly módon határozandó meg, hogy az azon cselekményre a büntetőtörvény által meghatározott büntetési tétel legalacsonyabb és annak legmagasabb mértéke közötti különbség egyenlő részre felosztatik, s az ekként eredményezett mennyiséghez hozzáadatik azon mennyiség, mely a számtani egységtől

³ Ádám Antal: A középérték és az értékpluralitás elméletének íve (KJSZ, 2010/2., 1-6. o.) | Szakcikk Adatbázis (szakcikkadatbázis.hu), (letöltés dátuma: 2023.09.23.)

⁴ ÁDÁM Antal: Etikáról, erkölcsről és a közigazgatási erkölcsi kódexről, in *Jura*, 2012/4. szám, 17.

⁵ ÁDÁM: i.m. 18-19.

⁶ [juridpol_081_127-136.pdf \(u-szeged.hu\)](#), (letöltés dátuma: 2023.09.23.)

⁷ KARDOS Dóra: *A büntetéskiszabás elvei és rendszere, a büntetéskiszabási tényezők megjelenése a jogalkalmazói gyakorlatban*, Doktori Értekezés, 2021, Bp. 17-18.

⁸ [lenardkomjathy kitti katalin kozepmerteku buntetesekiszabas\[jogi forum\].pdf \(jogiforum.hu\)](#), (letöltés dátuma: 2023.09.23.)

a büntetési tétel legalacsonyabb tartamáig fennmaradt.”⁹ A királyi Curia állásfoglalása szerint három fontos törvényhelyet szükséges megemlíteni a Csemegi-kódexből: 89, 90, 91 szakaszokat. 90§-nak történő megfelelés szerint, a magasabb végpont felé kell közelítenie a bírónak ahhoz, hogy igazságos ítéletet hozzon. Amennyiben leginkább a 91§-nak feleltethető meg a konkrét tényállás megítélése, úgy a jogalkalmazónak az alacsonyabb végpont felé kell közelítenie a méltányos elbírálás érdekében. Ezen két végpont között helyezkedik el a középérték és amennyiben inkább súlyosító körülmények állnak fenn, úgy a 90§ alapján kell megítélni a helyzetet, viszont, ha a 91§ alapján enyhítő körülmények vannak többségben, akkor effelé kell billennie a mérleg nyelvének is. A 89§ pedig megadja az alapszabályozást e tekintetben, miszerint: A büntetések kiszabásánál figyelembe veendő a bűnösség fokára befolyással bíró súlyosító és enyhítő körülmények. Így a mérlegelési jog biztosított a bíró számára a középérték fokozott figyelembevételével és alkalmazásával. Amennyiben a súlyosító és enyhítő körülmények ellentételezik egymást, úgy a középső pont lesz az irányadó a büntetés kiszabásakor.¹⁰ Amennyiben a 91§-nak feleltethető meg a tényállás és az enyhítő körülmények vannak többségben, úgy a bírónak a halálbüntetést életfogytig tartó fegyházra, az életfogytig tartó fegyházbüntetést pedig tizenöt évre kell változtatnia.¹¹

Azonban fontos kitérni egy újabb szakaszra, nevezetesen a 92§ rendkívüli enyhítő körülményt lehetővé tevő szabályra. Ezzel amennyiben az enyhítő körülmények túlnyomó többségben vannak, úgy a jogalkalmazónak lehetősége nyílik egy rendkívül enyhe büntetés kiszabására. Ezzel a szabályozással a bírók többször éltek a kelletténél hiszen mind a mai napig figyelemreméltó megállapítás, hogy egy talán alaptalan vagy túl enyhe bünteteskiszabás nem jelent olyan nagy erkölcsi dilemmát az államra és a társadalomra nézve mint egy alaptalan és túlzó ítélet, amely alapjaiban rengeti meg az állam büntetőjogi hatalmának megítélését a társadalom részéről és emellett felháborodást kelt.¹² Edvi Illés Károly bírálatában ki is fejtette a rendkívüli enyhítő szabály problematikáját: „A bírók a büntetést gyakran a minimumon alul szabják ki, habár nem forognak is fenn rendkívüli enyhítő körülmények”¹³

Az aritmetikai pontosságot és a bírák lágy szívűségét a kommunista diktatúra mintegy a szőnyeg alá seprte új szabályozásával és drákói szigorúságot vezetett be a bünteteskiszabások meghatározásakor. Hatályon kívül helyezte a korábban felvázolt Curia által alkotott döntvényt és új szabályozásnak engedett teret. A szocialista büntetőpolitika szerint ugyanis a büntetések egyéniesítésére nézve a középérték nem ad megfelelő támpontot, mi több alapjaiban rengeti meg a bünteteskiszabás mikéntjét. Ennek ellenére a középérték eltörlése mellett hasonlóképpen fűzte a bírói mérlegeléshez a bűnösség fokának, társadalomra veszélyességnak és a bűncselekmény tárgyi súlyának mérlegelésével történő bünteteskiszabást. (Más kérdés, hogy a törvényi szabályozás mennyiben érvényesült a gyakorlatban...)¹⁴

Btá./ 1950. évi II. törvény szabályozása szerint:

50.§ (1) A büntetést a dolgozó nép védelme érdekében, az elkövető megjavítása és nevelése, továbbá általában a társadalom tagjainak a bűnözéstől való visszatartása végett kell alkalmazni.

(2) A büntetést –általános céljának szem előtt tartásával- a törvény által megszabott kereten belül olyan mértékben kell kiszabni, amely igazodik a büntett társadalmi veszélyességéhez és az elkövető egyéniségéből a társadalomra háruló veszélyhez, megfelel az elkövető bűnösségének, valamint az elkövető terhére, illetőleg javára egyébként figyelembe jövő körülményeknek és az okozott sérelemnek is (büntetést súlyosító és enyhítő körülmények)¹⁵

1961. évi V. törvény váltotta fel a Btá-t, ami A Magyar Népköztársaság Büntető Törvénykönyve nevet viselte. Szabályozásában követte a Btá-t a tekintetben, hogy ugyanúgy kizárta a középérték lehetőségét és az aritmetikai bünteteskiszabást is elutasította.¹⁶

⁹lenardkomjathy kitti katalin kozepmerteku bunteteskiszabas[jogi forum].pdf (jogiforum.hu), (letöltés dátuma: 2023.09.23.)

¹⁰ FÁZSI László, TOLDINÉ Kulcsár Mónika: A középérték értékének dilemmája, in *Jogtudományi Közlöny*, 2016/3. szám, 153-154.

¹¹ FÁZSI – TOLDINÉ: i.m. 154.

¹² FÁZSI – TOLDINÉ: i.m. 153-154.

¹³ HORVÁTH Attila: *Tanulmányok a Csemegi-kódex megalkotásának 140. évfordulója tiszteletére*, 2020, Dialóg Campus, Bp. 74.

¹⁴ FÁZSI – TOLDINÉ: i.m. 155.

¹⁵ Btá. 50. § (1) és (2) bekezdés

¹⁶lenardkomjathy kitti katalin kozepmerteku bunteteskiszabas[jogi forum].pdf (jogiforum.hu), (letöltés dátuma: 2023.09.23.)

„A mechanikus, illetve a matematikai szemlélet semmilyen vonatkozásban sem érvényesülhet a büntetés kiszabásánál. A régi Btk. 90.§-a még akként rendelkezett, hogy ha a súlyosító körülmények számuk vagy nyomatékuk tekintetében túlnyomók a büntetésnek az elkövetett cselekményre megállapított legmagasabb mértéke megközelítendő, vagy alkalmazandó. Hasonlóképpen az ún. enyhítő szakasz is utalt az enyhítő körülmények nagy számára. A szocialista elveken nyugvó büntetéskiszabás viszont alapvetően azt az álláspontot követi, hogy a súlyosító és enyhítő körülményeket nem számuk, hanem nyomatékuk szerint kell értékelni.”¹⁷ A Csemegi-kódex középértékéről szóló szabályozása tehát semmilyen formában nem jelent meg a szocialista jogalkotásban, sőt többszörösen is hangsúlyozzák annak hatályon kívül helyezését és érvénytelenségét.¹⁸

Földvári József kutatása szerint ebben az időszakban a középértéktől inkább eltérő döntések születtek a gyakorlatban. Álláspontja szerint legnagyobb részben a konkrét büntetések mértékének azonosnak kellene lenniük a törvényi értékelés középértékével. „Valamennyi bűncselekmény-kategóriára érvényesen mondhatjuk azt, hogy a bírósági értékelések alapvetően eltérnek a törvényhozó értékelésétől, amely eltérés abban mutatkozik meg, hogy a bírói ítéletek nagyobb része olyan tartamban kerül kiszabásra, amely közelebb van az alkalmazható büntetés alsó határához, mint a középértékhez.”¹⁹

A rendszerváltás lerombolta a kommunista diktatúra „eszményeit” és a középértéket ismét fokozott előnyben részesítette. E helyütt fontos ismét kihangsúlyozni, hogy a büntetés kiszabásának fontos támpontjai: Bűnösség foka, társadalomra veszélyesség és bűncselekmény tárgyi súlyának triáza és az aritmetikai pontosság szempontjából a középérték ismételt megizmosodhatott. Mindemellett a büntetéskiszabás kötöttségeit fellazították, ezáltal merőben nagyobb teret engedve a bírói mérlegelésnek. A kiszabott büntetések ezzel arányosan enyhültek is, ami nem feltétlen célja volt a jogalkotói szabályozásnak. A kimerítő indokolás követelményét ugyancsak előtérbe helyezte a jogalkotó, ami a jogbiztonságot részesítette előnyben, ezáltal a bírói döntéshozatal megfelelő hivatkozási alappal történhetett.²⁰ A III Btk módosításának következtében a középérték cizelláltabb szabályozást nyert tehát a büntetéskiszabási tapasztalások és megfontolások alapján kialakított jogalkotói szándék szerint: Határozott ideig tartó szabadságvesztés kiszabásakor a büntetési tétel középértéke irányadó. A középértéket akként kell megállapítani, hogy a büntetési tétel alsó határához a felső és az alsó határ közötti különbség felét kell hozzáadni.²¹ Ez a szabályozás azonban nem volt túl hosszú életű.²² A későbbiekben a 2003 évi II törvény hatályon kívül helyezte ugyan a törvénymódosítást, azonban a kormányváltást követően ismét jogerőre emelkedhetett a középérték szabályozása.²³ A 2010-es években a középérték újbóli úttörésének következtében a jogalkalmazók gyakran a középérték szabályait a bűnösségi körülményekre való tekintettel szigorúbban ítélték meg mint kellett volna. Vélhetően azért, mert ezek számát sokszor többre tartották mint az egyes bűnösségi körülmények súlyát és nem egy esetben nem történt meg a körülmények teljes körű feltárása.²⁴

3. A KÖZÉPÉRTÉK HATÁLYOS BÜNTETŐTÖRVÉNYKÖNYVÜNK BEN

A végső szabályozást a legújabb Btk. hozta meg 2012-ben, ami nemcsak a büntetéskiszabás triászát és a középérték szabályozását emelte ismét jogerőre, hanem speciális szabályokat is megfogalmazott a középérték kapcsán, így egy még részletesebb szabályt alkotva. Itt felfigyelhetünk a halmazati büntetések esetében történő szabályozásra. Ugyanis a tárgyalásról lemondás esetkörét külön rendelkezésbe foglalta:

84. § (1) Tárgyalásról lemondás esetén a bűnhalmazatban lévő bűncselekményekre a halmazati büntetésre vonatkozó rendelkezések az irányadók azzal, hogy a bűnhalmazatban lévő bűncselekmények büntetési tételeinek felső határát a 83. § (1)–(2) bekezdése alapján kiszabható büntetések közül a legsúlyosabbnak az alapulvételével kell kiszabni.

¹⁷ 1961. évi V. törvény 64. §

¹⁸ HORVÁTH: i.m. 74.

¹⁹ FÖLDVÁRI JÓZSEF: *A büntetés tana*, 1970, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Bp. 210-211.

²⁰ FÁZSI – TOLDINÉ: i.m. 155-156.

²¹ 1998. évi LXXXVII. törvény 18. § (2) bekezdés

²² HORVÁTH: i.m. 74.

²³ FÁZSI – TOLDINÉ: i.m. 156.

²⁴ Dr. Tóth Mihály: *A hazai börtönnépesség újabb kori alakulásának lehetséges okai és valószínű távlatai*¹ | Büntető Törvénykönyv (új Btk.) a gyakorlatban (ujbtk.hu), letöltés dátuma: 2023.09.23.)

(2) Ha e törvény a bűnhalmazatban lévő bűncselekmények közül legalább kettőre határozott ideig tartó szabadságvesztést rendel, a 83. § (1)–(2) bekezdése alapján kiszabható legsúlyosabb büntetési tétel felső határa a legmagasabb büntetési tétel középértékével emelkedik, de nem érheti el az egyes bűncselekményekre a 83. § (1)–(2) bekezdés alapján kiszabható büntetések együttes tartamát.²⁵Ezen rendelkezéseket azonban a törvénymódosítások következtében módosították és hatályon kívül helyezték, azonban láthatjuk, mennyire fokozott jogalkotói szabályozást kapott a középérték akkortájt.

A hatályos szabályozás lényegében a korábbi törvénykönyvek (melyekben a középérték szabályozást nyert) elgondolásaiból merített. A *hatályos Btk.* a büntetéskiszabási alapelveknél helyezte el a rendelkezést, az első elvek között találhatjuk meg a középértéket, ami a relevanciáját is tükrözi.

80. § (1) A büntetést az e törvényben meghatározott keretek között, céljának szem előtt tartásával úgy kell kiszabni, hogy az igazodjon a bűncselekmény tárgyi súlyához, a bűnösség fokához, az elkövető társadalomra veszélyességéhez, valamint az egyéb enyhítő és súlyosító körülményekhez.

(2) Határozott ideig tartó szabadságvesztés kiszabásakor a büntetési tétel *középértéke* irányadó. A középérték a büntetési tétel alsó és felső határa összegének fele.

(3) Ha e törvény a büntetés kiszabása esetén a Különös Részben meghatározott büntetési tételek emelését írja elő, a (2) bekezdésben meghatározott számítást a felemelt büntetési tételekre tekintettel kell elvégezni.

(4) Ha a bíróság szabadságvesztést szab ki, a büntetés mértékét a végrehajtás felfüggesztése, illetve a feltételes szabadságra bocsátás lehetőségének a figyelmen kívül hagyásával állapítja meg.²⁶

Így nyerte el mai végleges formáját a középérték regulája. De miért is jelenik meg újra és újra a középérték, miért vezetik be ismételten, válik visszatérő szabállyá? Ennek oka a mérlegelés megkönnyítésére szolgáló támpont, amit a középérték tud megvalósítani. Az egységes és kiszámítható joggyakorlat kialakítása érdekében, a jogalkalmazói és jogalkotói bizonytalanság elkerülése végett a középérték ismételten révbe érhetett. Ha visszaugrunk az időben láthatjuk azt is, hogy a Csemegi-kódex modern szemléletmódját tükrözi a középérték irányadó volta, relevanciája, mintegy 140 évvel ezelőtt is.²⁷

A hatályos szabályok figyelembevételével a büntetési tételkeret alsó vagy felső határát csak a jogalkotó által nevesített esetekben lehet átlépni. Pl.: korlátlan enyhítés vagy halmazati büntetés esetén. Emellett pedig a törvényi tételkerethez viszonyítva kell kiszámolni a középértéket is. Hozzá kell tennünk azt is, hogy a büntetési célok megváltoztak a Csemegi-kódex büntetési céljaihoz képest. A 1878. évi V. törvénycikk inkább megtorló jellegű a büntetési célokat tekintve, míg a hatályos A büntető törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény a speciális prevenciót támogatja, tehát az elkövető egyéni körülményeit is fokozottan figyelembe veszi a büntetés kiszabásakor. A büntetési keret a törvény által meghatározott és a büntetési célok figyelembevételével a konkrét büntetést a törvény által megadott kereteken belül kell a bírónak kiszabni.²⁸

Sokak szerint a bírói függetlenség szenvedett csorbát és a terhelt helyzetének súlyosbítása történt meg ezzel a szabályozással. Ez az álláspont azonban nem fogadható el, hiszen a bírói mérlegelés erejéből ezáltal nem veszít, sem a bírói függetlenség korlátozása sem a terhelt helyzetének súlyosbítása nem történt meg, ugyanis ez a jogalkotói deklaráció iránymutatásul szolgál, ennek hiányában is kötelezettsége a bírónak ezen szempontokat figyelembe venni a büntetés kiszabásának időpontjában.²⁹

Wiener A. Imre felhívta a figyelmet arra, hogy a középérték nem egy tipikus eset szankciója, mert a jogalkotó jogi alternatívát kínál az alsó határ átlépésére. Ambrus István szintén a középérték támogatójaként arra az álláspontra helyezkedett, hogy a középérték orientáló jellegéből adódóan a bírói mérlegelés lehetőségét nem zárja ki. Györgyi Kálmán pedig kihangsúlyozta: „a középérték nem más, mint büntetőjogunk egyik legrégebbi és leghaszontalanabb, de újra meg újra visszatérő vitatémája”. Tehát neves jogtudósok sokasága a középérték relevanciáját hangsúlyozta.³⁰

Az Alkotmánybíróság kizárta a középérték szabályozásának alkotmányellenességét. 2002-ben ugyanis indítványt nyújtottak be a középérték alkotmányellenességének megállapítására az

²⁵ 2012. évi C. törvény - Nemzeti Jogszabálytár (njt.hu) (letöltés dátuma: 2023.09.23.)

²⁶ A büntető törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény 80. § (1)–(4) bekezdés

²⁷ HORVÁTH: *i.m.* 80.

²⁸ KARDOS: *i.m.* 23-24.

²⁹ FÁZSI – TOLDINÉ: *i.m.* 157-158.

³⁰ KARDOS: *i.m.* 30-31.

Alkotmánybírósághoz. Az Alkotmánybíróság azonban megállapította: Az Alkotmánybíróság a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény 83. § (2) bekezdése alkotmányellenességének utólagos megállapítására és megsemmisítésére irányuló indítványt elutasítja. Az egyik indítványozónak – az indítványból kikövetkeztethető – álláspontja szerint a Btk. 83. § (2) bekezdésében rögzített, a határozott ideig tartó szabadságvesztés kiszabása esetén a büntetési tétel középértékének irányadó voltára vonatkozó szabály az Alkotmány 50. § (3) bekezdésében megfogalmazott bírói függetlenség elvébe ütközik.³¹ Az Alkotmánybíróság indokolásában lefektette, hogy a bírák a Btk.-ban meghatározott kereteken belül mérlegelve járnak el az adott eset körülményeit figyelembe véve és eszerint nem sérülhet a bírói függetlenség elve.³²

4. A KÖZÉPMÉRTÉK KISZÁMÍTÁSA

Forrás	Számítási Metódus	Középmérték
Curia 49. számú döntvénye	$8-2=6:2=3+2$	5
1978. évi iv. törvény	$2+[8-2=6:2=]3$	5
A büntető törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény	$8+2=10:2$	5

1. számú táblázat: A középérték számítása 2-8 évig terjedő büntetési tétel esetében³³

Amint azt az 1. számú táblázatból is láthatjuk a középérték kiszámítása törvénykönyvektől függő módszert alkalmazott, azonban ugyanarra az eredményre vezetett, bármilyen képletet is használtak a jogalkotók/jogalkalmazók. A középső ponttól való eltérés pedig az enyhítő és súlyosító körülmények mennyiségétől és minőségétől függ: Ez határozza meg hogy merrefelé billen a mérleg nyelve a jogalkalmazó mérlegelése alapján. A törvénykönyvben meghatározott tételkeret melyik irányába fog tolni a büntetési tétel.

A jogalkalmazók azonban sok esetben másként számítják ki, hibásan, a középértéket, vagy túlzóan kitolják vagy az enyhébb vagy a súlyosabb irányba a büntetési tétel mértékét. Ennek a hibának a kiküszöbölése érdekében Fázsi László és Fázsi L. Milán egy középérték kalkulátort javasol, amely algoritmusok segítségével képes kiszámítani a középértéket a releváns jogi- és a tényállási körülmények figyelembevételével. Két alapfeltétele van a kalkulátor működőképességének: 1. az általános részi szabályok kigyűjtése, a jogszabályok értelmezése és pseudo-programnyelvre történő lefordítása (röviden: szintetizálás), 2. a megformázott bemeneti adatok és információk biztosítása.³⁴

5. A KÖZÉPMÉRTÉK PROBLEMATIKÁJA

Fontos kérdés: A középérték fokozott érvényesítése a gyakorlatban a jogegységesítés maradéktalan érvényesülését vonja maga után? Válaszul a feltett kérdésre megállapítható egyrésről, hogy az egységes büntetés kiszabás csak a lényegesen hasonló vagy azonos esetekre alkalmazható. „A "mindig a középértéket"

³¹ 13/2002. (III. 20.) AB határozat - Nemzeti Jogszabálytár (njt.hu) (letöltés dátuma: 2023.09.23.)

³² IGNÁCZ György: A bünteteskiszabási gyakorlatra irányuló empirikus kutatások elmélete és módszertana, in MTA Law Working Papers, 2020/1. szám, Magyar Tudományos Akadémia, Bp. 4.

³³ Saját munka

³⁴ Fázsi László - Fázsi L. Milán: A jogi informatikáról másként (MJ, 2020/4., 209-219. o.) | Szakcikk Adatbázis (szakcikkadatbázis.hu) (letöltés dátuma: 2023.09.24)

feladná a differenciált büntetéskiszabást, eltérő élethelyzeteket kezelne azonosan, amely éppoly hiba lenne, mint az azonos élethelyzetek eltérő kezelése.”³⁵

Tehát a tételkeret a cselekmény absztrakt társadalomra veszélyességét visszatükröző besorolás és ennek középértéke az átlagos társadalomra veszélyességű esetekben irányadó büntetés. Dr. Katona Sándor megállapítása szerint: „Az azonban egyáltalán nem törvényszerű, hogy a ténylegesen előforduló esetekben a közepes társadalmi veszélyességű cselekmények vannak többségben, vagy hogy az ez alatt maradó, és az ezt meghaladó esetek azonos számúak (ez esetben lenne csak reális elvárás a kettő egybeesése). Az adott cselekmény országos büntetés kiszabási átlaga ez utóbbival hozható összefüggésbe. Még nem az egyedi eset, de ahhoz közelebb van, azt jobban orientálhatja.”³⁶ Ugyanő a jogegységesítés érvényre juttatása érdekében egy egységes büntetéskiszabási országos adatbázist ajánl létrehozni, amiből a büntetéskiszabási gyakorlat kivethető minden jogalkalmazó számára. Tehát nem a középérték teljes elhanyagolását, ugyanakkor nem is a mindenkor kötelező eltérést nem engedő alkalmazását javasolja, hanem egy köztes pontot, ami a középértéket figyelembe veszi és alkalmazza, de csak az azonos esetekben juttatja érvényre a tiszta, jogalkotó által meghatározott középértéket, mindenféle attól való eltérés nélkül, abban az esetben, amennyiben az adatbázisban szereplő esetek többsége is eme jogalkalmazást kívánja meg.³⁷

Indokolási hibák is fellelhetnek egy büntetés kiszabása során. Nem egyszer fordult elő, hogy azonos eseteket másként ítélte meg a bíróság és indokolásában olyan körülményekre alapozta döntését, amelyek egy megelőző hasonló ügyben a bíróság megállapítása szerint kevésbé bírtak relevanciával. Gócza Ágnes emberöléses ügyek büntetéskiszabásának tendenciáját kutatta és a következő megállapítást tette: „Úgy gondolom, hogy ha a középértékes büntetésből indulunk ki, az enyhítő és súlyosító körülményeket figyelembe véve nem juthatunk el mindkét esetben a törvényi minimumig a büntetés mértékét illetően. Ellentmondásos az ítéletek indokolásában, hogy az egyik esetben a bűncselekmény tárgyi súlyára történő hivatkozással a büntetlen előélet csak csekély nyomattal került értékelésre az enyhítő körülményeknél, a másik esetben pedig egy ugyanolyan tárgyi súllyal bíró bűncselekmény esetén a büntetlen előélet értékelésénél nem találkoztam ilyen megjegyzéssel.”³⁸ Tehát hasonló esetekben kriminálisan más ítéletet hozott a bíróság.

A megfelelő indokolás elmaradása már csak hab a tortán. Az indokolási kötelezettség teljesítését több alkalommal is elhanyagolták a bíróságok, így a középértéktől való eltérés okainak magyarázatát ebből kiindulva figyelmen kívül hagyták. Ezt a másodfokú bíróságok esetenként pótolták ugyan, azonban ezen bíróságok is gyakorta „megfeledkeztek” az indokolási kötelezettség teljesítéséről. Általánosságban megállapítható, hogy mára már javarészt elegendő tesznek a bírák indokolási kötelezettségüknek, azonban a középérték sematikus indokolása nem feltétlenül alapos munkára enged következtetni és visszatérő problémaként jelentkezik a bírói gyakorlatban.³⁹

Az emberöléses ügyekben a joggyakorlat egységessége a büntetés mértékének átlagtól való eltérése tekintetében a Debreceni és Pécsi Ítéltábla esetében jutott leginkább érvényre, míg a Szegedi és a Győri Ítéltábla a legnagyobb szórást mutatta a középértéktől való eltérés esetében. A Debreceni és Pécsi Ítéltábla gyakran a büntetési keret alsó határát megközelítő büntetést szab ki, ezzel ellentétben a felső határt megközelítő büntetések csekély mennyiségűek.⁴⁰

Problémaként fogalmazódott meg az az eshetőleges döntéshozatal is, miszerint a középérték kiszámítása után a súlyosító körülmények figyelembevételkor a bíróság átlépi a határokat és túl súlyos büntetést szab ki, így az ultima ratio elvét sértve meg, mint végső eszközt.⁴¹ „a középértéktől való leglényegesebb eltérések a felemelt büntetési tételkeret esetében mutatkoznak”. Ezzel igazolást nyer a következő tétel: „A szigor általános eszkalálódása a valóban indokolt szigor devalválódásához vezethet.”⁴²

A főbb problémák tehát a következők:

³⁵ KATONA Sándor: Összefoglaló jelentés a büntetéskiszabás országos gyakorlatának vizsgálatáról, in *Kúriai Döntések (BH) Fórum rovata*, 2020/8. szám, 1160.

³⁶ KATONA: i.m. 1160.

³⁷ Uo.

³⁸ GÓCZA Ágnes: Egységes-e a büntetéskiszabás emberöléses ügyekben – A magyar táblabíróságok büntetéskiszabási gyakorlatának összehasonlító vizsgálata, in *Állam- és Jogtudomány*, 2018/1. szám, 17-18.

FÁZSI – TOLDINÉ: i.m. 163.

⁴⁰ GÓCZA: i.m. 28.

⁴¹ [Comparative-Study-Final-Hungarian.pdf \(penalreform.org\)](#), (letöltés dátuma: 2023.09.23.)

⁴² <https://ijoten.hu/uploads/halmazati-s-sszbntets.pdf>, (letöltés dátuma: 2023.09.23.)

1. A bírói indokolás a középérték alkalmazásától való eltérés esetében több alkalommal is csak sematikus történt meg, sőt nem egy esetben a középértékre való utalást csupán formalitási kérdésként fogják fel az ítélkező bírók.
2. Az időbeli hatály problémaköre, mivel több bíróság is a középérték figyelembevételével súlyosabb büntetés kiszabását rendelte Pl.: mint jogorvoslati fórum súlyosabb büntetést szabott ki mint az elsőfokú ítélkezési fórum.
3. A jogegységesítés problémaköre, hiszen az indokolásokban sokszor nemhogy még más bíróságokra sem történik utalás, de többször még a bíróság saját korábbi ítéleteit sem veszi figyelembe a döntéshozatal során.

ZÁRÓ GONDOLATOK

Megoldás lehet a fent említett problémákra a kimerítő indokolás, mellyel a jogbiztonság követelménye nyeri el esszenciáját, emellett pedig a középérték mint támpont és nem mint kötelező attól eltérést nem engedő erő figyelembevétele. Továbbá a jogegységesítés szempontjából a bírói gyakorlat fokozott figyelembevétele az ítélethozatal során. Erre segítségül szolgálhat egy országos adatbázis létrehozása, ami a bírói gyakorlatot országszerte elérhetővé teszi a jogalkalmazó számára.⁴³ Egyszerűbbé teheti ezenfelül a jogalkalmazó munkáját akár egy középérték kalkulátor is, ami algoritmusokkal számítja ki a középértéket az adott ügyre vonatkozóan.⁴⁴

A középérték mindezek mellett zsinórmérték a jogalkalmazó számára és nem meghatározottság, a bíró megfelelő indokolásával kimerítően ellensúlyozni lehet a középértéktől való eltérést enyhébb és súlyosabb irányban egyaránt. Ugyanakkor fontos kihangsúlyozni azt is, hogy egy egységes jogalkalmazói gyakorlat fennállása erősíti leginkább a jogbiztonság az átláthatóság követelményeit és a törvény előtti egyenlőség sarkalatos garanciáját szolgál. Ennek tükrében a hatalmi ágak megosztásának elve és a jogállamiság értéke sem szenved csorbát.⁴⁵

A technológia rohamos fejlődésével, a kutatások általi korszerű megállapításokkal és a jogalkalmazói precizitással mindinkább közelebb kerülhetnek a bírák az igazságos ítélethozatalhoz, az arany középúthoz.

FORRÁSJEGYZÉK

- [1.] ÁDÁM Antal: A középérték és az értékpluralitás elméletének íve, in *Közjogi Szemle*, 2010/2. szám
- [2.] ÁDÁM Antal: Etikáról, erkölcsről és a közigazgatási erkölcsi kódexről, in *Jura*, 2012/4. szám, (elérhető: [Ádám Antal: A középérték és az értékpluralitás elméletének íve \(KJSZ, 2010/2., 1-6. o.\) | Szakcikk Adatbázis \(szakcikkadatbazis.hu\)](#), letöltés dátuma: 2023.09.23.)
- [3.] ANABELA Miranda Rodrigues, MARIA João Antunes Sónia Fidalgo, INÉS Horta Pinto, KARLA Tayumi Ishiy: *Szabadságelvonással nem járó büntetések és intézkedések az európai unió tagállamaiban összehasonlító tanulmány*, 2022, (elérhető: [Comparative-Study-Final-Hungarian.pdf \(penalreform.org\)](#), letöltés dátuma: 2023.09.23.)
- [4.] BELOVICS Ervin: *A büntetés kiszabásának nehézségei*, 2018, (elérhető: [juridpol_081_127-136.pdf \(u-szeged.hu\)](#), letöltés dátuma: 2023.09.23.)
- [5.] FÖLDVÁRI József: *A büntetés tana*, 1970, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Bp.
- [6.] KARDOS Dóra: *A büntetékiszabás elvei és rendszere, a büntetékiszabási tényezők megjelenése a jogalkalmazói gyakorlatban*, Doktori Értekezés, 2021, Bp. (elérhető: [Microsoft Word - Á©rtekezős KardosDóra.docx \(mtak.hu\)](#), letöltés dátuma: 2023.09.23.)
- [7.] KATONA Sándor: Összefoglaló jelentés a büntetékiszabás országos gyakorlatának vizsgálatáról, in *Kúriai Döntések (BH) Fórum rovata*, 2020/8. szám, 1144-1160.
- [8.] LÉNÁRD-KOMJÁTHY Kitti Katalin: *A középértékű büntetékiszabás előzményei és a hatályos szabályozása*, 2016, (elérhető: [lenardkomjathy kitti katalin kozepmerteku bunteteskiszabas\[jogi forum\].pdf \(jogiforum.hu\)](#), letöltés dátuma: 2023.09.23.)

⁴³ KATONA: i.m. 1160.

⁴⁴ FÁZSI László - FÁZSI L. Milán: *A jogi informatikáról másként (MJ, 2020/4., 209-219. o.) | Szakcikk Adatbázis (szakcikkadatbazis.hu)* (letöltés dátuma: 2023.09.24)

FÁZSI – TOLDINÉ: i.m. 164.

- [9.] TÓTH Mihály: *A hazai börtönnépesség újabb kori alakulásának lehetséges okai és valószínű távlatai*, 2018, (elérhető: [Dr. Tóth Mihály: A hazai börtönnépesség újabb kori alakulásának lehetséges okai és valószínű távlatai¹ | Büntető Törvénykönyv \(új Btk.\) a gyakorlatban \(ujbtk.hu\)](#), letöltés dátuma: 2023.09.23.)
- [10.] FÁZSI László - FÁZSI L. Milán: A jogi informatikáról másként, in *Magyar Jog*, 2020/4. szám, 209-219. (elérhető: [Fázi László - Fázi L. Milán: A jogi informatikáról másként \(MJ, 2020/4., 209-219. o.\) | Szakcikk Adatbázis \(szakcikkadatbazis.hu\)](#)) (letöltés dátuma: 2023.09.24)
- [11.] FÁZSI László, TOLDINÉ Kulcsár Mónika: A középérték értékének dilemmája, in *Jogtudományi Közöny*, 2016/3. szám, 153-164.
- [12.] FÁZSI László: Halmazati és összbüntetés, in *Internetes Jogtudományi Enciklopédia, Büntetőjog rovat*, 2019, (elérhető: <https://ijoten.hu/uploads/halmazati-s-sszbntets.pdf>, letöltés dátuma: 2023.09.23.)
- [13.] GÓCZA Ágnes: Egységes-e a büntetéskiszabás emberöléses ügyekben – A magyar táblabíróságok büntetéskiszabási gyakorlatának összehasonlító vizsgálata, in *Állam- és Jogtudomány*, 2018/1. szám, 3-31.
- [14.] HORVÁTH Attila: *Tanulmányok a Csemegi-kódex megalkotásának 140. évfordulója tiszteletére*, 2020, Dialóg Campus, Bp.
- [15.] IGNÁCZ György: A büntetéskiszabási gyakorlatra irányuló empirikus kutatások elmélete és módszertana, in *MTA Law Working Papers*, 2020/1. szám, Magyar Tudományos Akadémia, Bp.
- [16.] 1950. évi II. törvény (Btá.)
- [17.] 1961. évi V. törvény
- [18.] 1998. évi LXXXVII. törvény
- [19.] A büntető törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény
- [20.] [2012. évi C. törvény - Nemzeti Jogszabálytár \(njt.hu\)](#) (letöltés dátuma: 2023.09.23.)
- [21.] [13/2002. \(III. 20.\) AB határozat - Nemzeti Jogszabálytár \(njt.hu\)](#) (letöltés dátuma: 2023.09.23.)

BEISMERÉS VAGY TAGADÁS? A TERHELTI VALLOMÁS JELENTŐSÉGE

Absztrakt:

A büntetőeljárásban a büntetőjogi felelősség megítélése a tényállás megállapításán alapul, s a bizonyítás folyamata vezeti el a jogalkalmazót az igazsághoz. Az igazsághoz, mely alapján az ártatlan felmentésben részesül, a bűnöst cselekményéért szankcionálják. A terhelt vallomása a személyi bizonyítási eszközök egyike. Attól az eljárási szereplőtől származik, akiről a hatóságok megalapozottan vélik, hogy a büntetőeljárás tárgyát képező bűncselekmény elkövetője. A terhelt által tett vagy épp nem tett vallomás alapjaiban határozza meg az eljárás folyását és későbbi előrehaladását.

Kulcsszavak: büntetőeljárás, bizonyítás, terhelti vallomás, Miranda-figyelmeztetés

BEVEZETÉS

A büntetőeljárás a büntetőjogi felelősség feltárásának, elbírálásának módja, melynek célja a társadalmi rendet sértő cselekmények elkövetőinek tisztességes módon történő elszámoltatása.¹ A büntetőjogi felelősség megítélése a tényállás megállapításán alapul, s a bizonyítás folyamata vezeti el a jogalkalmazót az igazsághoz, amely alapján az ártatlan felmentésben részesül, míg a bűnöst cselekményéért szankcionálják.

A bizonyítás pedig egy megismerési folyamat, ami törvényben szabályozott eljárásrendben folytatható le, a múltban lezajlott cselekmények, körülmények felderítésére szolgál és melynek jogszerű lebonyolítása az eljáró hatóságok kötelezettsége.² A jogszerű formában lefolytatott bizonyítás hiányában pedig az eljárás megakad és így a büntetőjogi felelősségre vonás zsákutcába fut. De mit is értünk megismerési folyamat alatt? A megismerés elsősorban azon cselekményekre és következményekre irányul, melyek embertől származnak és az anyagi jog szerint tényállásszerűek vagy azok lehetnek, illetve bizonyos előzetes körülményekre, például a terhelt személyi körülményeire.³ A megismerés tehát a bizonyítás és végső soron a büntetőeljárás kulcseleme, sikerességén múlik magának az eljárásnak a diadala.

1. A TERHELTI VALLOMÁS HELYE A BIZONYÍTÁS SZABÁLYAI KÖZT

A büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény (a továbbiakban Be.) Ötödik része tartalmazza a processzusra irányadó főbb bizonyítási szabályokat, melyeket a jogszabály ötven szakaszban foglal össze. A Be. bizonyítással összefüggő rendelkezései alapján megállapítható, hogy a mai magyar büntetőeljárásban a bizonyítás tanainak sokféle irányzata közül a vegyes rendszer érvényesül. Ezen megközelítés szerint a bizonyítás célja az igazság kiderítése, s ahogy ezt a Be. 163. § (3) bekezdése is kiemeli, a döntés valóságghú tényállásra való alapozása. A bíróság az eljárás során tehát minél magasabb bizonyítottsági szint elérésére törekszik, mely a lehető legközelebbi mértékben egyezik az igazsággal, a valósággal.⁴ A jogalkalmazónak az elé tárt bizonyítékok értékelése a vegyes rendszer alapján szabad mérlegelésén alapszik, mely mérlegelésnek kulcsfontosságú korlátja saját meggyőződése, „a gondolkodás törvényei és a tapasztalati tételek”.⁵ Ez a jogszabály 167. § (3)–(4) bekezdéseiben kerül kihangsúlyozásra, egyrészt azzal, hogy a bizonyítékoknak nincs törvényben előre meghatározott bizonyító erejük, másrészt pedig azzal, hogy a hatóság a

¹ BENCZE Mátyás: A kor színvonalán? - Az új büntetőeljárási kódex válasza a jelen kihívásaira. in *Pro Futuro*, 2018/3. 12.

² BÉRCES Viktor: A büntetőperbeli bizonyítás alapfogalmainak dogmatikai megközelítései a hazai jogtudományban. in *Iustum Aequum Salutare*, 2018/1. 21.

³ HÁGER Tamás: A tényállás megállapítása a büntetőperben, a tudati tények megjelenése a tényállásban. in *Jura*, 2017/1. 241.

⁴ ZSIROS Bettina: Túlbizonyítás mint az igazságkeresés egy anomáliája a büntetőeljárásban. in *Belügyi Szemle*, 2022/4. 673.

⁵ PUSZTAI László: *A modern büntetőeljárási jog kialakulása Magyarországon*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 1994. 11.

bizonyítékokat egyenként és összességükben értékeli, a bizonyítás eredményét az így kialakult meggyőződése szerint állapítja meg. A 2017. évi XC. törvény indokolásában azonban röviden olvasható, hogy a Be. szövegében megjelenő „igazság” szó alatt a jogalkotó az anyagi igazság fogalmát érti.

A Be. 163. § (1) bekezdése szerint a bizonyítás azokra a tényekre terjed ki, amelyek a büntető és a büntetőeljárási szabályok alkalmazásában jelentősek, azonban az eljárás járulékos kérdéseinek elbírálásában jelentős tényekre is kiterjedhet. A bizonyítás tárgya tehát a jogi értelemben vett releváns tények köre. A tény kifejezés általános értelemben „a valóság folyamatában lezárt szakaszt alkotó esemény, jelenség, mozzanat; olyan, ami a valóságban előfordulhat vagy megtörtént”.⁶ Az, hogy mely tény bír az ügy eldöntése szempontjából relevanciával, a nyomozati szakaszban kevésbé egyértelmű, mégis elmondható, hogy az eljárási cselekmények már az ilyen korai pillanatokban is a bizonyítás elősegítését hivatottak szolgálni. A bírósági szakaszban az előbbihez képest jellemzően kikristályosodik a jelentős tények köre, és „csak azokra a tényekre kell a bizonyítást folytatni, amelyek a vádban szereplő cselekmény jogi megítéléséhez, valamint e releváns tények megállapításához szükségesek, és jelenti azt is, hogy az ítélet indokolásának ilyen tényekre kell kiterjednie”.⁷

A jogtudomány a jelentős tények többféle csoportosítását ismeri, melyek közül a dolgozatomban, a teljesség igénye nélkül a Be. bizonyítási szabályainak alapos bemutatásának céljából a bizonyítandó és a köztudomású tények párosát emelem ki. A törvény 163. § (4) bekezdése listázza, mit nem kell bizonyítani, e felsorolás egyik eleme a köztudomású tények halmaza. Nem kell bizonyítani továbbá azokat a tényeket, melyekről a hatóságnak hivatalos tudomása van, illetve amelyek valóságát a vádló, a terhelt és a védő az adott ügyben, együttesen elfogadja.

Lényeges rendelkezés a jogszabály 164. § (1) bekezdése, mely a bizonyítás alapvetéseit megfogalmazó Be. 7. §-ával összhangban mondja ki, hogy a vád bizonyításához szükséges tények feltárása, az alátámasztásukra szolgáló bizonyítási eszközök rendelkezésre bocsátása, illetve beszerzésének indítványozása a vádlót terheli. Ezzel a jogalkotó nyomatékosítja az olyan kiemelkedő alapelvek betartását, mint a bizonyítási teher, a funkciómegosztás és az önvádra kötelezés tilalma.

A Be. 165. § tartalmazza a bizonyítási eszközök taxatív felsorolását. A lista zárt, így a büntetőeljárásban nem lehetséges a releváns tényeket más módon bizonyítani. Ennek alapja az az általánosan elfogadott álláspont, hogy a hatályos felsorolás kimerítő jellegű, a gyakorlatban valójában nem is létezik más bizonyítási eszköz. Bár ezt a nézetet megalapozottnak tartom, nem zárom ki annak lehetőségét, hogy akár a technológia fejlődése miatt, akár a hétköznapi gyorsuló változása okán hamarosan a taxatív lista esetében is innovációra lesz szükség. Az is egyértelműnek bizonyul, hogy ahogy a jogrendszer egészében, úgy a büntető anyagi és eljárásjogban is esszenciális a jogbiztonság magasfokú érvényesülése, egy zárt felsorolás ilyen értelemben garanciális szereppel bír. A bizonyítási eszközök között az általános csoportosítás alapján megkülönböztethetünk személyi és tárgyi jellegűeket, melyekből a bizonyítandó tény megismerhetővé válhat. A differencia alapja a bizonyíték, a bizonyító tény eredete, mely a terhelt vallomása tekintetében egyértelműen személyi jellegű. Ehhez igazodva a jogalkotó a terhelt vallomását, mint bizonyítási eszközt a tanúvallomás és szakvélemény, vagyis a személyi bizonyítási eszközök között helyezi el.

A törvényben olvasható felsorolás olyan értelemben újszerű, hogy a terhelt vallomása korábban nem a második helyen szerepelt a bizonyítási eszközök között. Vajon ezzel kívánta felhívni a törvényalkotó a bizonyítási eszköz megnövekedett jelentőségére a figyelmet a Be. újra alkotásakor? A változtatás mögött rejlő megfontolás valódi oka ismeretlen, valószínűleg nem húzódik meg benne egy új dogmatikai tétel létrehozása a jogalkotó részéről.⁸ A Be. sorait böngészve leginkább kézenfekvő magyarázatnak az látszik, hogy ezt a sorrendiséget a személyi bizonyítási eszközök közti elhelyezés indokolja.

A terhelt vallomása rendkívül különleges szereppel bírhat a bizonyító tények tekintetében. Mire adott személyből terhelt válik, addigra a hatóságok legalább megalapozott gyanúval bírnak arra vonatkozóan, hogy ő követte el az általuk felderített bűncselekményt. Erre utal a Be. által létrehozott „bűncselekmény elkövetésével megalapozottan gyanúsítható személy” eljárásjogi kategóriája is. Az ártatlanság vélelmének alapelvét nem sértve, érdemes figyelembe venni, hogy az előbbiekből adódóan valószínűnek mutatkozik, hogy a büntetőeljárás alanyai közül a terhelt az a személy, aki a büntetőeljárás tárgyát képező bűncselekmény elkövetéséről a legtöbb és legpontosabb információval, ismerettel rendelkezik. Ebből adódóan a terhelt vallomása a nyomozás irányait, a nyomozati cselekmények elvégzését alapvetően meghatározza. A terhelt

⁶ <https://mek.oszk.hu/adatbazis/magyar-nyelv-ertelmezo-szotara/kereses.php?kereses=t%C3%A9ny> (Letöltés dátuma: 2024. 07. 27.)

⁷ BH 2001. 458

⁸ ERDEI Árpád: Újítások, találmányok, felfedezések a büntetőeljárási bizonyításban. in *Belügyi Szemle*, 2018/3., 14.

vallomásának jelentősége így nemcsak az ártatlanság vagy bűnösség kérdésében bír jelentőséggel, hanem az egyéb releváns körülmények tekintetében is, mint a saját személyi körülményei vagy a bűncselekmény elkövetésének egyéb részletei.⁹ Ez a vallomás így a gyakorlatban a bizonyítási eszközök közt fennálló egyensúlyt, egyenlőséget könnyedén felrúgja pótolhatatlan mivolta miatt.

A Be. 183. § (1) bekezdése alapján a terhelt vallomásának minősül a terhelt minden olyan, a büntetőeljárásban a terhelti figyelmeztetés utáni, bíróság, ügyészség vagy nyomozó hatóság előtt tett, illetve ezeknek címzett szóbeli vagy írásbeli közlése, amelyben a bizonyítás tárgyára vonatkozó tényről állít. Az angolszász jogrendszerrel eltérően a „vallomás” kifejezés használatának nincs determináló jellege a terhelti nyilatkozata tartalmát illetően.¹⁰ A terhelt vallomásában beismerheti és tagadhatja is a bűncselekmény elkövetését. Felmerül a kérdés, hogyan bízhatnak az eljáró hatóságok a terhelt szavában? Mennyi valóságtartalom fűződik az eljárásban gyanúsított, illetve vádolt személy vallomásaához – annak tartalmától függetlenül?

A Be. rendelkezései között nem található olyan norma, mely a terhelt részére a büntetőeljárás során igazmondási kötelezettséget ír elő, azonban azt sem tartalmazza, hogy kifejezetten joga van hazudni. A terhelt vallomásának így legfőbb és mondhatni egyetlen korlátja a hamis vád tilalma, melyet a Be. 185. § (1) bekezdésének d) pontja úgy fogalmaz meg, hogy a terhelt más bűncselekmény elkövetésével hamisan nem vádolhat, kegyeleti jogot hamis tényállítással nem sérthet. A terhelt tehát nem köteles igazat mondani, de valótlan állításainak az előbbi mezsgyén belülről kell szorítkozniuk.

A Be. 183. § (2) és (3) bekezdése garanciális szabályokat tartalmaz a terhelt vallomástételével összefüggésben. A (2) bekezdés arról rendelkezik, hogy ha a terhelt vallomást kíván tenni, a vallomástétel lehetőségét biztosítani kell. A vallomástétel jog, ellenben nem kötelesség. Ez a gondolat a jogalkotó részéről nemcsak ebben a szabályban fedezhető fel, hanem meghatározó eleme a terhelti figyelmeztetésnek, melynek részleteire a későbbiekben térek ki. A (3) bekezdés szerint a terhelteket egyenként kell kihallgatni. Több terhelt esetén az önkéntes és befolyásolástól mentes nyilatkozattétel az egyes személyek számára csakis úgy biztosítható, ha kihallgatásuk külön történik.

A Be. 183. § (4) bekezdése kimondja, hogy a terhelt beismerése esetén – ha a törvény eltérően nem rendelkezik – be kell szerezni az egyéb bizonyítékokat is. A terhelt beismerő vallomása főszabály szerint tehát nem bír olyasfajta szupremáciával a bizonyítási eszközök között, hogy a hatóságok általi megszerzése esetén ne legyen szükség további bizonyítékokra. A jogszabály szövegéből így egyértelműen következik, hogy bár a terhelt vallomása – különösképpen a beismerése – valóban kiemelt jelentőségű a gyakorlatban, a büntetőeljárás eldöntésére önmagában nem alkalmas. Azt se szabad azonban elfelejteni, hogy a terhelt vallomástétele szigorú eljárásrendben történik, melynek csak maradéktalan betartása mellett válik bizonyítékként felhasználhatóvá a vallomás.

2. A TERHELTI KIHALLGATÁS KEZDETE ÉS A MIRANDA-FIGYELMEZTETÉSEK

Kihallgatás vagy meghallgatás? Két egyszerű igeikötő között a jogtudományban lényegi különbség van, éppen ezért a terhelt esetében sem megfelelő a meghallgatás kifejezés használata, legalábbis az elsőfokú eljárásban nem. A Be. szerint ugyanis a bíróság a másodfokú eljárásban a nyilvános ülésen a terhelteket meghallgatja a büntetékiszabásnál releváns körülmények tekintetében.¹¹ Az eltérő szóhasználat abból adódik, hogy a jogalkotó az előző példával ellentétben az előkészítő ülés esetében a „kihallgatja” kifejezést használja. A különbségtétel alapja az lehetne, hogy a nyilvános ülésen bizonyítás csak korlátozott formában zajlik, azonban az előkészítő ülés is ezen eljárási formában folyik, így az igeikötők használata nem következetes. „A kihallgatás a leggyakoribb és a legjelentősebb nyomozási cselekmény, amely a Be. által meghatározott alakítások és biztosítékok mellett a személyi jellegű bizonyítékok megszerzését szolgálja, és pedig azért, hogy a kihallgatott (gyanúsított, sértett, tanú) a bűncselekményről szerzett legjobb tudomásának megismerését teszi lehetővé.”¹² A terhelt kihallgatására az eljárás során több alkalommal is lehetőséget nyújt a jogszabály, így a fenti meghatározással ellentétben a kihallgatás nemcsak nyomozati cselekményként értelmezhető.

⁹ SZALAI András: A terhelt nyilatkozatának bizonyító ereje a hatékony védekezés szempontjából. in *Eljárásjogi Szemle*, 2016/2., 38.

¹⁰ SZALAI: i.m. 38.

¹¹ JUNG Eszter: Gondolatok az előkészítő ülésről. In: JUNG Eszter (szerk.): *Büntetőjogi Tanulmányok XX.* MTA Veszprémi Területi Bizottsága, Veszprém, 2020. 298.

¹² BÁRÁNY Boglárka: A büntetőeljárás kihallgatás és meghallgatás összehasonlítása. in *Belügyi Szemle*, 2015/2. 94.

Beszélhetünk gyanúsított kihallgatásról, melyet a Be. 385. §-ban ír le. A 385. § (1) bekezdése úgy rendelkezik, hogy ha a rendelkezésre álló adatok, illetve bizonyítási eszközök alapján meghatározott személy megalapozottan gyanúsítható bűncselekmény elkövetésével, őt a nyomozó hatóság, illetve az ügyészség a XXX. fejezet szerint gyanúsítottként kihallgatja. A bizonyítási cselekmények között sorolja fel a jogalkotó a 208. §-ban megtalálható helyszíni kihallgatás intézményét, mely vonatkozhat a terheltre és a tanúra egyaránt. A Be. 502. § (3) bekezdése az előkészítő ülésen teszi lehetővé a bíróság részére a terhelt kihallgatását, míg a Be. 522. § (1) bekezdés alapján az elsőfokú eljárásban a bizonyítási eljárás a vádlott kihallgatásával kezdődik. A terhelt ezeken túl a másodfokú eljárás során is kihallgatható, amennyiben bizonyításnak van helye. Az előbbiektől a terhelt helyzetének szempontjából az előkészítő ülésen a bűnösségre kiterjedő és váddal egyezően tett beismerő vallomása – valamint ehhez társuló, a tárgyaláshoz való jogáról lemondó nyilatkozata – a legfontosabb, ugyanis ennek elfogadhatósága esetén a bíróság tárgyalás nélkül hoz bűnösséget megállapító ítéletet. A terhelt számára ez egyszerre lehet kedvező és előnytelen, jelentősége éppen ezért nem elhanyagolható.

A Be. 184-187. §-ai között találhatóak rendelkezések az eljárási cselekmény menetével összefüggésben, mely a fent leírt esetek mindegyikére vonatkozik általánosságban. A terhelt kihallgatása a törvény szövege alapján formális és érdemi részre tagolódik, akárcsak a korábbi 1998. évi XIX. törvény rendelkezéseiben.¹³ A kihallgatási formális része alatt a terhelt személyazonosságának megállapítását és a terhelti figyelmeztetések közlését, míg az érdemi rész alatt magát a vallomástételt értjük.

A jogalkotó a Be. 184. § (1) bekezdésében határozza meg a terhelti kihallgatás kezdetének pillanatát. A jogszabály akképp fogalmaz, hogy a terhelt kihallgatása személyazonosságának és elérhetőségének megállapításával és ellenőrzésével kezdődik. Ennek részletesebb magyarázatát a 184. § (2) bekezdése tartalmazza, mely felsorolja, hogy a terheltnek mely adatairól kell nyilatkoznia, amik személyét azonosítják és a vele történő kapcsolattartást biztosítják. A kihallgatás formális szegmense a terhelt személyazonosságának megállapításán túl felöleli a terhelti figyelmeztetést is, melynek jelentős szerepére a vallomás bizonyítékként való felhasználása terén már utaltam.

A terhelti figyelmeztetés a jogtudományban Miranda-elvként is ismert, mely az Amerikai Egyesült Államokban az 1966-os *Miranda v. Arizona* ügy kapcsán került kimondásra. Az eset terheltjének nevével fémjelzett szabály a terhelti jogok érvényesülésének elemi lépéseként nyilvánította ki, hogy a hatóság köteles a terheltet a kihallgatás kezdetén tájékoztatni a jogairól.¹⁴ A döntés alapján a Miranda-felvilágosítás öt elemre bontható, melyeket a tájékoztatásnak tartalmaznia kell: a hallgatáshoz való jog; a terhelt által elmondottak ellene történő felhasználhatósága; a védővel való konzultáció joga; a rászoruló terhelt részére a kirendelt védőjével való egyeztetés joga és a jogainak érvényesítése az eljárás bármely szakaszában.¹⁵ Az aktuális szóhasználat szerint, szűkebb értelemben, ma már Miranda-elv alatt csupán a terhelt hallgatáshoz való jogára történő figyelmeztetést értjük.

A terhelti figyelmeztetéssel kapcsolatos gyakorlatot számos más döntés finomította tovább, annak érdekében, hogy az valódi szerepét betölthesse és ne csupán üres alkotmányos elv legyen. Így nem elég a terhelt számára felolvasni az említett felvilágosítást, a hatóságoknak ugyanis bizonyítaniuk kell, hogy a figyelmeztetés elhangzott és azt az érintett megértette, mivel vallomását ebben az esetben tartják teljesen elfogadhatónak.¹⁶ Ebből következett az is, hogy a tényleges megértés végett meghatározásra kerültek azok a személyi jellemzők és eljárással összefüggő kérdések, melyekből megállapítható, hogy a terhelt képes átlátni helyzetét, felismerni az esetleges joglemondásának következményeit. Ilyen személyi paraméterek többek között az érintett életkora, iskolázottsága, családi körülményei, míg a megvizsgálandó eljárási kérdések közé tartozik például a büntetőeljárás tárgyát képező bűncselekmény jellegének és a vádnak terhelt általi ismerete vagy a kihallgatás körülményei.¹⁷

¹³ JUNG Eszter: A Miranda-felvilágosítás helye és szerepe a magyar büntetőeljárásban. In: JUNG Eszter (szerk.): *Büntetőjogi Tanulmányok XI.* MTA Veszprémi Területi Bizottsága, Veszprém, 2010. 62.

¹⁴ MEZŐ Annamária: A terhelt vallomásának szerepe a büntetőeljárásban. in *Debreceni Jogi Műhely*, 2012/3., 112.

¹⁵ ROGERS, Richard–HARRISON, Kimberly S.–SHUMAN, Daniel W.–SEWELL, Kenneth W.–HAZELWOOD, Liza L.: An Analysis of Miranda Warnings and Waivers: Comprehension and Coverage. in *Law And Human Behavior*, April 2007, Volume 31. 178.

¹⁶ HELMS, Jeffrey L.: Analysis of the Components of the Miranda Warnings. in *Journal of Forensic Psychology Practice*, 2007, Volume 7. 60.

¹⁷ Uo. 60.

A magyar jogtudomány számára korántsem ismeretlenek az általam ismertetett gondolatok, hiszen bizonyos elemei a terhelti figyelmeztetésnek már a büntetőeljárásról szóló 1973. évi I. törvényben is fellelhetők voltak.¹⁸ A hatályos szabályozásban szintén megtalálhatjuk a terhelti figyelmeztetés tartalmát, az eszközzésének módjához fűződő instrukciókat a Be. 185. § (1) bekezdésében. A Be. 185. § (1) bekezdése alapján személyazonossága ellenőrzése után a terhelttel ismertetni kell a jogait és figyelmeztetni kell arra, hogy nem köteles vallomást tenni, a vallomástételt, illetve az egyes kérdésekre történő válaszadást a kihallgatás folyamán bármikor megtagadhatja, de bármikor dönthet úgy, hogy vallomást tesz, akkor is, ha korábban a vallomástételt megtagadta; a vallomás megtagadása az eljárás folytatását nem akadályozza, és nem érinti a terhelt kérdezési, észrevételezési és indítványtételi jogát; ha vallomást tesz, bizonyítékként felhasználható, amit mond, illetve rendelkezésre bocsát; más bűncselekmény elkövetésével hamisan nem vádolhat, kegyeleti jogot hamis tényállítással nem sérthet.

A Be. 185. § (1) bekezdés a) pontja rendelkezik a Miranda-figyelmeztetés öt klasszikus eleme közül a hallgatás jogáról. A terheltnek joga van hallgatni a kihallgatás során, azonban tehet beismerő vallomást, vagy valahol a két véglet közt fellelhető tartalmú nyilatkozatot is. Utóbbi például akkor fordulhat elő, ha a kihallgatás során valamely kérdésekre megtagadja a válaszadást, míg bizonyosakra nem. A terhelt tulajdonképpen bármikor meggondolhatja magát, a vallomástétel megtagadása után is szabadon tehet vallomást vagy éppen a megkezdett vallomástételt sem köteles befejezni. A vallomástétel és hallgatás közti választás a terhelt eljárásbeli érdekei alapján dől el. Általánosságban elmondható, hogy a terhelt hallgatása esetén a hatóságok nem ártatlanságára következtetnek, nincs olyan eljárásjogi korlát, mely miatt ne lehetne a hallgatást a terhelt terhére értékelni.¹⁹ A hallgatás tehát nem biztosít semleges helyzetet a terhelt részére, s így a joggyakorlásból könnyedén hátránya származhat.²⁰ Az eljáró hatóság, különösen a nyomozati szakban a hallgatás jogára történő figyelmeztetést többféle módon is előadhatja, attól függően, hogy mi bizonyul előnyösnek az eljárási érdekek alapján. A figyelmeztetés hangneme sugallhatja, hogy a vallomástételt érdemes lenne megtagadni és épp ellenkezőleg azt is, hogy a terhelt a vallomástétel megtagadásával a védekezés egy módjáról mond le.²¹ Pont ezért érdemes lenne ez utóbbit a terhelti figyelmeztetés szövegének részévé tenni, hiszen a terheltnek mondhatni érdekében áll a legtöbb esetben vallomást tenni számos okból. Például a vádemelés előtt, vagy ahelyett számára kedvező ügyészi intézkedés történhet, továbbá a beismerő vallomást a bíróság enyhítő körülményként értékeli, valamint megnyitja az utat az ilyen esetekre szóló külön eljárások felé is, a terhelt tényleges ártatlansága esetén pedig tagadása segítheti a bizonyítással összefüggő eljárási cselekmények elvégzését.²² A beismerő vallomás megléte ezen túlmenően már az előkészítő ülésen lehetővé teszi az eljárás érdemi befejezését. Meglátásom szerint, a fentiek alapján kevés olyan eset merül fel, amikor a terheltnek valóban a hallgatás szolgálja az érdekeit a büntetőeljárásban.

A Be. 185. § (1) bekezdés b) pontja szintén a hallgatáshoz való joggal áll szoros összefüggésben. A terheltnek ugyanis elengedhetetlen tisztában lennie azzal, hogy a vallomástétel megtagadása nem akadályozza az eljárás előbbre vitelét. Hasonlóan lényeges az is, hogy a terhelt joggyakorlását a hallgatása nem érinti, ilyen értelemben a vallomástétel megtagadásából hátrány nem érheti.

A Be. 185. § (1) bekezdés c) pontja a terhelt vallomástétele esetén bír relevanciával az előző ponttal ellentétben. Amit a terhelt mond, illetve rendelkezésre bocsát, az felhasználható bizonyítékként, azonban nem feltétlenül ellene. Az „ellene” kifejezés kimaradása a mondatból arra irányul, hogy a terhelt által feltárt körülmények, nemcsak terhére, hanem javára is értékelhetők.²³

A Be. 185. § (1) bekezdés d) pontja a terhelt vallomásának a korábbiakban kifejtett abszolút korlátját tartalmazza. A hamis vád és a kegyeleti jog hamis tényállítással történő megsértése nem jogszerű, legyen bármilyen szorult helyzetben a terhelt. Bár a terhelti figyelmeztetés tartalmáról részleteiben ennyit olvashatunk a jogszabályban, a Miranda-elvek összes elemét fellelhetjük más helyen a törvényben. A terhelt jogait ugyanis a Be. 39. § (1) bekezdése tartalmazza, köztük a védő meghatalmazásának és a vele való ellenőrzés nélküli tanácskozás jogát is. A kirendelt védő szükségességéről és indítványozásáról a Be. 46. §-a rendelkezik,

¹⁸ JUNG: *i.m.* 2010. 60.

¹⁹ TÓTH Andrea Noémi–HÁGER Tamás: A terhelt vallomása a büntetőeljárásban bírósági szakaszában, egyes eljárási szabályok megítélése. in *Miskolci Jogi Szemle*, 2013/2. 85.

²⁰ Lásd: BÁRD Károly: A hallgatás ára. in *Fundamentum*, 2005/3. 5-16.

²¹ BÓCZ Endre–FINSZTER Géza: *Kriminalisztika joghallgatóknak*. Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2008. 151.

²² MEZŐ: *i.m.* 113.

²³ JUNG: *i.m.* 2010. 61.

valamint alapelvi szinten is megjelenik a Be. 3.§-ában. A terhelt joggyakorlásáról szintén több helyen találhatók szabályok a terhelti jogoktól kezdve, arra még a terhelti figyelmeztetésben is történik utalás a Be 185. § (1) bekezdés b) pont esetében.

A 185. § további bekezdései a terhelti figyelmeztetés eszközzésének részleteiről adnak utasításokat a hatóságok részére. A Be. 185. § (2) bekezdése meghatározza, hogy a figyelmeztetést a nyomozás, az első- és másodfokú eljárás folyamán megvalósuló első kihallgatáskor kell közölni a terhelttel. Amennyiben újabb bűncselekmény elkövetésével történő gyanúsítás történik, a figyelmeztetést is meg kell ismételni. Lényeges a 185. § (3) bekezdése, mely kimondja, hogy a terhelti figyelmeztetést és az arra adott választ jegyzőkönyvbe kell venni. Ahogy arra a Miranda-figyelmeztetések rövid ismertetése során utaltam már, az eljárásjogi jogintézmény célját akkor képes beteljesíteni, amennyiben azt a hatóságok következetesen alkalmazzák és a terhelt annak tartalmát kétséget kizáróan és teljeskörűen megérti. A magyar büntetőeljárás ezt a jegyzőkönyvbevétellel kívánja garantálni, melynek elmaradása súlyos jogkövetkezménnyel jár: bizonyos kivételektől eltekintve a terhelt vallomása ez esetben bizonyítási eszközként nem vehető figyelembe. A főszabálytól való eltérésre a Be 185. § (4) bekezdése alapján két lehetőséget ad a törvény. Az első esetben a terhelt folytatólagos kihallgatáson van jelen a védőjével és az eljárás során korábban már részesült terhelti figyelmeztetésben. A második esetben a terhelti figyelmeztetés a kihallgatás során később hangzik el és vallomását a terhelt ezután is fenntartja. Kitűnik, hogy a Be. 185. § (4) bekezdés a) és b) pontjaiban megnevezett kivételek tekintetében a terhelt végső soron a figyelmeztetés tartalmának ismeretében tesz vallomást vagy azt később az alapján tartja fenn.

A Miranda-figyelmeztetés szerepe tagadhatatlanul kiemelkedő a büntetőeljárásban. Garanciális jellege nemcsak a terhelti joggyakorlást mozdítja elő, hanem ennek okán alapjaiban befolyásolja az eljárás alakulását. Bár tekinthető a kihallgatás formális részének is, meglátásom szerint akár egyfajta válaszvonalként is felfogható, hiszen a terhelti figyelmeztetés az a jogintézmény, mely elválasztja a felhasználható és a fel nem használható terhelti vallomást, illetve meghatározhatja, hogy a terhelt miképpen dönt: tagad, hallgat vagy beismer.

3. A KIHALLGATÁS ÉRDEMI RÉSZE: A VALLOMÁSTÉTEL

A személyazonosság megállapítása és a terhelti figyelmeztetés elhangzása után lép át a kihallgatás az érdemi vallomástétel szakaszába. A jogalkotó a Be. 186. §-ban részletezi a vallomástétel folyamatát. A 186. § (1) bekezdése szerint a figyelmeztetés közlését követően a terheltet személyi, családi és vagyoni körülményeiről kell megkérdezni. Ennek oka több oldalról megfogható, hiszen ezek a büntetéskiszabásnál jelentőséggel bírhatnak, enyhítő körülményként szolgálhatnak. Idetartoznak például a terhelt családi és egészségi állapota vagy jövedelmi viszonyai. Ezek megkérdezése után a Be. 186. § (2) bekezdés arról rendelkezik, hogy a terheltnek módot kell adni arra, hogy vallomását összefüggően előadhassa, ezután intézhetők hozzá kérdések. Ha a terhelt vallomása a korábbtól eltér, ennek okát tisztázni kell.

A terhelt vallomása a gyanúsított kihallgatás során alapvetően négyféle lehet: beismerő, részleges beismerő, teljes feltáró jellegű beismerő vagy tagadás.²⁴ Az egyszerű beismerés esetén a gyanúsított csak a bűncselekmény elkövetésére irányuló kérdésekre ad igenlő választ, a részleges beismerés esetén pedig csak a tényállás bizonyos részei tekintetében tesz beismerést.²⁵ Ehhez képest a teljes feltáró jellegű beismeréssel a tényállás minden lényeges eleméről részletes vallomást tesz és a hatóság által feltett kérdésekre is kimerítően válaszol.²⁶ A tagadás természetesen azt jelenti, hogy nem ismeri el a bűncselekmény elkövetését és ennek megerősítésére vagy további információt szolgáltat vagy nem tesz nyilatkozatot.²⁷ Hasonlóan alakulnak ezek a kategóriák az elsőfokú bírósági tárgyaláson tett vallomás esetén is, azonban ott még a ténybeli és bűnösségre kiterjedő beismerés alapján is van különbség. Ennek relevanciája abban is megmutatkozik, hogy bizonyos eljárásjogi jogintézmények alkalmazásához szükséges a bűnösségre kiterjedő beismerés is, ilyen például az előkészítő ülésen váddal egyezően tett, bűnösségre kiterjedő beismerő vallomás és a tárgyaláshoz való jogról lemondás elfogadása, illetve az egészségi jóváhagyása.

²⁴ BÉRCES Viktor: A terhelt vallomásának értékelése és a beismerő vallomás jelentősége, különös tekintettel a hazai joggyakorlatra. in *Kúriai Döntések*, 2023/1. 181.

²⁵ Uo. 181.

²⁶ Uo. 181.

²⁷ Uo. 181.

A Be. 186. § (3) bekezdése szabályozza a kihallgatáson alkalmazott kérdezési technikák során betartandó korlátozásokat. A 186. § (3) bekezdés szerint a terheltnek nem tehető fel olyan kérdés, amely a választ magában foglalja vagy a feleletre útmutatást tartalmaz; a törvénnyel össze nem egyeztethető ígéretet tartalmaz vagy valótlan tény állítását foglalja magában.

A Be. XXX. fejezetében található utolsó, 187. § a terhelt vallomásának felhasználhatóságáról szól, amennyiben az egy másik eljárási pozícióból ered vagy azt más ügyben tette. A törvény 187. § (1) bekezdése alapján a terheltnek az ügyben korábban tett vagy más ügyben tanúként tett vallomása akkor használható fel, ha a tanúvallomásról készült jegyzőkönyvből a tanúzási figyelmeztetés és az arra adott válasz egyértelműen kitűnik. Az eljárási szabályok betartása tehát ekkor is elengedhetetlen, akárcsak a 187. § (2) bekezdés esetében, amikor a terhelt más ügyben tett vallomásának felhasználhatóságáról szól a jogszabály.

ZÁRÓ GONDOLATOK

A büntetőeljárás a társadalomra veszélyes cselekmények elkövetőinek felelősségre vonására szolgál, melynek során az eljárás alá vont személy ártatlanságának vagy bűnösségének megállapítása bizonyítékok értékelésén alapszik. A jog által meghatározott keretek között lefolytatott bizonyítási eljárás a büntetőeljárás eredményességének kulcsfontosságú összetevője, melynek hiányában az eljárás ellehetetlenül. A Be. részletesen szabályozza a bizonyítás menetét és módját, mely biztosítja annak jogszerűségét és meghatározza a valósághű tényállás megállapításához vezető utat. A jogszabály kimerítően sorolja fel a bizonyítási eszközöket, melyek között tárgyi és személyi jellegűeket különböztetünk meg. A terhelt vallomása az utóbbi kategóriába tartozik, mivel a bizonyíték forrása maga a bűncselekményt potenciálisan elkövető személy.

A terhelt nyilatkozatai korántsem mellékesek a büntetőeljárásban. Ezek közül kiemelkedik a vallomás, mely lehet beismerés és tagadás egyaránt. A terhelti vallomás tartalmától a büntetőeljárás előrehaladása és további kimenetele alapvetően függ. A beismerő vallomás már a nyomozati szakban kedvező ügyési intézkedések alkalmazását teszi lehetővé, sor kerülhet egyezség létrehozására vagy később a bírósági szakaszban az eljárás előkészítő ülésen történő befejezésére. A terhelt számára tehát több szempontból is előnyös lehet a beismerő vallomás megtétele, ám fontos kiemelni, hogy ez csupán joga és nem kötelessége. Annak érdekében, hogy a terhelt átlássa beismerésének következményeit, a hatóság eljárását a Be. garanciális szabályokkal bástyázza körbe. Alapvetően ilyen az ártatlanság védelme, az önvádra kötelezés tilalma és a bizonyítási teher eloszlása is. Ehhez kötődően a terhelti jogok érvényesülésének biztosítékai kidolgozott módon jelennek meg a bizonyítási eszközök szabályai között is.

A terhelt vallomását a hatóság kihallgatásával szerzi be, mely eljárási cselekmény keretében az eljáró szerv az érintett személytől a bűncselekmény elkövetésével összefüggő információkat igyekszik megtudni. A kihallgatás formális és érdemi részre különül. Míg az előbbi a terhelt személyazonosságának megállapítását szolgálja, addig az érdemi fázisban maga a vallomástétel zajlik. A két rész között egyfajta választvonalat képez a terhelti figyelmeztetés, a jogtudományban használt elnevezésén a Miranda-elv. A figyelmeztetés funkciója, hogy a terhelt a számára érthető módon tájékoztatást kapjon jogairól. A Be. 185. § (1) bekezdése rendelkezik a terhelti figyelmeztetés hatályos kötelező tartalmáról. A hatóság figyelmezteti a terheltet arra, hogy nem köteles vallomást tenni, a vallomástételt bármikor megtagadhatja; hogy a vallomástétel megtagadása az eljárás folyását nem akadályozza és jogainak gyakorlását nem érinti; hogyha vallomást tesz az bizonyítékként felhasználható, valamint más bűncselekmény elkövetésével hamisan ne vádolhat, kegyeleti jogot hamis tényállítással nem sérthet. A terhelti figyelmeztetés elmaradása súlyos eljárási szabálysértés, ebben az esetben a vallomás bizonyítékként nem használható fel. A terhelt vallomásának különlegessége abban rejlik, hogy attól az eljárásbeli szereplőtől ered, aki a legnagyobb valószínűséggel képes a hatóság előtt feltárni a büntetőeljárás szempontjából jelentős tényeket. Bár a „bizonyítékok királynője” jelző az elmúlt korok homályába vész, a modern büntetőeljárásban is kulcsfontosságú, hogy a terhelt milyen tartalmú vallomást tesz vagy éppen nem tesz.

A terhelt vallomása a személyi bizonyítási eszközök egyike. Különlegessége abban rejlik, hogy attól az eljárási szereplőtől származik, akiről a hatóságok megalapozottan vélik, hogy a büntetőeljárás tárgyát képező bűncselekmény elkövetője. A terhelt személyét számos bástya öleli körül a Be.-ben, igyekezve ezzel előmozdítani jogainak gyakorlását. A terhelt által tett vagy épp nem tett vallomás alapjaiban határozza meg az eljárás folyását és későbbi előrehaladását. A terhelt vallomása egyszerre segítheti és hátráltathatja a büntetőeljárást, míg magának az érintettnek sem minden esetben könnyű elhatározás a vallomástétel vagy annak megtagadása. Bár a mai jogi környezetben a terhelt vallomása már levetkőzte a bizonyítékok királynője jelzőt, jelentősége napjaink gyakorlatában is vitathatatlan. Kiemelt rendeltetését azonban csak akkor képes

betölteni bizonyítási eszközként, ha a terhelt vallomásának megszerzése a jogszabály által meghatározott szigorú eljárásjogi feltételek teljesülésével történik.

FORRÁSJEGYZÉK

- [1.] BÁRÁNY Boglárka: A büntetőeljárás kihallgatás és meghallgatás összehasonlítása. in *Belügyi Szemle*, 2015/2.
- [2.] BENCZE Mátyás: A kor színvonalán? - Az új büntetőeljárás kódex válasza a jelen kihívásaira. in *Pro Futuro*, 2018/3.
- [3.] BÉRCES Viktor: A büntetőperbeli bizonyítás alapfogalmainak dogmatikai megközelítései a hazai jogtudományban. in *Iustum Aequum Salutare*, 2018/1.
- [4.] BÉRCES Viktor: A terhelt vallomásának értékelése és a beismerő vallomás jelentősége, különös tekintettel a hazai joggyakorlatra. *Kúriai Döntések*, 2023/1.
- [5.] BH 2001. 458
- [6.] BÓCZ Endre–FINSZTER Géza: *Kriminálisztika joghallgatóknak*. Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2008.
- [7.] ERDEI Árpád: Újítások, találmányok, felfedezések a büntetőeljárás bizonyításban. in *Belügyi Szemle*, 2018/3.
- [8.] HÁGER Tamás: A tényállás megállapítása a büntetőperben, a tudati tények megjelenése a tényállásban. in *Jura*, 2017/1.
- [9.] HELMS, Jeffrey L.: Analysis of the Components of the Miranda Warnings. in *Journal of Forensic Psychology Practice*, 2007, Volume 7.
- [10.] <https://mek.oszk.hu/adatbazis/magyar-nyelv-ertelmezo-szotara/kereses.php?kereses=t%C3%A9ny> (Letöltés dátuma: 2024. 07. 27.)
- [11.] JUNG E. Eszter: A Miranda-figyelmeztetés helye és szerepe a magyar büntetőeljárásban. In: JUNG E. Eszter (szerk.): *Büntetőjogi Tanulmányok XI*. MTA Veszprémi Területi Bizottsága, Veszprém, 2010.
- [12.] MEZŐ Annamária: A terhelt vallomásának szerepe a büntetőeljárásban. in *Debreceni Jogi Műhely*, 2012/3.
- [13.] PUSZTAI László: *A modern büntetőeljárás jog kialakulása Magyarországon*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 1994.
- [14.] ROGERS, Richard–HARRISON, Kimberly S.–SHUMAN, Daniel W.–SEWELL, Kenneth W.–HAZELWOOD, Liza L.: An Analysis of Miranda Warnings and Waivers: Comprehension and Coverage. in *Law And Human Behavior*, April 2007, Volume 31.
- [15.] SZALAI András: A terhelt nyilatkozatának bizonyító ereje a hatékony védekezés szempontjából. in *Eljárásjogi Szemle*, 2016/2.
- [16.] TÓTH Andrea Noémi–HÁGER Tamás: A terhelt vallomása a büntetőeljárásban bírósági szakaszában, egyes eljárási szabályok megítélése. in *Miskolci Jogi Szemle*, 2013/2.
- [17.] ZSIROS Bettina: Túlbizonyítás mint az igazságkeresés egy anomáliája a büntetőeljárásban. in *Belügyi Szemle*, 2022/4.

„A BORÍTÉKOLT BŰNCSELEKMÉNY” – A HÁLAPÉNZ KRIMINALIZÁLÁSA, ERKÖLCSI ÉS BÜNTETŐJOGI MEGÍTÉLÉSE

Absztrakt

Az Eszjtv. elfogadásával a jogalkotó 2021. január 1-től kriminalizálta a paraszolvencia adását és elfogadását. A dolgozat célja bemutatni a hatályos dogmatikai rendszert, a kriminalizálás mögött húzódó jogpolitikai és társadalmi indokokat, és jogtudatkutatásomon keresztül megvizsgálni, hogy a magyar társadalom tagjai hogyan viszonyulnak a hálapénz-rendszer eltörléséhez. A jogalanyok jogi attitűdje formálja a jogi szabályozást, így a hálapénzre vonatkozó társadalmi ismertek befolyásolják a szabályozás jövőjét és meghatározzák azt a kérdést, amely dolgozatom legfontosabb megválaszolandó kérdése, hogy a kriminalizálással elérni kívánt cél megvalósíthatónak tekinthető és megszüntethető a hálapénz, vagy ez a káros intézmény továbbra is a magyar egészségügyi-ellátórendszer része marad.

Kulcsszavak: hálapénz, paraszolvencia, kriminalizálás, jogtudat

BEVEZETŐ GONDOLATOK

Az orvosi hálapénz intézménye több évtizedes hagyományokkal rendelkezik Magyarországon. Az államszocialista rendszer kiépítésével párhuzamosan kialakult paraszolvencia intézményének társadalmi beágyazottsága nehezen vitatható. A Központi Statisztikai Hivatal 2014-ben mintegy 8,3 milliárd forintra becsülte azt az összeget, amelyet a háztartások hálapénzre fordítanak.¹ Valószínűleg mindenki találkozott már a jelenséggel és hallott már olyan beszélgetést, amikor a betegek egymástól kérdezték, hogy vajon a főorvos úrnak mekkora összeget illik adni? Ennek a kérdésnek tett pontot a végére az Országgyűlés által elfogadott, Az egészségügyi szolgálati jogviszonyról szóló törvény² (továbbiakban: Eszjtv.), ami kiegészítette a Btk. által szabályozott egyes korrupciós bűncselekményeknek törvényi tényállását, és 2021. január 1-jétől kriminalizálta a hálapénz adását és elfogadását.

1. A HÁLAPÉNZ FOGALMI MEGHATÁROZÁSA

A hálapénz egy rendkívül komplex társadalmi jelenség, ezért nem igazán találhatunk olyan egységes definíciót, ami teljes egészében lefedné a tartalmát. Dr. Kincses Gyula, a Magyar Orvosi Kamara elnöke szerint az elnevezés eufemizmus, ezért az orvostársadalom paraszolvenciának, azaz mellékjövedelemnek hívja és nem kapcsolja össze a hála valamely formájával. Nehézséget okozott a joggyakorlat számára a hálapénz és a vesztegetés egymástól való elhatárolása a Kúria Bhar.III.6/2015. számú büntetőügyben meghozott elvi jelentőségű döntéséig, amelyben az ügy kapcsán a legfelsőbb bírói fórum meghatározta a hálapénz egységes definícióját: „Hálapénz az a juttatás, amelyet az egészségügyi szolgáltatás igénybevétele követően a beteg vagy hozzátartozója hálája, köszönete jeléül a szolgáltatásban közreműködő egészségügyi dolgozónak nyújt. Ebből viszont egyértelműen következik, hogy az előre adott előny nem hálapénz, és az sem, amelyet a beteg nem saját elhatározásából, nem önként szolgáltat.”³

2. A HÁLAPÉNZ KRIMINALIZÁLÁSA

¹ Borraivaló és hálapénz. in. *Statisztikai Tükör*, 2015/16. szám, Központi Statisztikai Hivatal, 3. (elérhető: <https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/stattukor/halapenz.pdf>, letöltve: 2023. 10. 05)

² 2020. évi C. törvény Az egészségügyi szolgálati jogviszonyról

³ A Kúria EH 2015.09.B27 szám alatt közzé tett Bhar.III.6/2015. számú büntetőügyben hozott, az orvosi hálapénzhez kapcsolódó elvi jelentőségű döntésről

Az egészségügy meghatározó részét képező paraszolvencia visszaszorításával a rendszerváltozást követően több kormányzat is próbálkozott⁴, azonban az első eredményes változást a korábban említett 2020. évi C. törvény hozta. A törvény a preambulumban rögzíti, hogy az Országgyűlés a magyar orvosok munkáját megbecsülve és a Magyar Orvosi Kamara béremelésre és hálapénz megszüntetésére vonatkozó javaslatait elfogadja. Az Eszjtv. 20.§-a alapján a Btk. vesztegetésre vonatkozó tényállása az alábbi bekezdéssel egészült ki: „Aki egészségügyi szolgáltatás nyújtásával összefüggésben egészségügyi dolgozónak, egészségügyben dolgozónak vagy ezekre tekintettel másnak az egészségügyről szóló törvényben meghatározottak szerint jogtalan előnyt ad vagy ígér, ha súlyosabb bűncselekmény nem valósul meg, vétség miatt egy évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.”⁵

A kiegészítő szabályozás szubszidiárius, azaz csak akkor alkalmazható, ha nem valósul meg súlyosabb bűncselekmény, ezért azok az esetek, amelyek 2020. december 31. előtt is megvalósították a vesztegetés vagy vesztegetés elfogadása deliktumot – kötelességszegés végett adott vagy kért jogtalan előny – továbbra is a 290.§ (1) és a 291.§ (1) bekezdés szerint minősülnek. A tényállás privilegizált esetnek is tekinthető, hiszen a vesztegetés alapeseténél enyhébb büntetési tétellel fenyeget. Elkövetőként a bűncselekmény alanya kizárólag az lehet, aki egészségügyi szolgáltatás nyújtásával összefüggésben ad vagy ígér jogtalan előnyt. Ezzel kapcsolatban az állapítható meg, hogy a kötelességteljesítésért adott juttatás vagy borraivaló az egészségügyi szolgáltatáson kívül továbbra sem tekintendő jogellenesnek, hiszen a Btk. 290 § (1) bekezdése továbbra is tartalmazza tényállási elemként a „kötelességét megszegje” fordulatot. Ez alapján az étteremben a felszolgálóknak vagy a szolgáltatással összefüggésben fodrásznak, kozmetikusnak adott borraivaló nem valósítja meg a vesztegetés tényállását és a Kúria EBH2015. B.27. határozatában tett megállapítását továbbra is helytállónak kell tekinteni.

A Btk.-nak a vesztegetés passzív alakzatára vonatkozó 291.§-a is kiegészült: „E alkalmazásában az egészségügyi szolgáltatással összefüggésben jogtalan előnynek minősül az egészségügyről szóló törvényben meghatározottak szerinti jogtalan előny.”⁶ Ambrus István megállapítása⁷ szerint a Btk. rendelkezése keretdispozíció lett, amit az egészségügyről szóló 1997. évi CLIV. törvény 138/A. §-a tölt meg tartalommal. Az egészségügyi dolgozó az egészségügyi szolgáltatás nyújtásáért semmilyen pénzbeli, gazdasági szolgáltatás keretében nyújtott vagy természetbeni ellenszolgáltatást vagy egyéb előnyt nem kérhet, illetve nem fogadhat el. A 138/A. § (4) bekezdése azonban kivételként rögzíti, hogy az egészségügyi dolgozó az ellátás alatt egyszer fogadhat el ajándékként adott olyan tárgyat, amelynek értéke nem haladja meg a mindenkor minimálbér havi összegének 5%-át, ami a dolgozat írásakor kerekítve legalább nettó 7700 forintnak felel meg teljes munkaidő esetén.⁸ A Debreceni Törvényszék 2023. április 14-én kihirdetett ítéletében Dr. Virágh Pál bíró az ítélet indokolásában rögzítette, hogy „Ajándékot el lehet fogadni, de kérdés az, hogy az elfogadás mire irányul: kötelességszegésre vagy sem. Ha kötelességszegésre, akkor az bűncselekmény, ha nem és az utólagos, valamint nem haladja meg a jogszabályban meghatározott értéket, onnantól kezdve az nem büntetőjogi kategória.”⁹ Továbbá megerősítette, hogy a pénzösszeg nem tekinthető jogszerű előnynek, ajándéknak, akkor sem, ha a jogszabályban meghatározott értéknek felel meg.¹⁰

3. A HÁLAPÉNZ BÜNTETENDŐSÉGE A JOGTUDATBAN

Kérdőíves kutatást végeztem a hálapénz büntetendőségének megítéléséről a magyar társadalomban, amivel a célom az volt, hogy megvizsgáljam milyen az embereknek a jogismerete és mit tudnak a hálapénz jogi szabályozásáról, illetve emellett vizsgáltam az állampolgároknak a szabályozással kapcsolatos pozitív vagy negatív viszonyulását, jogi attitűdjét. A hálapénzre vonatkozó jogtudat vizsgálatát azért tartom fontosnak, mivel a jog társadalmi intézmény, ami a társadalomra hat és a társadalmi környezet hatására folyamatosan

⁴ ÁDÁM Gergely: The history of medical gratitude payment in Hungary I–II. [Az orvosi hálapénz története Magyarországon I–II.], 1985, Mozgó Világ, 49–69.

⁵ 2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről 290.§ (6) bekezdés

⁶ 2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről 291.§ (6) bekezdés

⁷ AMBRUS István: Büntetőjog, A pénzmosás újrhangolt tényállása és a hálapénz kriminalizálása, 2021, Büntetőjogi Szemle 2020/2. szám, 9.

⁸ 573/2022. (XII. 23.) Korm. rendelet a kötelező legkisebb munkabér (minimálbér) és a garantált bérminimum megállapításáról

⁹ elérhető: <https://debrecenitorvenyszek.birosag.hu/sajtokozlemeny/20230414/halapenz-az-ugy-masodrendu-vadlottjat-birosag-elitelte>, (letöltve: 2023. 10. 30.)

¹⁰ BH: 25.B.68./2023/14/III.

változik. A jogalanyok jogi attitűdje formálja a jogi szabályozást, így a hálapénzre vonatkozó társadalmi ismertek, gondolkodásmód és szokások befolyásolják a szabályozás jövőjét.

A hipotézisem a kutatás megkezdése előtt az volt, hogy az átlagemberek töredékes tudással rendelkeznek a jogi normákról, ezért arra az eredményre számítottam, hogy a válaszadók nagy része nem lesz tisztában azzal, hogy a hálapénz adása és elfogadása a hatályos magyar jogrendszerben bűncselekményt valósít meg. A másik feltételezésem pedig az volt, hogy a társadalom tagjai nagyobb számban fogják azokat a magatartásokat bűncselekménynek tekinteni, amik korábban is büntetendő cselekmények voltak a mostani kiegészült rendelkezés előtt, mint például az orvos által előre kért hálapénz által megvalósított vesztegetés büntette. Ezzel pedig azt szerettem volna bizonyítani, hogy az időben korábbi jogi normák jobban jelen vannak a hétköznapi ember tudatában, hiszen a jogtudat később tud mozdulni a hatályos szabályozás irányába.

1.1. A hálapénz adás motivációi

A hálapénzadás motivációi nagy hatással lehetnek a hálapénz jogintézményének fennmaradására. Döntő többség a hálapénz adás fő indítókának a hála kifejezését tekinti, azonban feltételezésem szerint a hálapénz unikális magyar elnevezéséből is adódhat az, hogy a hála kifejezése lett a leggyakoribb válasz. Más országok egészségügyi rendszerében megjelenő informális kifizetéseket a hála elnevezéshez képest sokkal inkább negatív jelzőkkel illetik, mint az „under the table payment” vagy „informal payment”, melyek annak helytelenségére, illegális jellegére helyezi a hangsúlyt. A további leggyakoribb válaszok szerint azért adnak a betegek vagyoni juttatást, mert abban reménykednek, hogy ez által jobb és magasabb színvonalú ellátásban fognak részesülni és ezzel biztosítják maguk számára a figyelmet és a minőségi ellátást. Ellentétben a leggyakoribb válasszal ezek tekinthetők a paraszolvencia jelenségének negatív vetületének, ami a társadalom tagjainak az egészségügyi ellátórendszerrel kapcsolatos aggályát fejezi ki, ami akadályát képezheti a hálapénz intézményének eltörlésének.

1.2. A hálapénz egyes aspektusainak büntetendősége

Felmértem a hálapénz adás és elfogadás egyes formái vonatkozásában a büntetendőség megítélését és a kapott eredményeket összevettem egy 2019-ben a kriminalizálást megelőzően, Hollán Miklós által készített jogtudatkutatással.¹¹

Az első és második szituációs kérdésem a hálapénzadás lényegében egyetlen, korábban legális formáira vonatkozott. Közel a válaszadók 70%-a szerint nem valósítja meg a beteg által a kezelést követően adott hálapénz a Btk. vesztegetésre vonatkozó tényállását. Az eredmény számomra meglepő volt, hiszen szinte azonos (70%) eredményre jutott a kutatásom a Hollán- féle vizsgálattal a kérdést illetően. Ez igazolja a korábbi feltevésemet, miszerint az átlagember töredékes ismeretekkel rendelkezik a jogi normák vonatkozásában, illetve, hogy a jogtudat sokkal lassabban mozdul a jogi szabályozás irányába, mint amilyen gyorsan a jogszabályi környezet változik.

Az előző kérdésnél kevesebben (közel 53%) tekintettek az orvos által elfogadott hálapénzre jogszerű magatartásként. A kriminalizálást megelőzően ez alapvetően nem minősült büntetendőnek, hogyha az előny nem volt jogtalan vagy nem járt kötelességzegéssel. A válaszadók nagyobb arányban tartották az előző kérdéshez képest mégis büntetendőnek ezt a szituációt, ami szerintem azért lehet, mert kedvezőbben ítélik meg a hálapénzt elfogadó orvos helyzetét, mint amikor a beteg ténylegesen a hála jeléül ad anyagi előnyt.

Az utolsó szituációs kérdés szintén egy, a jogszabályi változást megelőzően is büntetendő magatartás megítélésére vonatkozott. Az előző kérdésnél többen (84%) tudták helyesen, hogy az orvos által kért, tarifálisan előre meghatározott hálapénz esetén az orvos büntetőjogi felelőssége megállapítható. A 2019-ben készült vizsgálat eredménye alapján pedig a válaszadók pontosan fele adott helyes választ. A két hálapénzes helyzetet azt gondolom, azért tudták többségében helyesen megítélni a megkérdezettek, mivel korábban, a paraszolvencia büntetőjogi kategóriává válását megelőzően is büntetendő magatartások voltak. A kapott eredmény tovább igazolja azt a hipotézisemet, miszerint az időben korábbi jog a jogtudatban nagyobb mértékben vannak jelen.

4. MEGSZÜNTETHETŐ-E A HÁLAPÉNZ? KÖVETKEZTETÉSEK ÉS JAVASLATOK

¹¹ HOLLÁN Miklós-VENCZEL Tímea: A hálapénz büntetendősége a jogtudatban
(elérhető: <http://real.mtak.hu/102807/3/h%C3%A1lap%C3%A9nz%20lead%207.pdf>, letöltve: 2023. 10. 12.)

Összegezve a hálapénzre vonatkozó ismereteket a kriminalizálással a jogalkotó alapvető célként tűzte ki a társadalomba beidegződött paraszolvencia megszüntetését, azonban a kérdőíves kutatásom alapján csupán a kitöltők negyede ismerte meg a megváltozott jogszabályi környezetet, és válaszolta helyesen azt, hogy mind a 4 ismertetett hálapénzes szituáció bűncselekményt valósít meg. A kutatásom egyik alapkérdése az volt, hogy milyen hatással van a jogismeretre, egy új szabályozás hatálybalépése óta eltelt idő. A korábban bemutatottak alapján minél több idő telik el az új szabályozás óta, annál nagyobb a valószínűsége, hogy a társadalom tagjai rendelkeznek információkkal róla. A 2021. január előtt is büntetendő magatartásokat nagyobb mértékben tartották bűncselekményeknek, mint például a hálapénz orvos általi kérését. Azonban a hálapénz adás korábban legális formáját a kitöltők nagyrésze továbbra is jogszerűnek tartja (71%), ami egyértelműen azt fogja eredményezni, hogy mindaddig amíg a jogtudat nem mozdul a szabályozás irányába, addig nem fognak jogkövető magatartást tanúsítani a társadalom tagjai.

A kérdőíves kutatásomban megkérdeztem a kitöltőket, hogy a személyes véleményük alapján a magyar egészségügyben megszüntethető-e véglegesen a paraszolvencia, és ha nem, akkor ennek milyen akadályai vannak. A válaszadók jelentős többsége (78%) szerint a paraszolvencia intézménye a kriminalizálás ellenére nem lesz eliminálható Magyarországon. A válaszadók a megszüntetés akadályának leginkább azt tartották, hogy a hálapénz egy olyan intézmény, ami beidegződött a társadalomba és egy olyan szokássá vált, ami ellehetetleníti a kivezetését az ellátásból. Az adatokból és a korábban vizsgált hálapénzadási motivációkból látszik, hogy a béremelés, mint hálapénzellenes intézkedés önmagában nem elegendő, mivel az ellátói oldalon csökkenti az elfogadási hajlandóságot, de a betegoldali kiváltókat nem kezeli. A betegek többsége Magyarországon nem jogtalan előnyhöz kíván jutni és nem vesztegetési jelleggel juttatja az anyagi előnyt, hanem be akarja biztosítani magát, és meg akar győződni róla, hogy azt az ellátást, amire a társadalombiztosítás által ingyenesen jogosult, megfelelő minőségben fogja megkapni. A jelenlegi szabályozásból az következik, hogy a jogalkotó célja nem az ellátórendszer reformálása volt, hanem az aktuális jogpolitikai céloknak való alárendelés, hiszen a hálapénz köztudottan olyan jövedelem, ami ugyan adóköteles volt, azonban nem volt biztosítható a ténylegesen bevallott paraszolvencia formájú jövedelem ellenőrzése.

Véleményem szerint a helyzetre hosszabb távon megoldást jelentene, ha az egészségügyi ellátórendszer finanszírozási formája alakulna át, feltárnák a hatékonysági tartalékokat és visszaforgatnák az egészségügybe. A rendelkezésre álló erőforrásokkal célszerű lenne úgy gazdálkodni, hogy minél nagyobb egészség-nyereség¹² legyen elérhető az állami egészségügyi ellátásban, ezáltal a szolgáltatást igénybe vevő betegek bizalma is növekedne és nem éreznék úgy, hogy hálapénzadással kellene bebiztosítani a kezelés minőségét.

1.3. De lege ferenda javaslatok

A jelenlegi szabályozással kapcsolatban azt állapíthatjuk meg, hogy az Alaptörvény B) cikk (1) bekezdésében¹³ foglalt jogállamisági klauzulából, valamint az Alkotmánybíróság¹⁴ által jogi normákkal szemben támasztott követelmények vonatkozásában meghatározott egyértelműség, előreláthatóság és kiszámíthatóság követelményének nem felelnek meg, ezért be szeretném mutatni a dogmatikai rendszerre vonatkozó javaslataimat.

A Btk. vesztegetés elfogadásának tényállása is kiegészült a 291. § (6) bekezdéssel, azonban a törvény e kvázi értelmező rendelkezéssel való kiegészítését szükségtelennek tekinthetjük, hiszen a hálapénz, mint juttatás a kriminalizálással jogszerűtlenné vált, tehát az így adott előny csak jogtalan lehet külön szabályozás nélkül is. Ficsór Gabriella¹⁵ szerint ez az értelmező rendelkezés, amely beillesztésre került a törvénybe, feleslegesnek tekinthető és túlterheli a Btk.-t az aktuális jogpolitikai célok elérése érdekében.

Felmerül a normarendszer vonatkozásában annak a dilemmája, hogy egyáltalán ki a norma címzettje. A Btk. rendelkezésének címzettje a hálapénzt nyújtó személy, azaz jellemzően a beteg vagy hozzátartozója, azonban az Eütv. vonatkozó rendelkezése esetében a norma címzettje maga az egészségügyi dolgozó. Véleményem szerint a látszólag jogalkotási hiba jövőbeni javítása és a rendelkezések összhangjának megteremtése segítené mind a jogalkalmazók munkáját, mind a norma címzettjeinek eligazodást nyújthatna.

Eütv. 138/A§ (4) törvény szerint az egészségügyi dolgozónak nyújtható a mindenkori minimálbér 5%-át meg nem haladó hálaajándék meglátásom szerint életszerűtlen helyzetet teremt, azáltal, hogy az

¹²OROSZ Éva: Félúton vagy tévúton? Egészségügyünk félmúltja és az egészségpolitika alternatívái, Egészséges Magyarországért Egyesület, 193.

¹³ Magyarország Alaptörvénye B) cikk (1) bekezdés

¹⁴ 31/2012. (VI. 29.) AB

¹⁵ FICSÓR Gabriella: A hálapénz büntetőjogi megítélésének változása, 2021, (De iuris peritorum meritis 17.: 70 Studia in honorem Mihály Tóth) Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar Budapest, 145.

egészségügyi dolgozónak minden esetben egyedileg kéne vizsgálni az ajándék értékét. Véleményem szerint indokolt lenne, ha a törvény szövege a szokásos mértékű ajándék fordulatot tartalmazná. Természetes ennek értelmezése is kérdéseket vetne fel, mivel a különböző társadalmi helyzetben lévő páciensek eltérő anyagi körülményekkel rendelkeznek, azonban az orvosi, illetve bírói gyakorlat ki tudná alakítani a szokásos mértékű ajándék fogalmát az egészségügy körében, igazodva az ellátás körülményeihez, tartamához.

További kérdéseket vet fel a korlátlan enyhítés problémája¹⁶, amit a Btk. a vesztegetés tényállásának alapesetére vonatkoztatva fogalmaz meg, ezért arra következtethetnénk, hogy az egészségügy körében elkövetett vesztegetési ügyekben nem alkalmazható, azonban mivel a kiegészült rendelkezés a megfogalmazott alapesetnek a privilegizált és szubszidiárius esete, ezért az argumentum a maiori ad minus jogértelmezést segítő elv alapján arra következtethetünk, hogy az enyhébb büntetési tétellel fenyegető alakzatra is alkalmazandó.¹⁷

ZÁRÓ GONDOLATOK

A dolgozat összefoglalásaként megállapíthatjuk, hogy a jogalkotó alapvető célként tűzte ki a társadalomba berögzült, évtizedes hagyományokkal rendelkező ártalmas rendszernek a megszüntetését, ami azonban a dolgozatban megállapítottak alapján csak fokozatosan lesz megvalósítható. A kriminalizálás meg fogja hozni a kívánt eredményt és mindenképp csökkenni fog azoknak az eseteknek a száma, amelyben aktív vagy passzív gazdasági vesztegetésről beszélhetünk azonban hatékony változás nem érhető el, ha az egészségügyi ellátórendszer átalakítására és fejlesztésére nem kerül sor. A kutatásom eredményének és jövőbeni felhasználhatóságának tartom, hogy a vizsgálatom megmutatta, hogy a népi jogtudat szintjén a szabályozás hiányosan van jelen és ez akadályát képezi a korábban évtizedes hagyományokkal rendelkező paraszolvencia teljeskörű megszüntetésének. A jelenlegi dogmatikai rendszerre vonatkozó javaslatok jövőbeni megfontolása pedig szintén hozzájárulhatna a társadalomba berögződött paraszolvencia megszüntetéséhez.

FORRÁSJEGYÉK

Szakirodalom

- [1.] ADÁM Gergely: The history of medical gratitude payment in Hungary I–II. [Az orvosi hálapénz története Magyarországon I–II.], 1985, Mozgó Világ
- [2.] AMBRUS István: Büntetőjog: A pénzmosás újrahangolt tényállása és a hálapénz kriminalizálása, 2021, Büntetőjogi Szemle 2020/2. szám
- [3.] Borralaló és hálapénz. Statisztikai Tükör, 2015/16., Központi Statisztikai Hivatal
- [4.] Elérhető: <http://real.mtak.hu/102807/3/h%C3%A1lap%C3%A9nz%20lead%20.pdf>, (letöltve: 2023. 10. 12.)
- [5.] Elérhető: <https://debreceitorvenyszek.birosag.hu/sajtokozlemenye/20230414/halapenz-az-ugy-masodrendu-vadlottjat-birosag-elitelte>, (letöltve: 2023. 10. 30.)
- [6.] FICSÓR Gabriella: A hálapénz büntetőjogi megítélésének változása, 2021, (De iuris peritorum meritis 17.: 70 Studia in honorem Mihály Tóth), Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Budapest
- [7.] GELLÉR Balázs: A hálapénz megítélése az egészségügyben az új szabályozás fényében, 2022, Jó kormányzás és büntetőjog, Ludovika Egyetemi Kiadó, Budapest
- [8.] HOLLÁN Miklós-VENCZEL Tímea: A hálapénz büntetendősége a jogtudatban
- [9.] OROSZ Éva: Félúton vagy tévúton? Egészségügyünk félmúltja és az egészségpolitika alternatívái, Egészséges Magyarországért Egyesület.

Jogforrások

- [10.] 2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről
- [11.] 2020. évi C. törvény Az egészségügyi szolgálati jogviszonyról
- [12.] 31/2012. (VI. 29.) AB

¹⁶ GELLÉR Balázs: A hálapénz megítélése az egészségügyben az új szabályozás fényében, Jó kormányzás és büntetőjog, 2022, Budapest, Ludovika Egyetemi Kiadó, 180.

¹⁷ AMBRUS i. m., 10.

- [13.] 573/2022. (XII. 23.) Korm. rendelet a kötelező legkisebb munkabér (minimálbér) és a garantált bérminimum megállapításáról
- [14.] A Kúria EH 2015.09.B27 szám alatt közzé tett Bhar.III.6/2015. számú büntetőügyben hozott elvi jelentőségű döntésről
- [15.] BH: 25.B.68./2023/14/III.
- [16.] Magyarország Alaptörvénye B) cikk (1) bekezdés

HAZAI VERSUS NEMZETKÖZI KRIPTOSZABÁLYOZÁS: MERRE TARTUNK?

Absztrakt

A tanulmány célja a kriptoeszközökről való ismeretek elmélyítése, ugyanis a pénzügyi piacon már több, mint egy évtizede jelen vannak ezen sajátos eszközök és a mögöttük meghúzódó blokklánc-technológia, azonban még mindig számos kérdés megoldásra vár velük kapcsolatban. A kutatást és a kriptovilágba való belemerülést megelőzően számomra is megfigyelhetetlen volt ez a terület és elismerem, hogy a kriptoeszközökkel kapcsolatos információk tengerében könnyen el lehet veszni, de ehhez kívánok a következőkben egy iránymutatást adni.

Kulcsszavak: kriptoeszköz, blokklánc, pénzügyi szektor, Málta, SEC, Magyar Nemzeti Bank, innováció,

BEVEZETÉS

Manapság az innovatív digitális megoldások korát éljük és ez a pénzügyi szektorban sincs másképp, ahol megjelent a Financial Technology (továbbiakban: FinTech). Ezen újítások közé tartozik a blokklánc-technológia és a kriptoeszközök, amelyek a tanulmány magját képezik. Tudományos életben ez a téma jelenleg is rendkívül megosztó, ahogy azt a későbbiekben is látni fogjuk ez a fogalmi meghatározásnál, illetve szabályozási technikáknál is kiütközik. Az egységes szabályozási folyamat ugyan már megindult és jelentős sikereket ért el, én mégsem ezzel foglalkozom most a tanulmányban, mivel meglátásom szerint az idáig történő folyamat is rendkívül érdekes és ahhoz, hogy megértsük a „miérteket” más országok gyakorlatát érdemes körül járni.

1. ALAPFOGALMAK

Napjainkban egyre közkezdveltebbek a kriptoeszközök, sokakat foglalkoztat ez a téma. Mind a közbeszédben, mind pedig a tudományos élet színterén komoly viták tárgyát képezi, hogy mik ezek, megéri-e ezekbe befektetni vagy egyáltalán hasznosak-e a társadalom számára. Egy rendkívül megosztó és összetett témáról van szó, éppen ezért a tanulmány elején igyekeztem olyan fogalmi alapvetéseket letisztázni, amelyek segítik ezen témakör könnyebb megértését.

1.1. FinTech

A FinTech vállalatok olyan felhasználóbarát megoldásokkal szolgálnak, amelyek nem csak személyre szabottak, hanem a fogyasztók számára megkönnyítik a mindennapi pénzügyeik intézését. Azonban a szakirodalomban általános FinTech definíciót nem találunk.¹ A kifejezés eredete egészen az 1990-es évekig nyúlik vissza, méghozzá a „Pénzügyi Szolgáltatások Technológiai Konzorcium” nevű projekthez köthető.² Ennek a projektnek a célja elsősorban az volt, hogy a pénzügyi szektor szereplőinek együttműködésének erősítésén keresztül fejlessze és támogassa az innovatív megoldásokat.

Két domináns nézet van a fogalmi meghatározás terén. Egyik a tartalmi megközelítés, mely szerint a FinTech megoldások elsősorban olcsóbb, felhasználóbarátabb innovatív pénzügyi szolgáltatások, tehát mintegy központi elemként jelenik meg a fogyasztóknak nyújtott értékek megújítása, igényeik minél szélesebb körű kiszolgálása. Másrészt eszerint a meghatározás szerint, csak akkor lehet hatékony ez a folyamat, ha a belső banki, működési folyamatok is optimalizálásra és automatizálásra kerülnek. A másik, szereplő fókuszú megközelítés szerint, a központi fogalmi elem az, hogy kik állnak a fejlesztések mögött. Ezek alapján az a vállalat definiálható FinTechként, amelyek a pénzügyi iparágban valamilyen szolgáltatást, terméket vagy innovációt nyújtanak.

¹ ARSLANIAN, Henri – FISCHER, Fabrice: *The Future of Finance: The Impact of FinTech, AI, and Crypto on Financial Services*, 2019, Springer, Hong Kong; KERÉNYI Ádám – MÜLLER János: Szép új digitális világ? – A pénzügyi technológia és az információ hatalma, in *Hitelintézeti Szemle*, 2019/ 1. szám, 7-8.; SZOBONYA Réka: FinTech – a jövő? in *Közgazdaság*, 2020/4. szám, 200-201.

² The short story of fintech <https://bosfintech.com/the-short-story-of-fintech/> (letöltés dátuma: 2024. 03. 31.)

A két fogalom ötvözeteként Horváth Dóra a következőképpen határozta meg: „A FinTech-fogalom alatt egyrészt azon személyre szabott, innovatív technológiai megoldásokat, üzleti modelleket értjük, amelyek a pénzügyi szolgáltatásokat hatékonyabbá és széles körben elérhetővé teszik, másrészt pedig azon szereplőket, akik a pénzügyi szektorban valamilyen innovatív szolgáltatást, terméket hoznak létre, vagy pedig működésbeli újítást valósítanak meg.”³

Legegyszerűbben – anélkül, hogy teljeskörűen és ennél részletesebben bele merülnék ezen technológia világába – akként lehetne megragadni ezt a fogalmat, hogy ez lényegében egy összefoglaló kifejezése a 21. századi pénzügyi fejlődési folyamatoknak, amely például megvalósulhat új e-szolgáltatások formájában vagy pedig meglévőknek elektronikus, digitális eszközökkel való továbbfejlesztésével.⁴

A pénzügyi innovációkra és a FinTech jelenségre több jegybank és felügyelti hatóság felfigyelt és foglalkozik ezen kérdéskörrel. Ezzel a Magyar Nemzeti Bank sincs másképp, aki ezzel kapcsolatosan kidolgozta a saját stratégiáját.⁵ A különböző FinTech újítások közül kiemelendő a blokklánc technológia és az ehhez kapcsolódó tokenek⁶, vagy más néven a kriptoeszközök.

1.2. Blokklánc-technológia

A technológia egyediségét a hálózat felépítése adja. A számítógépes hálózatoknak alapvetően három típusát lehet megkülönböztetni: a centralizált, a decentralizált és az elosztott hálózatok. A Bitcoin és társai mögötti technológia az utolsó kategóriába tartozik. Ebben a rendszerben nincs alá-fölé rendeltség a rendszert alkotó számítógépek (vagy más néven csomópontok) között, ugyanis egy elosztott hálózat tagjaiként közvetlenül egymáshoz kapcsolódnak, az összes tag összeköttetésben áll a többivel. A blokklánc a rajta keresztül lebonyolított tranzakciókat tartalmazó „nyilvántartás” tárolását és frissítését végzi úgy, hogy a tranzakciókat felsoroló lista friss kópiáját minden csomópont megkapja, így minden pillanatban valamennyi számítógépen megtalálható a teljes blokklánc adattartalma. A főkönyvet mindegyiknek el kell fogadnia és jóvá kell hagynia annak helyességét és hitelességét. Ez úgy tárolódik, hogy bárki számára látható legyen, vagyis nyilvánosak. Mindez nagyban növeli a rendszer biztonságát.⁷

A blokklánc lényegében egy olyan adatbázis, amelyben adatokat tárolhatunk és amelyen keresztül mozgathatjuk őket. A blokklánc technológia és a kriptoeszközök közé azonban nem tehetünk egyenlőségjelet, ugyanis a blokklánc létezhet úgy is, hogy annak nem a kriptoeszközök mozgásának rögzítése a célja, de utóbbi nem létezhet ezen technológia nélkül.⁸

Működését tekintve a neve igencsak árulkodó: blokklánc, vagyis blokkokból álló lánc. Ez azt jelenti, hogy az adatokat úgynevezett blokkokban tárolja, amelyek akként vannak egymáshoz kapcsolva egymás után, hogy egy folyamatos sort, vagyis láncot alkotnak. Egy blokknak 3 fő eleme van: adat, hash érték és az előző blokk hash értéke. Ezek közül úgy gondolom, hogy az utóbbi kettő szorul magyarázatra. A hash érték olyasmi, mint egy aláírás vagy ujjlenyomat, amely mindig egyedi és lényegében a blokk és annak tartalmának azonosítására szolgál. Minden blokk tartalmazza az előzőnek is ezen egyedi azonosítóját, ezáltal jön létre a blokklánc. A hash értéket egy titkosítási művelet során kapja meg az adott blokk, amely szintén hozzájárul a blokklánc biztonságához.⁹

Összegezve a rendszer egyik jellemzője, hogy peer-to-peer hálózat formájában működik, vagyis a blokkláncot alkotó számítógépek közvetlen kapcsolatban állnak egymással. A tranzakciók, ahogy korábban említettem lényegében nyilvánosak, mivel a teljes hálózat felé szétküldik a csomópontok, azonban ez nem azt jelenti, hogy a felek adatai is azok lennének. Az adatbázisban ugyanis a tranzakcióknál a kifizető és kedvezményezett személyes adatai nem jelennek csak a bitcoin vagy más kriptoeszköz mozgatása. A másik fő

³ HORVÁTH Dóra: A FinTech-jelenség hagyományos kereskedelmi bankokra gyakorolt hatásának vizsgálata, in *Vezetéstudomány*, 2020/ 9. szám, 16-23.

⁴ KIRÁLY Péter Bálint: A bitcoin és más kriptovaluták jogi kérdései, 2019, in *Új Nemzeti Kiválóság Program 2018/2019. Tanulmánykötet*. Győr, Széchenyi István Egyetem 135.

⁵ Bővebben lásd: Magyar Nemzeti Bank FinTech technológiája <https://www.mnb.hu/letoltes/mnb-fintech-strategia-final.pdf> (letöltés dátuma: 2024. 03. 10.)

⁶ Más néven érme. A token valamilyen helyettesíthető és átruházható eszköz vagy egyéb haszon, előny megtestesítője, amit valamilyen blokkláncon tartanak nyilván bővebben lásd: GLAVANITS Judit – KIRÁLY: A blockchain-technológia alkalmazásának jogi előkérdései: a fogalmi keretek pontosításának szükségessége, in *Jog Állam Politika: Jog- és Politikatudományi folyóirat* 2018/3. szám, 181.

⁷ GYÖRFI András és társai: *Kriptopénz ABC*, 2019, HVG Kiadó, Budapest, 57-61.

⁸ Uo.

⁹ DANIAL, Kiana: *Kriptovalutákról egyszerűen*, 2022, Panem, Budapest, 52-55.

jellemző tehát az anonimitás.¹⁰ Az előbbivel kapcsolatban úgy vélem szembevetendő, hogy az különbözteti meg a hagyományos pénzügyi eszközöktől, hogy a blokkláncnál a bank, mint közvetítő nem jut szerephez, vagyis igazából pont azért van kitalálva ez az alternatív lehetőség, hogy a felek közvetlenül tudják a tranzakciókat lefolytatni. Az anonimitás pedig annak ellenére, hogy előnye a rendszernek, álláspontom szerint inkább hátránya, mivel nem lehet nyomon követni pontosan a tranzakciókat, ezáltal könnyen illegális kereskedelem színterévé válhat.

1.3. Kriptoeszközök

Mindenekelőtt szeretném felhívni arra a figyelmet, hogy maga a kifejezés használata körül is problémákba ütközünk. Sok helyen a kriptopénz vagy kriptovaluta kifejezéssel találkozunk. Egyes szerzők szerint ez a kriptovaluta fogalomhasználat pontatlan, ugyanis a valuta egy kézzelfogható pénzt, például papírpénzt jelent, ezzel szemben ezeknek az eszközöknek semmiféle fizikai megtestesülése nincs. A kriptopénz angol megfelelője a „cryptocurrency”.¹¹ Úgy gondolom, hogy ez a probléma elsősorban csak fordításbéli kérdés, mindazonáltal belátom, hogy rendkívül megtévesztő lehet a valuta kifejezéssel illetni egy teljes egészében digitális alapokon nyugvó pénzügyi eszközt.

Ez azonban még csak az elnevezés béli probléma, a másik fontosabb kérdés, hogy miként definiálhatjuk őket?

Erre nem lehet egyértelmű választ adni, ugyanis valójában attól függ, hogy kit kérdezőnk meg erről. Egy szoftvermérnök az algoritmus és az adatszerkezet felől fogja megközelíteni, a befektetők pedig inkább azt az oldalát fogják hangsúlyozni, hogy ez egy pénzügyi eszköz, amely segítségével az emberek tudnak gondoskodni jövőjükéről, családjukról. Tulajdonképpen ez egy új technológia, befektetési lehetőség és egyben egy teljesen újfajta pénzszerkezet.¹² Továbbá úgy is meg lehet határozni, hogy a kriptoeszköz lényegében egy digitális eszköz, amely csereeszközként, illetve egyre inkább elektronikus fizetőeszközként is funkcionál. Eleinte a digitális pénzek részhalmazához tartozott (csak úgy, mint a számlapénz), azonban mára már önálló területet alkotnak. Egyes szerzők szerint a kriptoeszköz jelenleg nem pénz a szó hagyományos értelmében, sokkal inkább egy virtuális pénzügyi, befektetési eszközként tekinthetünk rá és ezek közül a legismertebb a sokak által ismert bitcoin.¹³

A Magyar Nemzeti Bank 2024 májusában kiadott egy friss dokumentumot, amelyben lényegében a kriptoeszközökkel kapcsolatos legfontosabb kérdésekre válaszolt. Többek között egy fogalom meghatározást is ad róluk, amely így szól: „A kriptoeszköz olyan érték vagy jog digitális megtestesítője, amely osztott főkönyvi technológia (distributed ledger technology, röviden: DLT) vagy hasonló technológia alkalmazásával elektronikusan átruházható és tárolható.”¹⁴

Arról sem szabad azonban megfeledkeznünk, hogy a blokkláncok működéséhez kapcsolódó tokenek sem mind ugyanazt a célt szolgálják. Lényegében három fő kategóriáját tudjuk megkülönböztetni. Az első csoport a felhasználói tokenek (angolul: utility token), amelyeknek fő tulajdonsága az, hogy elsősorban egy jövőbeni szolgáltatáshoz vagy termékhez való hozzáférést testesít meg. Ezek valójában egyszer használatosak tehát amint valaki felhasználta „elégítésre” (angolul: burn) kerülnek. A második kategóriába az értékpapír tokenek (angolul: security token) tartoznak, amelyek esetén jelentős hasonlóság mutatható ki a részvényekkel, ezért annak tekinthetőek. Többek között azért, mivel az értékpapír tokenek birtokosai hasonló jogosítványokkal rendelkeznek, mint a részvényesek (pl.: szavazati jog).¹⁵

A harmadik kategória pedig a kriptopénzek köre, melyek csere- és vagy fizetőeszközként funkcionálnak. Ezek közül az egyik leghíresebb a bitcoin, de az csupán egyike a több ezer ilyen eszköznek csak úgy, mint ahogy a forint is csak egyike a világ több száz törvényes fizetőeszközének.¹⁶ Azt is fontos azonban leszögezni, hogy ezen három kategória a könnyebb tájékozódást segíti, a blokkláncok világában azonban előfordulhat,

¹⁰ BALOGH László: A kriptovaluták és a blokklánc technológia szabályozása az EU-ban és néhány más ország példáját bemutató in *Ügvések Lapja* 2022/3.szám 81-84.

¹¹ GYÖRFI i. m. 37.

¹² Mi az a kriptovaluta és hogyan működik? <https://kriptomat.io/hu/kriptovalutak/mi-az-a-kriptovaluta/> (letöltés dátuma: 2024. 02. 19.)

¹³ GYÖRFI i. m. 37.

¹⁴ Kriptoeszközök és szolgáltatások - kérdések és válaszok (2024. május 7.) <https://www.mnb.hu/letoltes/24-05-07-kriptoeszkozok-es-szolgaltatok-kerdesek-valaszok-final.pdf> (letöltés dátuma: 2024. 09. 05.)

¹⁵ KIRÁLY (2019) i. m. 136-37.

¹⁶ Uo.

hogy az előbb felsorolt tulajdonságokat vegyít egy konkrét token. Meglátásom szerint elsősorban a tulajdonságok keveredése jellemző és tiszta formában ezen kategóriák ritkábban fordulnak elő.

Sok országban ugyan még nincs egyértelmű állásfoglalás azzal kapcsolatban, hogy a kriptoeszközöket miként lehetne besorolni, azokban viszont ahol van, ott jelentősen eltér egymástól. Bitcoint Németországban például magánpénznek, Svájcban külföldi valutának tekintik, az Egyesült Államok pedig tulajdonként határozza meg.¹⁷ Úgy vélem már ebből is látszik, hogy mennyire nem egyértelmű ezen eszközök besorolása és mennyire különböző módon lehetséges a szabályozása.

A Markets in Crypto Assets rendelet¹⁸ (továbbiakban: MiCA-rendelet) elfogadását megelőzően, egységes szabályozás hiányában voltak olyan uniós tagállamok, amelyek már önállóan is szabályozták a kriptoeszközöket.¹⁹ Ezen tanulmánynak a tárgyát nem a MiCA-rendelet főbb rendelkezéseinek bemutatása képezi, hanem a folyamat, amíg idáig eljutottunk, azaz az egységes szabályozást megelőző technikák ismertetésére törekszem

Az Unión kívüli országok gyakorlata is rendkívül eltérő, ugyanis a MiCA-rendeleten kívül nincs jelenleg másik olyan szabály, amelynek hatálya ekkora földrajzi területre kiterjedne. Például El Salvador a világon elsőként törvényes fizetőeszköznek minősítette, de például ezzel ellentétben Kínának kifejezetten elutasító a magatartása a kriptopiaci eszközök vonatkozásában, ugyanis szigorú tilalmak vonatkoznak az azokkal kapcsolatos tevékenységekre.²⁰ Azonban nem ezt a két országot, hanem Máltát és Egyesült Államokat tanulmányoztam részletesebben, mivel úgy gondolom ezek szabályozási technikája meghatározó a kriptoeszközök vonatkozásában. A következőkben ezt kívánom ismertetni.

2. AZ ORSZÁGOK ELTÉRŐ MEGOLDÁSAI A KRIPTOSZABÁLYOZÁSRA

2.1 Málta

Málta úttörőnek számít a kriptoeszközök szabályozása terén. A kedvező szabályozásnak köszönhetően a „kriptovilág” egyik központjává vált. Többek között számos kriptoeszköznek és blokklánc technológiának az otthonává vált²¹, mint például olyan vezető cégeknek is mint a Binance.²²

2018. július 4-én fogadta el a törvényeket a parlament, és azok a kihirdetést követő 20. napon hatályba léptek.²³ Három fő törvényt fogadott el: a Virtuális pénzügyi eszközökről szóló törvényt (Virtual Financial Assets, VFA Act), az Innovatív technológiai rendszerekről és szolgáltatásokról szóló törvényt (Innovative Technology Arrangements and Services Act, ITAS Act), valamint a Máltai Digitális Innovációs Felügyeletről szóló törvényt (Malta Digital Innovation Authority, MDIA Act). E törvényi rendelkezéseket kiegészítik a Máltai Pénzügyi Szolgáltatások Felügyeletének (Malta Financial Services Authority) iránymutatásai. A VFA Act rendelkezései olyan szolgáltatásokra, tevékenységekre és intézményekre vonatkoznak, amelyek vagy akik esetében virtuális pénzügyi eszközzel kapcsolatos szolgáltatásként merülnek fel, vagy ilyen szolgáltatást nyújtanak. A törvény felsorol ezen eszközökkel kapcsolatos hatósági engedélyköteles szolgáltatásokat is. Ilyen például megbízások átvétele és továbbítása, portfólió kezelés, letétkezelés stb., ha annak tárgya valamely virtuális pénzügyi eszköz, mint például a kriptok. Továbbá a tevékenységek közül kiemelném a kibocsátást, amellyel kapcsolatban a „Fehér könyv” koncepció itt jelenik meg először, amely lényegében feltételként egy kibocsátási tájékoztatót határoz meg és nem mellel ezen követelmény majd a MiCA-rendeletben is

¹⁷ Taxation of Cryptocurrencies in Europe <https://cryptoresearch.report/crypto-research/taxation-cryptocurrencies-europe/> (letöltés dátuma: 2024. 03. 14.)

¹⁸ Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2023/1114 rendelete (2023. május 31.) a kriptoeszközök piacairól

¹⁹ SZALÓKI Gergely: *A kriptoeszközök szabályozása az Európai Unióban*. in <https://fintechzone.hu/a-kriptoeszkozok-szabalyozasa-az-europai-unioban/> (letöltés dátuma: 2024. 03. 06.)

²⁰ Százszázalékosan érint kedvezően a kriptoeszközök új törvénye <https://www.economx.hu/belfold/kripto-torveny-szabalyok-mica-ervenyes.789642.html> (letöltés dátuma: 2024. 09. 04.)

²¹ Miért részesítik előnyben a kriptotőzsdék Máltát? <https://cryptodnes.bg/hu/zashto-kripto-borsi-predpochitat-malt/> (letöltés dátuma: 2024. 06. 19.)

²² Binance útmutató: minden, amit tudni érdemes a kriptotőzsdéről <https://www.bitcoinbazis.hu/binance-utmutato-velemenyek/> (letöltés dátuma: 2024. 06. 18.)

²³ BUJTÁR Zsolt: A kriptovaluták európai és máltai szabályozásának összehasonlítása, in *Európai jog* 2018/5. szám, 12. Elérhető: <https://szakikadatbazis.hu/doc/5133824> (letöltés dátuma: 2024. 03. 25.)

megjelenik. A máltai szabályozás technika lényegében a hagyományos tőkepiacra jellemző arculatot mutat az előzőekben felvázolt főbb pontok alapján.²⁴

Az MDIA Act értelmében az úgynevezett Máltai Digitalizációs Innovatív Hatóság létrehozása a cél, amely felelős a szakterületet érintő szabályozás előkészítéséért, folyamatok ellenőrzéséért, illetve a különböző regulációk végrehajtásáért. Mindemellett a hatóság még felügyeleti jogkörrel is rendelkezik, ami abban nyilvánul meg, például, hogy adatokat ellenőrizhet vagy akár pénzbírságot is kiszabhat.²⁵

Az ITAS Act célja az innovatív technológiai megállapodások és az innovatív technológiai szolgáltatók engedélyezése és vizsgálata. Tartalmazza, hogy hogyan lehet egy blokklánc alapú céget vagy vállalkozást regisztrálni és jogilag elismertté tenni, továbbá meghatározza a kriptotőzsdék regisztrációjának módját.²⁶

Úgy gondolom egyértelműen látszik, hogy a törvénycsomaggal ezen virtuális eszközökre vonatkozóan minél nagyobb területet kíván a jogalkotó lefedni, a jogbiztonság megteremtése érdekében. Ezenkívül álláspontom szerint a MiCA-rendeletet megelőzően a kripto szabályozás tekintetében Málta alkotta a legmaradandóbbat és ezen terület fejlődésében egy fontos állomást képez.

2.2 Amerikai Egyesült Államok

Ha az Európai Unió határain kívülre tekintünk a kriptoszabályozás vonatkozásában, említésre méltó az Egyesült Államok. Itt például elsősorban a szövetségi szinten működő Értékpapír- és Tőzsefelügyelet (Securities and Exchange Commission, röviden: SEC) feladata a kriptoeszközökkel kapcsolatos jogi diszharmonia egyensúlyba hozatala. A SEC egyrészt ezek veszélyeire figyelmeztetett, és kiemelte, hogy ezeket a digitális eszközöket a szövetségi szabályozás szerint értékpapírforgalomnak kell tekinteni, ennek megfelelően szövetségi szabályok alá esnek. Ebből egyenesen következik, hogy az ezzel foglalkozó vállalkozásoknak, kripto-tőzsdéknek, -kereskedőknek kötelezően alá kell vetniük magukat a SEC engedélyezési eljárásának, illetve az alternatív kereskedési rendszer (Alternative Trading System, röviden: ATS) ellenőrzési rendszerének.²⁷

A szabályozással kapcsolatban viták vannak az USA-ban, ugyanis az Amerikai Határidős Árutőzsde Felügyelet (CFTC) elnöke szerint a legtöbb kriptoeszközt árucikknek kell minősíteni, míg azonban az SEC vezetése szerint értékpapírról beszélünk. Sőt az Államokban nem áll rendelkezésre egy átfogó és részletes dokumentum, mint az Unióban a MiCA, sőt lényegében ezenkívül nincs máshol ilyen nagy területet lefedő jogszabály.²⁸

Maga az amerikai törvényhozás sem egységes a kriptoeszközökkel szemben. Ugyanis 2022-től kezdve jelentettek be kriptobaráti törvényjavaslatokat, azonban maga a kormányzat rendkívül elutasító ezen eszközökkel kapcsolatban, ezen túlmenően a kriptoiparág inkább szankciókat tapasztalhatott a támogatás helyett. Vannak tagállamok, (pl.: Missisipi és Missouri) amelyek már felismerték a blokklánc és bitcoin adta lehetőségeket és igyekeznek azokat beépíteni eddigi működési struktúrájukba. Azonban mivel nincs kormányzati, illetve kongresszusi szinten egységes állásfoglalás, ezért jellemző a különböző tagállamokra az eltérő kesze-kusza szabályozás. Például negatív példának lehet említeni New Yorkot.²⁹

Véleményem szerint New York is úttörőnek számít a kriptoszabályozás tekintetében, azonban nem azt támogató államként. Miért is számít jelentősnek?

Egyrészt az első olyan állam az USA-ban, amely korlátozta a kripto bányászatot, arra hivatkozva, hogy ez a környezet védelme érdekében egy szükséges lépés. Ennek a törvénynek az értelmében az államban ezentúl nem engedélyezett a csak fosszilis tüzelőanyagokkal működtetett erőművek újra üzembe helyezése, ha az, csak az elektromos hálózaton kívüli kripto bányászatot szolgálná. Az országos elektromos hálózathoz csatlakozó bányászat továbbra is legális lesz.³⁰ Másrészt az Egyesült Államokban ugyan tagállami szinten az államok

²⁴ HALÁSZ Zsolt: *Variációk egy témára: kísérletek a virtuális eszközök szabályozására, 2021*, in CZENE-POLGÁR Viktória; CSABA Zágon; SZABÓ Andrea; ZSÁMBOKINÉ FICSKOVSKY Ágnes (szerk.) *Tradíció, tudomány, minőség: 30 éves a Vám- és Pénzügyőri Tanszék*. Magyar Rendészettudományi Társaság Vám- és Pénzügyőri Tagozat, Budapest, 210-211.

²⁵ Szintet lépett Málta, a blockchain sziget <https://www.fintechradar.hu/hirek/befektetes/1013/szintet-lepett-malta-a-blockchain-sziget/> (letöltés dátuma: 2024. 06. 19.)

²⁶ Málta mer, de vajon nyer is? <https://crwwgroup.net/malta-mer-de-vajon-nyer-is/> (letöltés dátuma: 2024. 06. 19.)

²⁷ BALOGH i.m. 84-85.

²⁸ A kriptoaluta: a magyarok már megértették, az USA még nem <https://www.economx.hu/belfold/jog-torveny-kriptoaluta-szerencsejatek-fizetoeszkoz.784186.html> (letöltés dátuma: 2024. 06. 20.)

²⁹ Merre van az arra? <https://kriptoakademia.com/2023/02/17/merre-van-az-arra> (letöltés dátuma: 2024. 06. 20.)

³⁰ New York lett az első állam, amely korlátozza a kriptoaluta bányászatot <https://kriptoakademia.com/2022/11/24/new-york-lett-az-elso-allam-amely-korlatozza-a-kriptoaluta-banyaszat/> (letöltés dátuma: 2024. 06. 20.)

többsége eddig próbálta elodázni, és távol tartani magát problémától, késleltetve ezzel a szabályozást, kivárva a felettes szervek állásfoglalását. A kriptok és a kriptotőzsdék szabályozásának hiánya csak egy helyen nem váratott magára: New York állam viszonylag hamar lépett, bevezette a sokat kritizált Bitlicense-t.³¹ Mi is ez pontosan?

A BitLicense, mérőföldkőnek számít kripto-szabályozás tekintetében. Ez a New York Állami Pénzügyi Szolgáltatások Minisztériuma (NYSDFS) által a virtuális pénznemekkel kapcsolatos tevékenységekre vonatkozó üzleti engedélyekre használt kifejezés, amelyet a virtuális valutával kapcsolatos üzleti tevékenységet folytató vállalatok vagy magánszemélyek számára készült. Az első 2015-ben adták ki, de nagyon vegyes fogadtatásban részesült és azóta is vita forrását képezi blokklánc terén.³²

Történelmi pillanat a kriptovilág tekintetében, hogy 2024 év elején az Amerikai Tőzsdéfelügyelet 11 bitcoin alapú ETF³³ elindítását engedélyezte, amely a SEC korábbi elutasító magatartásához képest komoly fordulatot jelent.³⁴

Összegezve, tehát elmondható, hogy az Egyesült Államokban is rendkívül változatos megoldások vannak azzal kapcsolatban, miként lehetne a kriptoeszközöket szabályozni. Az biztos, hogy amíg nem áll rendelkezésre a kriptoeszközök vonatkozásában egy egységes dokumentum az Államokban, addig maga a kriptopiac sem lehet egységes, sem Amerikában, sem globális szinten.

2.3. Magyar szabályozás

Mint láthatuk a kriptok szabályozása közel sem egységes a világ különböző pontjain. Európai szinten a MiCA-rendelet egy komoly előrelépés, amelynek hatására hazánkban is elindult a kriptoeszközök regulációja. Azonban Magyarország álláspontja és szabályozási technikája hol helyezkedik el ebben a közel sem egységes gyakorlatban?

Hazánkban a kriptopiaci tevékenységek felügyelete, illetve ennek szabályozása elsősorban a jegybankra hárulna. Márciusban a Nemzetgazdasági Minisztérium (NGM) kidolgozott egy törvénytervezetet. Ennek két kifejezetten fontos pontja van: egyrészt a tervezet értelmében hazai bankoknak lehetősége lenne kriptodevizákat közvetlenül elérhetővé tenni az ügyfelek számára, másrészt pedig az újonnan elérhetővé vált kriptopiaci eszközöket a Magyar Nemzeti Bank felügyelné. Természetesen az MNB feladata nem az egész bitcoin piac megregulálása, hanem csak ezen eszközök hazai kereskedésének felügyelete.³⁵ A magyar jogalkotó a tervezettel lényegében igyekszik a nemzetközi trendeket követni és elfogadottabbá tenni a bitcoint, ami csakúgy, mint Amerikában komoly változás a korábbi kriptoeellenes magatartáshoz képest.³⁶

A tervezetet azonban időközben már elfogadásra került és 2024. április 17-én kihírdették és június 30-án lépett hatályba.³⁷ Az új törvény célja a kriptoeszközökbe vetett bizalom növelése, illetve ahogy már említettem, a társadalmi elfogadottság növekedése.³⁸ A már többször emlegetett MiCA-rendelet az uniós szabályozás gerince és ez Magyarországon is közvetlenül hatályos és közvetlenül alkalmazandó. A Kriptotv. pedig ehhez kapcsolódóan tartalmaz fontos kiegészítő részletszabályokat. A törvény elsősorban arra vonatkozóan tartalmaz rendelkezéseket, hogy mik a szolgáltatás nyújtásának szabályai, hogyan működik a panaszkezelés, illetve ki és miként látja el a kriptoeszközök piacának felügyeletét. Ezenkívül pedig az MNB is kiadott egy dokumentumot, amelyben 25 pontban a kriptoeszközökkel kapcsolatos alapvető kérdéseket taglalja. Többek között azt, hogy milyen típusai vannak, melyik mit jelent, kell-e adózni a kriptoeszköz jövedelmek után, hol lehet hozzájuk jutni stb...³⁹

Továbbá egy olyan területről beszélünk, amely rendkívül hamar változik és nehéz az épp aktuális trendeket, szabályokat mindig nyomon követni, azonban hazánk igyekszik lépést tartani és fejlődni. Ezt mi

³¹ BALOGH *i.m.* 84-85.

³² Bővebben lásd: <https://www.capitalfundlaw.com/blog/newyorkbitlicense> (letöltés dátuma: 2024. 06. 20.)

³³ Exchange Traded Fund, azaz tőzsdén kereskedett befektetési alap

³⁴ Tíz éve várt a kriptopiac erre pillanatra <https://www.economx.hu/tozsdek-piacok/bitcoin-etf-engedely.783259.html> (letöltés dátuma: 2024. 06. 20.)

³⁵ Magyarország útja a kriptoparadicsommá válás felé: nincs egységes gyakorlat, mégis különutas lehet a hazai szabályozás <https://www.vg.hu/penz-es-tokepiac/2024/03/kriptoszabalyozas-ngm-mnb-magyarorszag> (letöltés dátuma: 2024. 06. 20.)

³⁶ Uo.

³⁷ 2024. évi VII. törvény a kriptoeszközök piacról (Kriptotv.)

³⁸ Százezreket érint kedvezően a kriptoeszközök új törvénye <https://www.economx.hu/belfold/kripto-torveny-szabalyok-mica-ervenyes.789642.html> (letöltés dátuma: 2024. 09. 04.)

³⁹ Bővebben lásd: <https://www.mnb.hu/letoltes/24-05-07-kriptoeszkozok-es-szolgaltatok-kerdesek-valaszok-final.pdf> (letöltés dátuma: 2024. 09. 05.)

sem mutatja jobban, mint a korábban bemutatott kripto törvény és a MicroCoin. Azonban mi is az a MicroCoin?

Ez egy magyar fejlesztésű kriptoeszköz, amelynek ötlete már 2017-ben megfogant egy magyar fejlesztői csapatban. Céljuk az volt, hogy létrehozzanak egy olyan új eszközt, amely a magyar felhasználók igényeinek jobban megfelel, mint a már létező kriptoeszközök. A MicroCoin folyamatosan fejlődik: 2020-ban bevezette a mobiltárcáját és 2021-ben pedig elindította a decentralizált tőzsdéjét is (DEX). Látható, tehát, hogy a folyamatos fejlesztéseknek köszönhetően reális esélye van arra, hogy jelentős szereplővé váljon a magyarországi piacon. Nem szabad megfeledkezni azonban arról sem, hogy a befektetőknek jól meg kell fontolniuk döntésüket, ugyanis a MicroCoin rendkívül kockázatos, de egyben potenciálisan jövedelmező is lehet, csakúgy, mint minden más kriptoeszköz.⁴⁰

Mindemellett a Magyar Nemzeti Bank is igyekszik felmérni a kriptopiaci szereplőket. Felméréseiből megtudhattuk, hogy jelenleg közel 200 ezerre tehető azoknak a száma, akik hazánkban kriptopiaci szolgáltatásokat vesznek igénybe. Ezen ügyfelek körébe beletartoznak azok is, akik csak rendelkeznek velük és azok is, akik már kereskednek is.⁴¹

Mindent összevetve úgy gondolom kiválóan látszik, hogy Magyarországon is van kereslet ezen eszközökre és a jogalkotó, illetve a pénzügyi szektor résztvevői is igyekeznek tekintettel lenni a fogyasztók igényeire és megfelelően szabályozni a területet. Hazánk bár sokáig le volt maradva a kriptoszabályozás tekintetében, az utóbbi években igyekezett lépést tartani a kriptopiac történéseivel és az új törvény bevezetése egy jó kezdet.

ZÁRÓ GONDOLATOK

Összegezve elmondható, hogy valóban jogilag egy eléggé újszerű és ingoványos területről beszélünk. Már magánál a fogalmaknál látszik, hogy egységes álláspont nincs a témával kapcsolatban.

A MiCA-rendelet egy jelentős állomás volt a szabályozás tekintetében, azonban a tanulmány során végül mégsem ezt állítottam középpontba. Szerintem ugyanis most fontosabb volt ennek létrejöttét megelőző máltai szabályozás áttekintés, illetve az Európai Unión kívül az USA-ra is kitérni, hogy ott is milyen változatos álláspontok vannak, illetve milyen lehetőségek, irányok vannak a regularizálásra. Továbbá Magyarország ezen a téren úgy látom még gyerekcipőben jár, de nem elhanyagolható, hogy az utóbbi években hazánk is igyekszik felvenni a versenyt és becsatlakozni a kriptopiac szabályozásába.

A tanulmány elsődleges célja az volt, hogy rávilágítson elméleti és gyakorlati problémákra, valamint, hogy a kriptovilág folyamatos változását bemutassa. Véleményem szerint azonban nemcsak az adja az egységes szabályozás nehézségét, hogy egyes országok különböző állásponton vannak, hanem az is, hogy a terület rendkívül gyorsan változik. Vajon a jog képes lekövetni egy olyan területet, ami napról napra változik?

Erre úgy gondolom egyértelmű válasz nincs, de annyi biztos, hogy a jogalkotó számára fel van adva a lecke a kriptoeszközök szabályozását illetően.

FORRÁSJEGYZÉK

Felhasznált irodalom

- [1.] ARSLANIAN, Henri– FISCHER, Fabrice: *The Future of Finance: The Impact of FinTech, AI, and Crypto on Financial Services*, 2019, Springer, Hong Kong
- [2.] BALOGH László: A kriptovaluták és a blokklánctechnológia szabályozása az EU-ban és néhány más ország példáját bemutatva in *Ügyészek Lapja* 2022/3.szám, Elérhető: <https://ugyeszeklapja.hu/?p=3891> (letöltés dátuma: 2024. 03. 26.)
- [3.] BUJTÁR Zsolt: A kriptovaluták európai és máltai szabályozásának összehasonlítása, in *Európai jog* 2018/5. szám, Elérhető: <https://szakcikkkadatbazis.hu/doc/5133824> (letöltés dátuma: 2024. 03. 25.)
- [4.] DANIAL, Kiana: *Kriptovalutákról egyszerűen*, 2022, Panem, Budapest

⁴⁰ Microcoin: A Magyar Kriptovaluta <https://pontmagazin.hu/microcoin-a-magyar-kriptovaluta/> (letöltés dátuma: 2024. 09. 04.)

⁴¹Százezreket érint kedvezően a kriptoeszközök új törvénye <https://www.economx.hu/belfold/kripto-torveny-szabalyok-mica-ervenyes.789642.html> (letöltés dátuma: 2024. 09. 04.)

- [5.] GLAVANITS Judit – KIRÁLY Péter Bálint: A blockchain-technológia alkalmazásának jogi előkérdései: a fogalmi keretek pontosításának szükségessége, in *Jog Állam Politika: Jog- és Politikatudományi folyóirat* 2018/3. szám
- [6.] GYÖRFI András és társai: *Kriptopénz ABC*, 2019, HVG Kiadó, Budapest
- [7.] HALÁSZ Zsolt: Variációk egy témára: kísérletek a virtuális eszközök szabályozására, 2021, in CZENE-POLGÁR Viktória; CSABA Zágon; SZABÓ Andrea; ZSÁMBOKINÉ FICSKOVSKY Ágnes (szerk.) *Tradíció, tudomány, minőség: 30 éves a Vám-és Pénzügyőri Tanszék*, Magyar Rendészettudományi Társaság Vám- és Pénzügyőri Tagozat, Budapest
- [8.] HORVÁTH Dóra: A FinTech-jelenség hagyományos kereskedelmi bankokra gyakorolt hatásának vizsgálata, in *Vezetéstudomány*, 2020/ 9. szám
- [9.] KERÉNYI Ádám – MÜLLER János: Szép új digitális világ? – A pénzügyi technológia és az információ hatalma, in *Hitelintézeti Szemle*, 2019/ 1. szám
- [10.] KIRÁLY Péter Bálint: A bitcoin és más kriptovaluták jogi kérdései, 2019, in *Új Nemzeti Kiválóság Program 2018/2019. Tanulmánykötet*, Győr, Széchenyi István Egyetem
- [11.] SZOBONYA Réka: FinTech – a jövő? in *Köz-gazdaság*, 2020/4. szám

Jogforrások

- [1.] 2024. évi VII. törvény a kriptoeszközök piacáról (Kriptotv.)
- [2.] Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2023/1114 rendelete (2023. május 31.) a kriptoeszközök piacairól, valamint az 1093/2010/EU és az 1095/2010/EU rendelet, továbbá a 2013/36/EU és az (EU) 2019/1937 irányelv módosításáról (MiCA- rendelet)

Internetes források

- [1.] A kriptovaluta: a magyarok már megértették, az USA még nem <https://www.economx.hu/belfold/jog-torveny-kriptovaluta-szerencsejatek-fizetoeszkoz.784186.html> (letöltés dátuma: 2024. 06. 20.)
- [2.] Binance útmutató: minden, amit tudni érdemes a kriptotőzsdéről <https://www.bitcoinbasis.hu/binance-utmutato-velemenyek/> (letöltés dátuma: 2024. 06. 18.)
- [3.] Kriptoeszközök és szolgáltatók- kérdések és válaszok (2024. május 7.) <https://www.mnb.hu/letoltes/24-05-07-kriptoeszkozok-es-szolgaltatok-kerdesek-valaszok-final.pdf> (letöltés dátuma: 2024. 09. 05.)
- [4.] Magyar Nemzeti Bank FinTech technológiája <https://www.mnb.hu/letoltes/mnb-fintech-strategia-final.pdf> (letöltés dátuma: 2024. 03. 10.)
- [5.] Magyarország útja a kriptoparadicsommá válás felé: nincs egységes gyakorlat, mégis különutas lehet a hazai szabályozás <https://www.vg.hu/penz-es-tokepiac/2024/03/kriptoszabalyozas-ngm-mnb-magyarorszag> (letöltés dátuma: 2024. 06. 20.)
- [6.] Málta mer, de vajon nyer is? <https://crwwgroup.net/malta-mer-de-vajon-nyer-is/> (letöltés dátuma: 2024. 06. 19.)
- [7.] Merre van az arra? <https://kriptoakademia.com/2023/02/17/merre-van-az-arra> (letöltés dátuma: 2024. 06. 20.)
- [8.] Mi az a kriptovaluta és hogyan működik? <https://kriptomat.io/hu/kriptovalutak/mi-az-a-kriptovaluta/> (letöltés dátuma: 2024. 02. 19.)
- [9.] Microcoin: A Magyar Kriptovaluta <https://pontmagazin.hu/microcoin-a-magyar-kriptovaluta/> (letöltés dátuma: 2024. 09. 04.)
- [10.] Miért részesítik előnyben a kriptotőzsdék Máltát? <https://cryptodnes.bg/hu/zashto-kripto-borsi-predpochitat-malt/> (letöltés dátuma: 2024. 06. 19.)
- [11.] New York lett az első állam, amely korlátozza a kriptovaluta bányászatot <https://kriptoakademia.com/2022/11/24/new-york-lett-az-elso-allam-amely-korlatozza-a-kriptovaluta-banyaszatot> (letöltés dátuma: 2024. 06. 20.)
- [12.] SZALÓKI Gergely: A kriptoeszközök szabályozása az Európai Unióban. In: <https://fintechzone.hu/a-kriptoeszkozok-szabalyozasa-az-europai-unioban/> (letöltés dátuma: 2024. 03. 06.)
- [13.] Százazreket érint kedvezően a kriptoeszközök új törvénye <https://www.economx.hu/belfold/kripto-torveny-szabalyok-mica-ervenyes.789642.html> (letöltés dátuma: 2024. 09. 04.)
- [14.] Szintet lépett Málta, a blockchain sziget <https://www.fintechradar.hu/hirek/befektetes/1013/szintet-lepett-malta-a-blockchain-sziget/> (letöltés dátuma: 2024. 06. 19.)
- [15.] Taxation of Cryptocurrencies in Europe <https://cryptoresearch.report/crypto-research/taxation-cryptocurrencies-europe/> (letöltés dátuma: 2024. 03. 14.)

- [16.] The New York BitLicense: What is it and who needs to have one? <https://www.capitalfundlaw.com/blog/newyorkbitlicense> (letöltés dátuma: 2024. 06. 20.)
- [17.] The short story of fintech <https://bosfintech.com/the-short-story-of-fintech/> (letöltés dátuma: 2024. 03. 31.)
- [18.] Tíz éve várt a kriptopiac erre pillanatra <https://www.economx.hu/tozsdek-piacok/bitcoin-etf-engedely.783259.html> (letöltés dátuma: 2024. 06. 20.)

UNIÓS ÉS TAGÁLLAMI JOGALKOTÁSOK A MUNKA ÉS MAGÁNÉLET KÖZÖTTI EGYENSÚLY MEGTEREMTÉSE ÉRDEKÉBEN

Absztrakt

A hagyományos értelemben vett családmoddeltől való elszakadás óta nemcsak a hétköznapi ember számára, hanem jogalkotói szempontból is fontos napirendi pont a munka és család egy kézben való tartása. Az Európai Unió működésében már a nyolcvanas évektől kezdve állandó kérdésként tér vissza az élet e két fontos területének összehangolása és hatékony eszközökkel való megoldása. Kutatásom középpontjában az Európai Parlament és a Tanács által alkotott 2019/1158 számú irányelv áll, illetve az, hogy a magyarhoz képest a német jogalkotó milyen megoldásokat kínál országában a munkavállaló szülők és gondozók részére.

Kulcsszavak: munka, magánélet, egyensúly, magyar, német

BEVEZETÉS

Kutatásom célja a munka és család egy kézben tartásának lehetőségeinek és jogi kereteinek bemutatása. Munkám során nemcsak az Európai Unió, hanem annak tagállamai által nyújtott megoldások vizsgálatára is hangsúlyt fektetek. Nevezetesen a magyar és német jogrendszer adta keretek bemutatását vállalom. E két nemzet jogának választására nemcsak a közöttük lévő szoros kapcsolat miatt került sor, hanem az általam tanúsított német kultúra és jog iránti kiemelt érdeklődésem okozta. Dolgozatomban nemcsak a jogalkotó előírásait elemzem, hanem saját véleményemet, meglátásaimat is megfogalmazom, amelyeket a szabályozás hatékonyságának növelése érdekében teszek.

1. A SZÜLŐI SZABADSÁG

1.1. Az uniós jogi szabályozás

A munkavállaló szülők az irányelv értelmében négy hónap szülői szabadságra jogosultak. Ezt a gyermek születésétől maximum a gyermek nyolcéves koráig vehetik ki. A szabadság kivételének végső időpontjának meghatározásakor kötelesek a tagállamok olyan életkort meghatározni, hogy mindegyik szülő ténylegesen és egyenlően gyakorolhassa szülői szabadsághoz való jogát.¹ Tehát nagyfokú együttműködést vár el az Unió a nemzeti törvényhozóktól és a kollektív munkajogi szervektől a jogalkotás során, azért, hogy az irányelv valóban elérhesse a kijelölt célját és kedvező helyzetbe hozza az apákat, anyákat és gyermekeiket egyaránt. Azért, hogy a szabadság kivételére még jobban ösztönözzék a szülőket, az irányelv meghatározza, hogy a négy hónapból két hónap nem ruházható át a szülők között egymás javára.² Ennek hátterében az a korábbi probléma húzódik, hogy az apák rendszeresen párjukra ruházták át a nekik járó szabadságot. A szabadságra való jogosultsággal kapcsolatos további feltétel még a munkában töltött idő meghatározása. Az irányelv előírja, hogy maximum egy év lehet az az időtartam, amit a munkavállalótól el lehet várni azért, hogy a szóban forgó szabadságra jogosulttá váljon. Ez azt jelenti, hogyha már a munkavállaló több mint egy éve áll munkaviszonyban adott munkáltatónál akkor automatikusan teljesül jelen feltétel a szülői szabadságra való jogosultságához.³

Főszabály szerint a munkavállalónak kötelessége bejelentenie meghatározott idővel megelőzően szabadság kivételi szándékát munkáltatója részére. E körben az irányelv a tagállamokra bízta az ésszerűségi határidő meghatározását.⁴ Ez azonban rendkívül tág kategóriát jelöl meg, nehéz egyértelműsíteni, hogy kinek mit jelent az ésszerűség.

Fennállhat azonban az az eset, amikor a bejelentés ellenére a munkáltató kénytelen visszavonni a kért szabadságot, mivel működésében olyan lényeges változások következtek be, amelyek elhárításában nélkülözhetetlen adott munkavállaló. Azt, hogy milyen körülmények és változások képezik e kérdés körét azt

¹ 2019/1158 irányelv 5. cikk (1).

² 2019/1158 irányelv 5. cikk (2).

³ 2019/1158 irányelv 5. cikk (4).

⁴ 2019/1158 irányelv 5. cikk (3).

a nemzeti jogalkotók hatáskörébe utalja az irányelv. Ilyen esetben a munkáltatók kötelesek megindokolni a szabadság elhalasztásának okait és körülményeit, valamint azt, hogy miért zavarná súlyosan a működést a szülői szabadság kiadása.⁵ Ebben az esetben is megfigyelhető, hogy a munkáltatóra többletterhet hárít a jogalkotó az írásbeli indokolás feladatával. Ez azonban nehézséget okozhat a szülőknek az egymás közötti munkamegosztásban, mivel az általuk már előre eltervezett és kikért szabadság nem abban az időpontban valósul meg, mint ahogyan azt ők szeretnék. Viszont a munkáltató gazdasági érdekeit sem szabad elfelejteni, hiszen ahhoz, hogy a munkaviszony alanyai közötti kapcsolat gördülékenyen működhessen, elengedhetetlen a közöttük lévő nyílt kommunikáció. Nagyon fontos, hogy minden élethelyzetben mindkét fél érdekeit figyelembe kell venni és ezek mérlegelése mentén kell meghozni a döntéseket, adott esetben a szabadság elhalasztását.⁶

Az irányelv nagy hangsúlyt fektet a szabadság kivétele körében a rugalmas munkafeltételekre annak érdekében, hogy a szülők gondozási feladataikat minél teljesebben el tudják végezni. De mit is ért ez alatt pontosan a jogalkotó? A részletes szabályok kialakítása a tagállamok kompetenciájába tartozik, azonban minden esetre idesorolhatjuk a részmunkaidő, a távmunka és a munkaórák csökkentésének eseteit. A munkáltató a munkavállaló ilyen jellegű kérését köteles megvizsgálni. Amennyiben elutasításra kerül sor akkor pedig köteles írásban indokolni döntését. Mindennek ésszerű határidőben kell eleget tennie.⁷ A rugalmas feltételek közötti foglalkoztatás nem korlátok nélküli. Nem lehet hosszabb az ilyen munkavégzés a szülői szabadságra való jogosultság időtartamánál, tehát a gyermek nyolcéves korának betöltése után nem kérheti a munkavállaló szülő erre az okra hivatkozással a rugalmas munkavégzést. Emellett további korlát a munkában töltött időhöz vagy a szolgálati időhöz való kötés. Azonban hat hónapnál nem lehet magasabb e feltétel meghatározása.⁸ Abban az esetben, ha a munkáltató a szülői szabadság halasztása mellett dönt, köteles először felajánlani a munkavállalónak a rugalmas feltételek szerinti foglalkoztatás lehetőségét. Azonban, ha a felek ebben nem tudnak megállapodni, akkor marad a szabadság későbbi időpontra való halasztása.⁹

Ami a díjazás kérdését illeti a szülői szabadság vonatkozásában, az uniós jogalkotó meglehetősen általános megfogalmazást alkalmaz. A tagállamok felé azt az elvárást állítja fel, hogy olyan módon kerüljön meghatározásra a díjazás, hogy az elősegítse a szülői szabadság mindkét szülő általi igénybevételét.¹⁰ Érezhető a jogalkotó szándéka, miszerint a szülőket a szabadság kivételére ösztönző díjazást szeretne megteremteni a munkavállalóknak, azonban tételesen nem határozhatja meg, hogy a tagállamok ezt pontosan mennyiben is határozzák meg. Ez minden bizonnyal hatásköri túllépés helyzetét eredményezné. Azonban véleményem szerint adhatott volna a jogalkotó egy minimum bérszintet, aminek megfizetésére kötelezik a munkáltatókat, ami ténylegesen elősegítené az általa megfogalmazott cél elérését.

További, a tagállamok számára figyelembe veendő tényező a díjazás szabályainak meghatározásakor, hogy a szülők által igénybevett szabadság ideje alatt a családok jelentős mértékű jövedelemtől esnek el. Éppen ez áll annak háttérében, hogy a korábbi szabályozások ideje alatt nem gyakorolták aktívan a munkavállaló szülők a szóban forgó jogukat. Az uniós jogalkotó felismerte ezt a jelenséget és elvárásként fogalmazza meg, hogy a szülői szabadság idejére megfelelő életszínvonalat biztosító jövedelemben kell részesíteni a munkavállalókat.¹¹

1.2. A magyar szabályozás

A magyar jogalkotó az előírásokat az egységes szerkezetbe foglalt munkajogi kódexbe építette be.¹² A magyar munkavállaló szülőket gyermekük hároméves koráig illeti meg a szülői szabadság. A szabadság mértéke negyvennégy napban állapítható meg.¹³ A jogosultság feltételeként teljesülnie kell a munkaviszony legalább egy éves fennállásának.¹⁴ A törvény indokolásában olvasható, hogy a feltétel nem jogvesztő. Ez azt jelenti, hogy ha a gyermek születésekor még nem éri el a munkaviszony az első évfordulót, akkor ennek bekövetkezte után veheti csak majd igénybe a munkavállaló a szabadságot, azonban ezután rendelkezésére áll a negyvennégy

⁵ 2019/1158 irányelv 5. cikk (5).

⁶ LARIBI Karim – SZILÁDI Péter: Kísérlet a munka és magánélet egyensúlyának megteremtésére az újfajta szabadságok tükrében, in *MJO*, 2023/1., 36. o.

⁷ 2019/1158 irányelv 5. cikk (6).

⁸ 2019/1158 irányelv 9. cikk (4).

⁹ 2019/1158 irányelv 5. cikk (7).

¹⁰ 2019/1158 irányelv 8. cikk (3).

¹¹ 2019/1158 irányelv (31).

¹² 2012. évi I. törvény a munka törvénykönyvéről (a továbbiakban: Mt.).

¹³ Mt. 118/A. § (1).

¹⁴ Mt. 118/A. § (2).

nap szabadság gyermeke hároméves koráig.¹⁵ A magyar jogalkotó az irányelv által előírt ésszerűségi határidőt a szabadság kivételének bejelentésével kapcsolatban tizenöt napban határozza meg. Azonban a magyar jogalkotó hozzáteszi, hogy a munkavállaló által kért időpontban kell kiadni a szülői szabadságot.¹⁶ A szabadságkivétel körében ki kell térni az elhalasztási kérdésekre is. Ahogy az irányelvben is láthattuk, a munkáltató meghatározott esetekben gyakorolhatja e jogát. Erre a munkáltató fontos gazdasági érdekét vagy a működését közvetlenül és súlyosan érintő helyzetekben kerülhet sor. Az elhalasztás maximum hatvan nap lehet.¹⁷ A díjazás kérdését a magyar jogalkotó a távolléti díj 10%-ban határozza meg. Ebből az összegből levonásra kerül a munkavállalónak megfizetett gyermekgondozási díj és a gyermekgondozást segítő ellátás összege.¹⁸ A magyar jogalkotónak a végkielégítés kérdését illetően létezik egy olyan rendelkezése, mi szerint nem kell figyelembe venni a végkielégítésre való jogosultság vonatkozásában azt az egybefüggően legalább harminc napot meghaladó tartamot, amelyre a munkavállalót nem illette meg munkabér. A szülői szabadság ideje azonban kivételi körbe esik e számítás során, így abban az esetben, ha a munkavállaló munkaviszonya valamely, végkielégítést megalapozó oknál fogva szűnik meg, akkor a szülői szabadságon töltött ideje végső soron munkában töltött időnek fog számítani, annak ellenére, hogy a valóságban ez mégsem így történt.¹⁹ A jogalkotó e kérdésben tehát kedvez a munkavállalónak, mivel a kivételek köre bővült az irányelv miatt szükséges Mt. módosítás során.

A magyar jogszabály néhány esetben közös szabályokat állapít meg a szülői és apasági szabadságra vonatkozóan, melyeket e részben fogom bemutatni. Ezek főként a szabadság kivételével kapcsolatos részletszabályok. A megkezdett szabadság megszakítására nem kerülhet sor egyik szabadság vonatkozásában sem.²⁰ Nem függenek a naptári évtől. Ez azt jelenti, hogy a szabadságot nem feltétlen az esedékesség évében kell kiadni, hanem az azt követő évben is lehetőség van rá, ha a gyermek születése, örökbefogadása év végén következett be.²¹ Továbbá az arányosság követelménye sem érvényesül jelen szabadságok esetében, ugyanis független attól, hogy a munkavállaló szülőnek az év melyik részében kezdődött vagy szűnt meg munkaviszonya, ez a tény nem befolyásolja szabadságainak számát. Ezek alapján tehát a munkavállalót megilleti a teljes számú szabadság abban az esetben is, ha évközben kezdte vagy fejezte be munkaviszonyát adott munkáltatónál.²² Általános esetben a munkáltató köteles a szabadság megváltására a munkaviszony megszűnésekor, azonban e két szabadság vonatkozásában nem terheli e kötelezettség. Ez azt jelenti, hogy ha a munkavállaló nem használja fel a neki járó szabadságokat és a munkaviszonya abban a periódusban szűnik meg amikor még ezekre a jogosultsága tart, akkor e szabadságokat kvázi elveszíti adott munkáltatónál. Viszont, ha új munkáltatójánál fennállnak még a szabadságra való jogosultság feltételei, akkor nála ugyanúgy érvényesítheti a munkavállaló szülő szabadságigényét. A jogalkotó e döntését azzal indokolja, hogy e szabadságokra a munkavállalók nem a munkaviszony időtartama miatt, hanem gyermekük születése és életkora miatt válnak jogosulttá, ezért nem tartja szükségesnek a megváltás teljesítését.²³ Az átláthatóság érdekében a jogalkotó elvárja a munkáltatóktól, hogy a munkaviszony megszűnésekor a kivett szülői és apasági szabadságok számát igazolja. Ennek gyakorlati jelentősége a visszaélések kezelése miatt van.²⁴

Véleményem szerint a magyar jogalkotó meglehetősen szűken értelmezi és építi be a jogrendszerbe az uniós irányelv adta mozgásteret. Ez alatt főként a gyermek alacsony életkorának meghatározását értem, ugyanis a magyar jogrendszer biztosítja már a gyermekneveléssel kapcsolatban a szülők számára, hogy bármelyikük a gyermek három éves koráig igénybe vegye a gyermekgondozási támogatást.²⁵ Álláspontom szerint indokolt lenne a szülői szabadság esetében a gyermek korhatárát kitolni azért, hogy az irányelv valóban elérhesse célját és érvényesülni tudjon az uniós jogalkotó célja. Ez egyben a magyar családok támogatását is szolgálná azáltal, hogy a gyermekek gondozása céljából óvodás, esetleg kisiskolás korukban is megkapják a szükséges munkajogi kedvezményeket és hogy ne szoruljanak minden esetben nagyszülői, egyéb hozzátartozó segítségére, hanem saját maguk megoldhassák az adott helyzetet, ugyanis nem mindenkinek áll rendelkezésére

¹⁵ Mt. 118/A. § indokolás.

¹⁶ Mt. 122. § (4a).

¹⁷ Mt. 122. § (4a) indokolás.

¹⁸ Mt. 146. § (5).

¹⁹ Mt. 77. § (2) a).

²⁰ Mt. 123. § (5) b).

²¹ Mt. 123. § (1).

²² Mt. 121. § (1).

²³ Mt. 125. § indokolás.

²⁴ LARIBI – SZILÁDI: *i.m.* 37. o.

²⁵ 1998. évi LXXXIV. törvény a családok támogatásáról (a továbbiakban családtámogatási tv.) 25. § (1).

a támogatás e formája. A magyar szabályozás a szabadság mértékének kérdésénél sem közelíti meg az uniós irányelv felső határát. Ugyanis az irányelv előírása szerint a szabadság mértéke négy hónap lehet, amiből biztosítani kell fejenként át nem ruházható két hónapnyi szabadságot. A hazai szabályozás ezt annyiban oldotta meg, hogy két hónapnak megfelelő szabadságra jogosítja fel a szülőket. Az átruházás kérdéséről nem rendelkezik a magyar szabály, mivel mindkét szülőnek megadja az ennek megfelelő mennyiségű szabadságot. Így ezzel a megoldással kvázi kikerüli ezt a kérdést. Emellett fontosnak tartom kiemelni a rendkívüli alacsony összegű díjazást is. Álláspontom szerint az uniós jogalkotó elvárásának – miszerint a díjazás összegének mindkét szülőt a szabadság kivételére kell ösztönöznie – egyáltalán nem felel meg a magyar jogi környezet e kérdésben. Abban az esetben, ha mindkét szülő egyszerre veszi igénybe szülői szabadságát, akkor mindegyiküknek csupán a távolléti díjuk 10%-a jár. Azonban előfordulhat az is, hogy ez az összeg a 10% alá esik, mivel egyidőben még egyéb gyermekgondozással összefüggő pénzübeli juttatásban részesülnek, amit le kell vonni a törvényi rendelkezések értelmében. Egy ilyen helyzet nagy mértékben veszélyeztetheti a család biztonságos anyagi helyzetét. Könnyen vezethetnek ezek a helyzetek ahhoz, hogy a szülői szabadság jogintézménye elveszíti létjogosultságát, mivel ilyen csekély mennyiségű jövedelemből a gyermekek gondozása, ápolása és a megélhetés nem biztosítható. Azt gondolom, hogy ilyen mértékű ellenszolgáltatás nyújtásával egyáltalán nem érhető el a szülők ingerküszöbe ahhoz, hogy ösztönözzék őket a szülői szabadság kivételére.

1.3. A német szabályozás

A német jogalkotó a szülői szabadságra vonatkozó kérdéseket külön törvényben rögzíti, amely a német munkajogi törvénygyűjtemény részét képezi.²⁶ E törvényt nem az uniós irányelv hatására kodifikálta a német jogalkotó, hanem azt megelőzően, már 2007-ben megszületett és hatályba is lépett. A törvény középpontjában a szülői szabadság és ennek díjazása áll.²⁷

A szülői szabadságra való jogosultság feltételei a német munkavállalók vonatkozásában a következők. A jogalkotó elvárása szerint a szülőnek a saját vagy örökbefogadott és egy háztartásban élő gyermeke után jár a kedvezmény. Fontos, hogy a szülő csak a gyermek ápolása, nevelése érdekében igényelheti a szabadságot.²⁸ A jogalkotó megfogalmaz további esetkört is a jogosultak kérdését illetően. A rokonság harmadik fokáig terjedő rokonok is igényelhetik a szülői szabadságot. Ebből kifolyólag a nagyszülők jogosultságot szereznek abban az esetben, ha unokájukkal egy háztartásban élnek és az egyik szülő kiskorú vagy ha a 18. életévének betöltését megelőzően megkezdett képzés a szülő teljes munkaképességét igénybe veszi. Ezekben az esetekben a nagyszülő a gyermek gondozása, nevelése céljából igénybe veheti a szülői szabadságot, de csak akkor, ha a szülők egyike sem gyakorolja e jogát.²⁹

Ami a jogosultság időtartamát illeti, a szülői szabadság legfeljebb harminchat hónapra szólhat. Ebből az első tizenkét hónapot a gyermek hároméves koráig kell kivenni, a fennmaradó huszonnégy hónappal pedig a gyermek háromtól nyolcéves koráig gazdálkodhatnak a szülők. Az, hogy a szülők milyen felosztásban veszik ki a szabadságukat az teljes mértékben rajtuk múlik. Otthon maradhatnak gyermekükkel egyszerre is vagy egymást felváltva. Azonban, ha az anyuka közvetlenül a gyermek születe után gyermekével otthon tartózkodik, akkor még nem a szülői, hanem szülési szabadságát tölti. E jogosultság maximum nyolc hétig tart és teljes bér illeti meg őt.³⁰

A díjazás kérdését a német jogalkotó a munkavállalók gyermek születése előtti béréhez köti. Ennek alapján a szülők bérük 67%-ra jogosultak a szülői szabadság idejére. Maximum 1800 eurót érhet el ez az összeg, ha a munkavállalónak adott időszakban nem származik egyéb munkavégzésből munkabére.³¹ A német jogalkotó ugyanis nem zárja ki a szülői szabadság ideje alatti munkavégzést, ugyanis nem teljes munkaidőben továbbra is foglalkoztatható a munkavállaló. Felső határként heti harminckét órában határozza meg a munkavállaló által teljesíthető munkaórák számát.³² A részmunkaidős foglalkoztatás két formában valósulhat meg. Az egyik eset, hogy változatlanul az adott munkáltatónál végez részmunkaidős tevékenységet a munkavállaló vagy másik helyen keres új munkahelyet. Utóbbi esetben azonban tartózkodnia kell attól, hogy

²⁶ Gesetz zum Elterngeld- und Elternzeit (a továbbiakban: BEEG).

²⁷ JENNIFER A.: Elternzeit – Das Recht der Eltern, für ihre Kinder da zu sein. 18. September 2024 <https://www.anwalt.org/elternzeit/>

²⁸ BEEG 15. §. (1).

²⁹ BEEG 15. § (1a).

³⁰ JENNIFER A: *i.m.* 2.; 3.1.

³¹ BEEG 2. § (1).

³² BEEG 1. § (6).

ne korábbi munkáltatójának konkurenséhez szerződjön le a munkavállaló szülő, ugyanis ilyen helyzet kialakításától tartózkodni köteles.³³ Sőt, a jogalkotói előírásnak megfelelően a munkáltató beleegyezése szükséges ahhoz, hogy önálló vállalkozási tevékenység keretében vagy más munkáltató foglalkoztatásában vállalon kereső tevékenységet a munkavállaló szülő. A munkáltatónak lehetősége van megtagadni ezt a hozzájárulást, azonban erre csak négy héten belül sürgős gazdasági helyzetben és írásbeli kötelezettség mellett van lehetősége.³⁴ A törvény a munkanélkülieknek járó díjazás kérdésében is határoz. Ebben az esetben a szülő legalább 300 euró támogatásban részesül, ha a gyermek születése előtt nem rendelkezett munkaviszonnyal, tehát abban az esetben, ha nincs mit alapul venni a bér számításánál.³⁵

Az uniós jogalkotó által előírt ésszerűség követelményét a német jogalkotó a magyarhoz képest meglehetősen eltérően határozza meg. A szülői szabadságot két részre osztja és mindegyikhez eltérő hosszúságú bejelentési határidőt ír elő a törvény. Ha a gyermek hároméves koráig szeretné igénybe venni a szülő a neki járó tizenkét hónap szabadságot, akkor az igénybevétel előtt hét héttel köteles ezt munkáltatójának bejelenteni. A másik esetben – gyermek háromévestől nyolcéves koráig járó huszonnégy hónap igénybevételekor – pedig a megkezdés előtt tizenhárom héttel kell eleget tennie bejelentési kötelezettségének.³⁶ Ezek a határidők elsőre nagyon szigorúnak és hosszúnak tűnhetnek, azonban a munkáltató helyzetét nagy mértékben befolyásolja a szülői szabadságát töltő munkavállaló hiánya. Ezért fontos, hogy a munkáltatónak elegendő idő álljon rendelkezésére, hogy a helyzetet előkészíthesse és ha szükséges, átcsoportosítást hajtson végre. Abban az esetben, ha a munkavállaló elmulasztja a neki előírt határidőket, akkor a szabadság ennek megfelelően fog eltolódni.³⁷

A német szabályok között is megtalálható a halasztás kérdése. Ez az eset a munkáltató működésében bekövetkezett sürgős okokból fordulhat elő. Fontos feltétel, hogy csak a szülői szabadság harmadik részében nyílik lehetősége a munkáltatónak e jogát gyakorolni. A szülőknek ugyanis joguk van arra, hogy a szülői szabadságot három időszakra osszák fel és a halasztásra csak az utolsó szakaszban kerülhet sor. További fontos garancia a munkavállaló részére, hogy a halasztásra csak a gyermek három és nyolcéves kora között kivehető szabadság idején nyílik lehetőség és a kérelem kézhezvételétől számított nyolc héten belül gyakorolható a munkáltató részéről.³⁸

A német munkáltatóknak lehetőségük van arra, hogy a munkavállalót megillető szabadságot a szülői szabadság igénybevételének évében csökkentsék. Ezt minden szülői szabadságot igénybe vett hónap után egy tizenketted rész mértékében gyakorolhatják. Kizárt azonban ez a jogosultság abban az esetben, ha a munkavállaló részmunkaidőben dolgozik munkáltatójánál.³⁹ Ezzel a rendelkezéssel a munkáltatót helyezi kedvező helyzetbe a jogalkotó, mivel a munkavállalóktól megvonásra kerül az alap esetben nekik járó szabadság és így ezeken a napokon a munkáltató rendelkezésére kell állniuk és munkát végezniük. Így a munkáltató működése zavartalanul folytatódhat.

Ami a munkaviszony másik alanyának védelmét illeti, a törvény tételesen kimondja az elbocsátás elleni védelem szabályát. Ennek megfelelően a munkavállaló a szülői szabadság kikérésének időpontjától kezdve nem bocsátható el. A jogalkotó pontosítja, hogy a védelem legkorábban melyik időpontban kezdődhet meg. A gyermek hároméves koráig igényelt szülői szabadság esetében legfeljebb nyolc héttel kezdődhet meg az igénybevétel előtt, a gyermek háromtól nyolcéves koráig igénybe vehető szülői szabadság esetén pedig maximum tizennégy héttel a szabadság megkezdése előtt. Különleges esetekben kivételesen megengedhető a felmondás szülői szabadság ideje alatt, azonban ezt szigorú ellenőrzés alá vonják, ugyanis a legmagasabb állami hatóság vagy közigazgatási szerv fogja vizsgálat alá vonni az adott esetet.⁴⁰ A szülői szabadság lejártát követően is csak három hónapos felmondási idő megtartásával szüntethető meg a munkaviszony.⁴¹ Véleményem szerint a jogalkotónak indokoltak alábbi szigorú rendelkezései, ugyanis a munkavállalóknak fontos, hogy a szabadságról való visszatéréskor ne kelljen számos teendőjük mellett még új munkahely kereséssel is foglalkozniuk, vagy ha mégis előállna egy ilyen helyzet, akkor nem azonnal kell megoldaniuk az

³³ JENNIFER A: *i.m.* 4.1.

³⁴ BEEG 15. § (4).

³⁵ BEEG 2. § (4).

³⁶ BEEG 16. § (1).

³⁷ JENNIFER A: *i.m.* 4.1.

³⁸ BEEG 16. § (1).

³⁹ BEEG 17. § (1).

⁴⁰ BEEG 18. § (1).

⁴¹ BEEG 19. §.

álláskeresést, hanem rendelkezésükre áll több hónap. Ezáltal csökkennek a munkaerőpicon történő kiszolgáltatottságuk és a gyermekes lét, mint tényező nem hátrányként érinti őket.

A szülői szabadság német jogi megoldása a szabályozás magját tekintve hasonló a magyarhoz képest, azonban a részleteket tekintve számos eltérés fedezhető fel. A magyar szabályozásban kifogásoltam a szülői szabadság kivételének határát, a gyermek hároméves korának meghatározását. Véleményem szerint a német jogalkotó meglehetősen jól értelmezte az uniós jogalkotó elvárásait, ugyanis biztosítja az irányelvben rögzített maximum korhatárt a szabályain keresztül. Emellett arányosan hosszabb tartamú szabadságot is biztosít az országában dolgozó szülőknek, ami azt gondolom, hogy valóban képes ellátni a jogintézményhez fűzött elvárásokat és megvalósíthatja az elképzelt segítségnyújtást. Emellett nem szabad kihagyni a szülőknek járó díjazást sem, ami a magyarhoz képest jóval magasabb értékű. A német jogalkotó által meghatározott minimum jövedelemszint betartásának előírását kifejezetten jó rendelkezésnek tartom, hiszen így minden szülőnek biztosítanak egy meghatározott jövedelemszintet, ami alá semmilyen körülmények között nem kerülhet a bérezés kérdése még akkor sem, ha adott szülő nem rendelkezett munkaviszonnyal a gyermek születését megelőzően. Összességében megállapítható, hogy a német megoldás közelebb van az uniós jogalkotó elképzeléseihez, mivel a szabadság részletszabályai magasabb szinten biztosítják a családok biztonságát. Érdemes lenne a magyar jogalkotónak közelebbről megvizsgálni e modellt és a magyar lehetőségekhez képest jobban beépíteni az irányelv adta elképzeléseket.

2. AZ APASÁGI SZABADSÁG

2.1. Az uniós jogi szabályozás

A 2019/1158 irányelv az apasági szabadságot új jogintézményként vezette be az uniós jogba. Az irányelv fogalom meghatározásai között olvasható, hogy az apasági szabadság olyan munkahelyi szabadságnak minősül, amely a gyermek születésekor a körülötte lévő feladatok ellátását és gondozását hivatott szolgálni. A jogosultak körébe az apák, illetve a velük egyenjogú társszülők tartoznak. Utóbbi személyek köre azonban csak abban az esetben tarthatnak igényt a szóban forgó szabadságra, amennyiben a nemzeti jog elismeri őket és csak olyan mértékben, amennyire elismeri a státuszukat a hazai jogalkotó.⁴²

Ha az apasági szabadságot közelebbről megvizsgáljuk, számos eltéréssel találkozunk a szülői szabadság részletszabályaihoz képest. A jogalkotó az apasági szabadság mértékét tíz munkanapban határozza meg. A jogalkotó szándéka kifejezetten az, hogy az apák ezt a szabadságukat közvetlen a gyermek születésekor használják fel, növelve ezáltal is az együtt töltött idő mértékét, valamint a szülők közötti egyenlő munkamegosztást. Éppen ez miatt az uniós jogalkotó a tagállamokra bízta annak a kérdésnek a megválaszolását, hogy a szabadság egy részét már a gyermek születése előtt, vagy csak és kizárólag a születést követően vehető-e ki. Ezek mellett a rugalmas munkavégzés kérdésében sem foglal álláspontot a közösségi jogalkotó, azt szintén a nemzeti jogalkotás feladatkörébe vonja.⁴³ További különbség a szülői szabadsághoz képest, hogy az apasági szabadságra való jogosultságot nem lehet a munkában töltött idő mértékétől vagy a szolgálati időtől függővé tenni. Tehát az apasági szabadságra akár a próbaidejét töltő munkavállaló is jogosult lehet.⁴⁴

Az apasági szabadságra való jogosultság további fontos szabályát a (19) preambulumbekkezdésben találhatjuk meg. Ez a passzus rögzíti, hogy a tagállamok választásuk szerint nemcsak a gyermek élve, hanem halvaszületésekor is jogosulttá tehetik az apát az őt megillető szabadságra.⁴⁵ Azt gondolom, hogy ez egy rendkívül méltányos rendelkezés a jogalkotó részéről, hiszen az utóbbi körbe tartozó szülőknek a helyzet feldolgozására meglehetősen hosszú időre van szükségük, amihez a jogi keretek bizonyos részben lehetőséget nyújtanak.

Az irányelv meghatározza továbbá, hogy a munkavállalónak az apasági szabadsághoz való jogot családi jogállásától és családi állapotától függetlenül kell biztosítani. Ez azt jelenti, hogy az apa is jogosult lesz a szabadság kivételére, aki elvált vagy nem házas.⁴⁶

A díjazás tekintetében a jogalkotó elvárása szerint az apáknak járó juttatás szintjének el kell érnie legalább a betegségi ellátás nemzeti szintjét. Továbbá jogosultak a tagállamok arra is, hogy a szülési szabadság ideje alatti díjazás megegyezzen az apasági szabadság ideje alatt járó munkabérrel. Ennek hátterében a két

⁴² 2019/1158 irányelv 3. cikk (1) a).

⁴³ 2019/1158 irányelv 4. cikk (1).

⁴⁴ 2019/1158 irányelv 4. cikk (2).

⁴⁵ 2019/1158 irányelv (19).

⁴⁶ 2019/1158 irányelv 4. cikk (3).

jogintézmény közötti hasonlóság áll, még pedig a szülő-gyermek kapcsolat erősítése.⁴⁷ A díjazás kérdésének további részletezését a jogalkotó abban határozza meg, hogy a szabadság ideje alatt járó díjazásnak el kell érnie azt a szintet, mint amikor a munkavállaló megszakítja munkahelyi tevékenységét egészségi állapotából fakadó okokból. A díjazás kérdését meghatározott feltételhez köthetik a tagállamok. Felső határként az irányelv a gyermek születésének várható időpontját közvetlenül megelőző hat hónapot meg nem haladó időtartamot jelöli meg. Ez tehát azt jelenti, hogy adott munkavállaló nem zárható ki az apasági szabadsági ideje alatt járó díjazásból, amennyiben már gyermeke születését megelőzően több mint hat hónapot töltött munkaviszonyban adott munkáltatónál.⁴⁸

2.2. A magyar szabályozás

A jelenleg hatályos magyar szabályok értelmében az apa gyermeke születésekor tíz munkanap szabadságra válik jogosulttá. Az irányelv előírásait követve a jogosultság a gyermek élve, halva születésekor és örökbefogadásakor is megnyílik az apa részére. A szabadság kivétele azonban csak meghatározott időpontig, a születést vagy az örökbefogadást engedélyező határozat véglegessé válásától számított második hónap végéig vehető ki. Ezt követően már elveszíti a jogosultságát a munkavállaló az apasági szabadságra vonatkozóan. A magyar jogalkotó rendelkezései értelmében a szabadságot az apa kérésének megfelelően, maximum két részletben kell kiadni.⁴⁹ Az Mt. a 2019/1158 irányelv implementálásának köszönhetően meghatározza az apa fogalmát is. A jogalkotó a Ptk.-ra⁵⁰ utaló fogalmat alakít ki, ami alapján apának minősül a szülői felügyelettel rendelkező apai jogállású férfi vagy az örökbefogadó férfi.⁵¹ A fogalommeghatározásból következik, hogy nem számít az apa családi státusza a szabadságra való jogosultság kérdésében. Tehát a házasság vagy élettársi kapcsolattól függetlenül jár a szóban forgó szabadság, ha a többi feltételnek megfelel adott személy. A magyar jogrendszerben nem idegen jogintézmény az apasági szabadság, ugyanis az Mt. már az irányelv miatti törvénymódosítást megelőzően is tartalmazta ezt a rendelkezést, azonban az akkor hatályos szabályok értelmében egy gyermek után öt, ikergyermek után pedig hét munkanap szabadság járt az apáknak.⁵² Kivételes körbe tartozik az apasági szabadság az elhalasztás kérdését illetően. A jogalkotó ugyanis nem engedi meg a munkáltatónak azt, hogy az öt érintő fontos gazdasági érdek vagy működését súlyosan fenyegető helyzetben elhalassza a munkavállaló által igényelt vagy már igénybe vett apasági szabadság kiadását, valamint azt sem teszi lehetővé a munkáltató részére, hogy megszakítsa a már kiadott szabadságot.⁵³ Azt gondolom, hogy ez egy fontos garancia a törvényhozó részéről, ami azért bír nagy jelentőséggel, mert az apasági szabadságot meglehetősen szűk időszámban veheti ki az arra jogosult apa és a szóban forgó korlát nem engedélyezi, hogy keresztbe húzza a munkáltató vis maior helyzete az apa igényeit. A díjazás kérdésében is változás következett be a magyar szabályokban a korábbiakhoz képest. 2023. január 1-je előtt a szabadság teljes tartamára a távolléti díj 100%-ra jogosult volt az apa. Azonban a törvénymódosításnak köszönhetően a jogalkotó az apasági szabadság tíz munkanapját két részre osztotta a díjazás kérdésének meghatározásakor. Ezek alapján az első öt nap szabadságra a távolléti díj teljes része megilleti őt, azonban a fennmaradó további öt nap szabadságra csupán annak 40%-ára lesz jogosult.⁵⁴ Az irányelv rendelkezéseinek ismertetésekor említettem, hogy az uniós jogalkotó elvárása az apasági szabadság idejére járó minimum díjazás tekintetében a betegség miatti távollét idejére járó díj. A magyar jogalkotó ezt a szintet a szabadság tartamának átlagában biztosítja, tehát a szabadság egész idejére a távolléti díj 70%-a illeti meg az apákat.⁵⁵ A kérdés további részleteit kormányrendeleti szinten szabályozza a jogalkotó, ami pontosabban meghatározza, hogy a munkáltató terheit az első öt napra téríti meg az állam a központi költségvetésből, a szabadság további, tehát a 40% távolléti díjat és a vele járó költségeket pedig magának a munkáltatónak kell fizetni.⁵⁶

Ha az apasági és a szülői szabadság magyar szabályait összehasonlítjuk, akkor arra a megállapításra juthatunk, hogy a magyar jogalkotó az apasági szabadságot jóval kedvezőbb keretek közé helyezi el. Ezt a megállapításomat többek között az elhalasztás tilalmára és a magasabb díjazásra alapítom. Véleményem

⁴⁷ 2019/1158 irányelv (30).

⁴⁸ 2019/1158 irányelv 8. cikk (2).

⁴⁹ Mt. 118. § (4).

⁵⁰ 2013. évi V. törvény a polgári törvénykönyvről (a továbbiakban: Ptk.).

⁵¹ Mt. 294. § (1). m).

⁵² LARIBI – SZILÁDI: i.m. 34. o.

⁵³ Mt. 123. § (5) a), b).

⁵⁴ Mt. 146. § (4).

⁵⁵ Mt. 146. § (4) indokolás.

⁵⁶ 535/2022. (XII. 21.) Korm. rendelet az apasági szabadság igénybevételéről és az azzal összefüggő költségek megtérítéséről 4. §.

szerint az apák nagyobb eséllyel választják a nekik járó szabadságok közül e változatot, ugyanis az apasági szabadság kedvezőbb helyzetet teremt számukra, nem okoz olyan nagy mértékű jövedelem kiesést a család részére, mint amit a szülői szabadság igénybevétele okozna. Azonban indokoltnak tartanám mindkét szabadság szabályainak, főként a díjazás kérdésének módosítását, ugyanis a családok támogatása abszolút nem valósul meg e szabályozáson keresztül annak ellenére, hogy hazánkban ezt kiemelt jogpolitikai célként tartják nyilván. Továbbá fontosnak tartanám rendezni az ikergyermeakes szülők helyzetét. A korábban hatályos törvény eleget tett e kérdés megválaszolásának, azonban a hatályos szabályok kihagyják e speciális körre vonatkozó előírásokat. Természetesen a nem szabályozást is lehet egyfajta jelzésnek venni, ugyanis ez a jogalkotói megoldás arra enged következtetni, hogy jelenleg nem kívánja külön kedvezményekben részesíteni a szülők e csoportját.

2.3. A német szabályozás

Ami az apasági szabadság német jogi szabályozását illeti, a német jogrendszerben még nem került sor az uniós irányelv e részének implementálására.⁵⁷ E kötelezettségnek azonban 2022. augusztusig kellett volna eleget tennie az uniós tagállamoknak az irányelv rendelkezései értelmében.⁵⁸ Előreláthatóan 2024-ben kerül sor az apasági szabadság kérdésének törvényi szintű szabályozásának kialakítására Németországban. Az előírás be nem tartása végett már az Európai Bizottság megindította a tagállam ellen a kötelezettségszegési eljárást. A szabály meg nem alkotásának okaként Németország arra hivatkozott, hogy a szükséges támogatást és védelmet már teljesítette a szülői szabadság és a szülői pótlék jogintézményeinek rendezésével, ezért nem tartja szükségesnek további új szabadság bevezetése.⁵⁹

A német jog előreláthatóan tíz munkanap fizetett szabadságot fog biztosítani az apukák és a velük egyenértékűnek elismert másodszülők részére. Ami a bérezést illeti, a munkáltató fogja a jogosultaknak teljesíteni a bérüket változatlan összegben. Tehát a gyermek gondozása idejére nem esnek ki a munkavállalók az őket érintő ellátást tekintve.⁶⁰ A jogosultság automatikusan fog járni az apáknak, ezért nem szükséges majd annak igénylése, mivel a gyermek megszületésekor rögtön élvezhetik már a nekik járó szabadságot. Továbbá, nem tehetik a munkaviszony hosszától függővé a jogosultság kiadását a munkáltatók, hanem ettől függetlenül járni fog a munkavállalóknak.⁶¹

Mivel a szabály még nem létezik, ezért nem tudok észrevételeket tenni, azonban megfogalmazódott bennem az a kérdés, hogy a jogalkotó tesz-e majd valamilyen intézkedést azoknak az apáknak a helyzetét illetően, akik elestek a mulasztás következtében e jogosultságtól. Azokra a személyekre gondolok, akik 2022. nyarától ez idáig bezárólag részesülhettek volna az apasági szabadság kedvezményében, azonban mivel nem létezett a kérdést érintő jogszabályi rendelkezés, ezért kiestek e körből. Meglátásom szerint azonban nem számíthatnak ők utólagos kompenzációra, hiszen ahogy a kötelezettségszegési eljárásban is érvelt Németország, a kellő támogatást megkapták eddig is a munkavállaló szülők a gyermekgondozást illetően. Emellett nem gondolom, hogy elvárható lenne az államtól ilyen kötelezettség teljesítése, mivel egy új jogintézmény bevezetése mindig hasonló helyzetet teremt. Vannak, akik hajsza híján csúsznak le róla és vannak, akik épphogy jogosultak lesznek.

3. A GONDOZÓI SZABADSÁG

3.1. Az uniós jogi szabályozás

Azért, hogy a munka és a család összeegyeztethetőségét még jobban elősegítse a jogalkotó, bevezetésre került a gondozói szabadság jogintézménye is. Az uniós jogalkotó meglehetősen szűkszavúan rendelkezik e

⁵⁷ Maria MACHER: Vaterschaftsurlaub in Deutschland: Diese Regelungen kommen 2024. Oktober 15. 2024. https://factorialhr.de/blog/vaterschaftsurlaub/?mc=e~rs.f~f.g~g.h~uCCuZs.i~RS_uCCuZs_R6O%20%7C%20HvsFG.j.~k.~l.~m~&gad_source=1&gclid=Cj0KCQjwvpy5BhDTARIsAHSilypn9Mn8TOWBsCfwehheULsCkswWpk-BLk8YtZTYEI7p9_EnFfiJDB4aAuQAEALw_wcB#recht

⁵⁸ 2019/1158 irányelv 20. cikk (1).

⁵⁹ Bundesministerium für Familie, Senioren, Frauen und Jugend: Vertragsverletzungsverfahren zur Umsetzung der Vereinbarkeitsrichtlinie. 19.04.2024 <https://www.bmfsfj.de/bmfsfj/themen/familie/familienleistungen/elternzeit/vertragsverletzungsverfahren-zur-umsetzung-der-vereinbarkeitsrichtlinie--237698>

⁶⁰ MACHER: *i.m.*

⁶¹ Vaterschaftsurlaub 2024: alle Infos, Rechte und Tipps. 3. <https://www.personio.de/hr-lexikon/vaterschaftsurlaub/#wie-lange-dauert-der-vaterschaftsurlaub>

szabadság kérdéséről. A jogosultak körébe e szabadság vonatkozásában azok a munkavállalók tartoznak, akiknek hozzátartozói adott munkavállaló gondozására szorulnak rá. A jogalkotó meghatározza a gondozásra való rászorultság eseteit is. Akik súlyos egészségügyi okból kifolyólag jelentős mértékű gondozásra, támogatásra szorulnak rá, illetve a hasonló segítségnyújtásra szoruló, munkavállalóval egy háztartásban élő személyek képezik azt a kört, akikre hivatkozva igénybe vehető a gondozói szabadság.⁶² Ki kell egészíteni a jogosultak körét a hozzátartozó fogalmának pontos meghatározásával. Az irányelv értelmében a munkavállaló fia, lánya, anyja, apja, házastársa vagy élettársa tartoznak a hozzátartozó fogalmi körébe, azonban az élettárs csak abban az esetben, ha a nemzeti jog elismeri az élettársi viszonyt.⁶³

Az uniós jogalkotó a gondozói szabadság mértékét éves szinten öt munkanapban határozza meg.⁶⁴ Véleményem szerint azonban egy súlyos beteg hozzátartozó gondozására nem nyújt elegendő támogatást e jogintézmény, mivel az öt nap szabadság rendkívül csekély mértékű egy ilyen helyzetben. Azonban az irányelv csupán iránymutatás a nemzeti jogalkotók részére, alkothatnak ennél kedvezőbb szabályt is adott tagállamban. A nemzeti jogalkotók felhatalmazást kapnak a szabadság vonatkozásában további feltételek meghatározására a hatály és feltételek kérdéseit illetően.

A gondozói szabadság ideje alatt járó díjazást az uniós jogalkotó nem határozza meg konkrétan. A tagállamok részére azt az előírást fogalmazza meg, hogy amennyiben juttatásban részesítik a gondozói szabadságot igénybe vevő munkavállalókat, akkor annak a férfiak általi tényleges igénybevételt kellene eredményeznie. Ennek hátterében is a szabadság kivételének ösztönzése áll. A középpontba pedig a férfi munkavállalók helyezhetők, mégpedig azért, hogy a munkaerőpiacon és a háztartásbeli feladatok elvégzése tekintetében továbbra is erősödni tudjon a nemek közötti egyenlőség és ne minden esetben a nők maradjanak ki a munkavégzésből és gondozzák gyermekeiket, hozzátartozóikat, hanem a férfiak is.⁶⁵

3.2. A magyar szabályozás

Az uniós irányelv átültetésének kötelezettségéből eredően a magyar jogrendszerbe is bevezetésre került sajátos megoldással a gondozói szabadság. E rendelkezés ugyanis nem szabadságként, hanem munkaidő-kedvezményként szerepel jogrendszerünkben, ezért a korábban ismertetett szabadságoktól eltérő helyen, a mentesülés a munkavégzés kötelezettsége alól cím alatt található. A hazai szabályozás nem változtat a kedvezmény igénybevételi lehetőségein, szó szerint átveszi az irányelv megfogalmazását. Éves szinten legfeljebb öt munkanap idejére mentesülhet a munkavállaló, ha hozzátartozója gondozása céljából szüksége van rá. Tehát a magyar jogalkotó e kérdésben is megtartja teljes mértékben az irányelvi keretet.⁶⁶ A hazai jogalkotó a jogosultság kérdését illetően teljes mértékben átvette az irányelvi fogalom meghatározást, azonban kiegészítette a kezelőorvosi igazolás bemutatásának kötelezettségével.⁶⁷ Ami a kedvezmény kiadásának részleteit illeti, a mentesülést a munkavállaló kérésének megfelelően kell biztosítani és maximum két részletben gazdálkodhat a neki járó öt munkanappal.⁶⁸ A díjazás kérdését illetően a magyar jogalkotó a mentesülés idejére díjazás megvonását rendeli el. Ez azt jelenti, hogy amíg a munkavállaló rászoruló hozzátartozóját gondozza, addig ő nemcsak a munkavégzésből, hanem a díjazásból is kimarad, ráadásul a kedvezmény idejére saját magának kell egészségügyi szolgáltatási járulékot fizetnie annak ellenére, hogy igazoltan van távol munkahelyéről.⁶⁹

Az uniós irányelv céljainak való megfelelés a magyar szabályozás részéről meglehetősen aggályos véleményem szerint. A jogalkotói elvárás ugyanis úgy fogalmazódik meg, hogy a munkavállalókat, de főként a férfiakat ösztönözni kell a munkaidő-kedvezmény igénybevételére, azonban az ellenszolgáltatás nélküli megoldás aligha képes e cél elérésére. Ez azért is jelent különös problémát, mivel a gondozás alapvetően nemcsak természetbeni, hanem anyagi segítségnyújtást is igényel a hozzátartozók részéről, azonban, ha a díjazásból kiesik a munkavállaló akkor az nemcsak a segítségnyújtás teljesítését, hanem a saját költségeinek fedezését is veszélybe sodorhatja. Ez a folyamat ismételtén ahhoz a helyzethez vezethet, hogy a munkavállalók nem, vagy csak nagyon kevés alkalommal veszik igénybe e jogintézmény adta lehetőséget, így megkérdőjeleződhet ennek létjogosultsága. E probléma elkerülése érdekében érdemes lenne a munkaidő-

⁶² 2019/1158 irányelv 3. cikk (1) c).

⁶³ 2019/1158 irányelv 3. cikk (1) e).

⁶⁴ 2019/1158 irányelv 6. cikk (1).

⁶⁵ 2019/1158 irányelv (32).

⁶⁶ Mt. 55. § (1) l).

⁶⁷ Mt. 294. § (1) n).

⁶⁸ Mt. 55. § (3).

⁶⁹ LARIBI – SZILÁDI: i.m. 39. o.

kedvezmény szabályozását is újra átgondolni, mivel e feltételek mellett – az alacsony számú napok és a díjazásmentesség – nem igazolható az irányelvi célok elérésére való törekvés sem.

3.3. A német szabályozás

Az uniós irányelv harmadik fontos jogintézményét a német jogalkotó szintén egy önálló törvénybe foglalta. A 2008. májusától hatályos gondozási időről szóló törvény módosításon esett át az irányelv rendelkezéseinek megfelelően, így került implementálásra a közösségi szabály a német jogrendszerbe.⁷⁰ A törvény egyébként szintén a munkajogi törvénygyűjtemény részét képezi.

A német jogszabályok értelmében a foglalkoztatottak jogosultak tíz munkanap erejéig távol maradni a munkájuktól akut ápolási helyzetben lévő, ápolásra szoruló közeli hozzátartozójuk ellátása érdekében. A törvény meghatározza, hogy adott munkavállalónak nem kötelessége a személyes gondozást teljesítenie, hanem az ellátás megszervezése és biztosítása miatti teendők ellátására is jogosult lehet a szabadság igénybevételére.⁷¹ Ahogy a magyar jogszabály, úgy a német is megköveteli a munkavállalótól, hogy igazolja hozzátartozója ápolásra szorultságának tényét és hogy haladéktalanul tájékoztassa munkáltatóját a munkaképtelenség beálltáról.⁷² A díjazás kérdésének szabályozása is meglehetősen egybeesik a magyarral, ugyanis a gondozói szabadságról szóló törvény rendelkezéseiből nem következik a munkáltató fizetési kötelezettsége, hanem egy utalást tesz más jogszabály rendelkezésire. Tehát, a munkáltatónak csak akkor kötelessége a gondozás ideje alatt díjazásban részesíteni adott munkavállalót, ha erre más jogszabályból eredően fennáll a kötelezettsége.⁷³

A törvény emellett még szabályozza a hosszabb időt igénylő ápolási időt is, amely kapcsán a gondozást ténylegesen a munkavállaló végzi. Ez idő alatt is mentesül a munkavégzési kötelezettsége alól, ami maximum hat hónapig tarthat.⁷⁴

A munkáltató nem szüntetheti meg a munkaviszonyt a bejelentéstől, de maximum tizenkét héttel a bejelentett kezdési időpont előtt egyik ápolási idő vonatkozásában sem. Ezáltal gondoskodik a munkavállalók helyzetének biztonságáról, mivel nem kerülhetnek munkánélküli státuszba a gondozói szabadság igénybevétele miatt.⁷⁵ Azonban, ha a munkáltató megszegi e kötelezettségét és mégis megszünteti valamely munkavállaló munkaviszonyát, akkor az elbocsátás állami hatóságok vizsgálata alá fog kerülni, hogy kivizsgálják a helyzet jogszerűségét, valamint az erre kijelölt szerv nyilváníthatja csak megengedhetőnek az adott felmondást.⁷⁶

Amennyiben a német és magyar megoldások közötti hasonlóságokat vizsgáljuk, észrevehető, hogy a német munkavállalóknak kétszer annyi munkanapot biztosít a jogalkotó hozzátartozójuk gondozására, azonban a díjazás kérdése megegyezik a két törvény között. További különbség, hogy a magyar jogalkotó nem ír elő bejelentési kötelezettséget, azonban a német törvény megköveteli a munkavállalótól, hogy haladéktalanul értesítse a munkáltatót a gondozási időre való igényéről és annak előre látható tartamáról. Azonban az orvosi igazolás beszerzése mindkét nemzet munkavállalói számára kötelezettség. Az, hogy a bemutatott német jogi környezet mennyire alkalmas ösztönözni elsősorban a férfiakat a szóban forgó kedvezmény igénybevételére, az számomra meglehetősen aggályos. Azonban elképzelhetőnek tartom, hogy a német munkavállalók nagyobb arányban gyakorolhatják e jogukat a magyarokhoz képest, mivel számukra nem jelenthet olyan nagy hiányt néhány munkanapnyi bér kiesése egy hozzátartozó megsegítéséből kifolyólag, mint hazánkban egy átlagembernek. E feltételezésemnek azonban számos gazdasági oka van, amelyek hosszú múltra vezethetők vissza.

ÖSSZEGZÉS

Kutatásom során megfogalmazódtak bennem különféle javaslatok a hatályos megoldásokat illetően, amiket az adott fejezetekben ki is fejtettem, azonban néhány kiegészítést ezúton is teszek.

A szülői szabadság kapcsán a bérezésnél kifogásoltam annak alacsony meghatározását hazánkban. Azonban a német jogszabály nyújtotta keretet meglehetősen jó megoldásnak találom, hiszen nemcsak a

⁷⁰ Gesetz über die Pflegezeit (a továbbiakban: PflegeZG).

⁷¹ PflegeZG 2. § (1).

⁷² PflegeZG 2. § (2).

⁷³ PflegeZG 2. § (3).

⁷⁴ PflegeZG 3.; 4. §.

⁷⁵ PflegeZG 5. § (1).

⁷⁶ PflegeZG 5. § (2).

munkaviszonnal rendelkező szülőket részesíti díjazásban, hanem azokat is, akik átmenetileg nem rendelkeznek munkával. Azt gondolom, hogy ez a társadalom szociális biztonságának szempontjából nagyon lényeges rendelkezés, ugyanis egy államnak kötelessége a bajban lévő polgárait is segítenie, nem szabad elengedni a kezüket. Viszont ügyelni kell arra, hogy ne váljanak jogosultak túlságosan magas szintű kedvezményekre, mivel így problémásabb lehet a helyzetből való kijutás, nevezetesen munkaviszony létrehozatala.

Ami a munkavállalók érdekeit érintő szabályokat illeti, a német jogalkotó a szülői szabadság harmadik részében engedélyezi csak a szabadság elhalasztását. Ez a munkavállalók szempontjából nagyon kedvező helyzetet teremt, mivel a kiszámíthatóság így teljes mértékben biztosított a szabadságuk jelentős részére. Azonban azt gondolom, hogy ez a munkáltató számára egy meglehetősen szigorú korlátot jelenthet. Ugyanis a működési körében egy hirtelen előállt súlyos helyzetet nem biztos, hogy képes megoldani munkavállalói jelenléte nélkül, mivel nem hívhatja be őket munkavégzésre a probléma elhárítása érdekében.

Végül az ikergyermeket nevelő szülők helyzetének szabályozását emelem ki. Véleményem szerint indokolt lenne e szülői csoport részére extra kedvezmények bevezetése, hiszen az őket érő terhek egy időben megtöbbszöröződnek az egygyermekes családokéhoz képest. E körülmény megoldása és kézben tartása nemcsak fizikailag, de anyagiilag is jóval nagyobb feladatot jelent a család számára. E körben legalább a szabadságok és munkaidő-kedvezmény mértékének megemelését tartom indokoltnak, azért, hogy a szülők mindegyik gyermekükre megfelelő mennyiségű időt fordíthassanak.

FORRÁSJEGYZÉK

- [1.] Az Európai Parlament és a Tanács 2019/1158 irányelve a szülők és a gondozók vonatkozásában a munka és a magánélet közötti egyensúlyról és a 2010/18/EU irányelv hatályon kívül helyezéséről.
- [2.] Bundesministerium für Familie, Senioren, Frauen und Jugend: Vertragsverletzungsverfahren zur Umsetzung der Vereinbarkeitsrichtlinie. 19.04.2024. <https://www.bmfsfj.de/bmfsfj/themen/familie/familienleistungen/elternzeit/vertragsverletzungsverfahren-zur-umsetzung-der-vereinbarkeitsrichtlinie--237698> (letöltés dátuma: 2024. október 24.).
- [3.] Gesetz über die Pflegezeit.
- [4.] Gesetz zum Elterngeld- und Elternzeit.
- [5.] JENNIFER A.: Elternzeit – Das Recht der Eltern, für ihre Kinder da zu sein. 18. September 2024 <https://www.anwalt.org/elternzeit/> (letöltés dátuma: 2024. október 24.).
- [6.] LARIBI Karim – SZILÁDI Péter: Kísérlet a munka és magánélet egyensúlyának megteremtésére az újfajta szabadságok tükrében. in *MJO*, 2023/1.
- [7.] Maria MACHER: Vaterschaftsurlaub in Deutschland: Diese Regelungen kommen 2024. Oktober 15. 2024.
- [8.] https://factorialhr.de/blog/vaterschaftsurlaub/?mc=e~rs.f~f.g~g.h~uCCuZs.i~RS_uCCuZs_R6O%20%7C%202HvsFG.j~k~l~m~&gad_source=1&gclid=Cj0KCQjwvpy5BhDTARIsAHSilypn9Mn8TOWBsCfwehheULsCkswWpk-BLk8YtZTYEI7p9_EnFfiJDB4aAuQAEALw_wcB#recht (letöltés dátuma: 2024. október 26.).
- [9.] Vaterschaftsurlaub 2024: alle Infos, Rechte und Tipps. 3. <https://www.personio.de/hr-lexikon/vaterschaftsurlaub/#wie-lange-dauert-der-vaterschaftsurlaub> (letöltés dátuma: 2024. október 26.).
- [10.] 1998. évi LXXXIV. törvény a családok támogatásáról.
- [11.] 2012. évi I. törvény a munka törvénykönyvéről.
- [12.] 2013. évi V. törvény a polgári törvénykönyvről.
- [13.] 535/2022. (XII. 21.) Korm. rendelet az apasági szabadság igénybevételéről és az azzal összefüggő költségek megtérítéséről.

1.

